

Izvestje

c. kr. državne nižje gimnazije

v Ljubljani

o šolskem letu 1898./99.

Na svetlo dal c. kr. ravnatelj

Fran Wiesthaler.

Vsebina:

- 1.) Konstantin Veliki kot vojak. Spisal prof. *Jos. Jenko.*
- 2.) Šolska poročila. Sestavil *ravnatelj.*

V Ljubljani 1899.

Založila c. kr. državna nižja gimnazija.

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Izvestje

c. kr. državne nižje gimnazije

v Ljubljani

o šolskem letu 1898./99.

Na svetlo dal c. kr. ravnatelj

Fran Wiesthaler.

Vsebina.

- 1.) Konstantin Veliki kot vojak. Spisal prof. *Jos. Jenko.*
- 2.) Šolska poročila. Sestavil *ravnatelj.*

V Ljubljani 1899.

Založila c. kr. državna nižja gimnazija.

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Konstantin Veliki kot vojak.¹

Spisal Jos. Jenko.

Nekd

Quamvis te super omnes acquirendae gloriae moras favor fortunae possisset, crescere militando voluisti et adeundis belli periculis et manu cum hostibus etiam singulari certamine conserenda notioem te gentibus reddidisti.² Τούτου χάριν.³

Nekdaj najbolj znan in slaven je bil Konstantin, stvaritelj nove dobe, ki je z orožjem in križem v roki širil slavo svojega imena po Evropi, Aziji in Afriki ter si podjarmil ves tedaj znani svet. Nepremagan in nepremagljiv je nesel svoje zmagonosno orožje od zahoda proti vzhodu, vrgel ob tla vse nasprotnike, zunanje in notranje sovražnike, Rimljane in barbare, zjedinił po mnogih krvavih bojih in slavni h zmagah razkosano rimsko državo, ustanovil jedinovladarstvo, sezidal novi Rim, novokrščansko prestolnico Carigrad (Konstantinopol), mesto svojega imena, ki še sedaj izpričuje njegovo državniško modrost, ter izpremenil starorimsko, pagansko državo v novo, krščansko cesarstvo.⁴

Konstantinovemu nepremagljivemu orožju se je klanjal ves svet, in ves zemljekrog je odmeval o njegovi bojni slavi. Konstantin je bil radi bojnih zmag in trajnih uspehov, ki si jih je priboril na krvavih bojiščih, v veliki časti pri prijateljih in neprijateljih, pri domačinih in ptujcih. Knezi, kralji, kraljevi predstojniki in namestniki barbarskih narodov so se mu pokorili, ga pozdravljali, mu po svojih poslancih pošiljali raznovrstna in dragocena darila, iskali njegovega prijateljstva ter ga vsakdo v svojem kraju proslavljali s podobami in kipi. Med darili barbarskih knezov in narodov so bili zlati venci, z dragimi kameni okrašeni diademi, dečki z zlatorumenimi lasmi, barbarska oblačila, v katera so bile vtikane cvetlice in zlatnine; konji, ščiti, bojne sulice, puščice, loki, divje živali i. t. d. Ta in druga darila so Konstantinu pošiljali Blemijani in Etiopi iz Afrike, knezi iz Indije in kralji iz Perzije.⁵

¹ Gl. «Izvestje c. kr. nižje državne gimnazije za šolsko leto 1895/96», kjer je priobčen spis: «Konstantin Veliki kot kristijan».

² Prim. paneg. VII. 3.

³ Prim. Euseb. v. C. I. 28.

⁴ Prim. Euseb. v. C. I. 6., 8., 11., 25., 37., 38., 46.; II. 3., 10., 11., 17., 18., 19.; III. 48.; IV. 5., 7., 8., 50.; paneg. VII. 10., 11., 12., 13., 14., 15.—20., 21.; VIII. 8., 9.; IX. 1., 2., 3., 21.—26.; X. 3., 16., 18., 38.

⁵ Euseb. v. C. IV. 7.: Quippe ex omnibus locis legati continue ad eum accedebant, quaecunque apud ipsos pretiosissima habentur, dona ei offerentes... Quippe Blemmyes et Indi atque Aethiopes... inter illos, quos dixi, barbaros conspiciantur. Horum singuli, quemadmodum in tabulis vulgo pingi videmus, seorsum quisque ea ad imperatorem afferbant, quae apud ipsos in pretio sunt. Alii coronas aureas, alii diademata gemmis conserta, alii pueros flava caesarie conspicuos, quidam barbaricas vestes auro et floribus intextas. Hi equos, illi clipeos et hastas longas et sagittas et arcus. Atque his donis significabant, obsequium ac societatem armorum offerre se imperatori, si vellet. Prim. tudi Euseb. v. C. IV. 8., 50.

Tako so častili barbari Konstantina, proseč ga zveze in prijateljstva, ter se ga bali, ker so izprevideli, da je nepremagljiv.¹ Istotako in še bolj nego barbari, so častili in spoštovali Rimljani zmagonosnega vladarja, kateremu so na čast postavljali spomenike,² znamenja zmag, ki si jih je v krvavih bitkah prisvojeval nad zunanji in notranji sovražniki. Rimsko starejšinstvo in rimski narod sta hotela Konstantina nositi na rokah tisti dan, ko je premagal rimskega trinoga ter tako Rimljane rešil krutega jarma. Rimsko starejšinstvo in Italija sta poklonila Konstantinu radi njegovih zmag nad Maksencijem in drugimi nasprotniki in radi njegovih izrednih krepostij božjo podobo, ščit in venec, vse iz čistega zlata.³

Da je Konstantin postal slaven vojak in da se je razlegal glas o njegovi veliki bojni slavi po vsem svetu, ima se zahvaliti svojim izrednim dušnim in telesnim vrlinam, svoji zgodnji in strogi vojaški vzgoji ter svojemu živemu verskemu prepričanju. «Konstantina so dičile brezštevilne i dušne i telesne kreposti.»⁴ Vojaki in zasebniki so ljubili mladega Konstantina, ki se je pred drugimi odlikoval po krasni telesni postavi, po nedolžnosti in izredni priljudnosti.⁵ Bil je visokega in vitkega stasa; resnobno je bilo njegovo obličje, jasen in ognjevit pogled njegovih očij. Kakor po telesu, tako je bil tudi po duhu podoben svojemu očetu. Obema so bile lastne: «vzdržnost, hrabrost, pravičnost, bistrournost.»⁶

S svojimi lepimi lastnostmi se je Konstantin kmalu prikupil vsem. Tudi nikomedijska cesarja Dioklecijan in Galerij sta ga ljubila zaradi njegovih vrlin.⁷ Veličastna prikazen mladega Konstantina je naredila na vsakega, kdor ga je videl, močen, neizbrisen vtisk.⁸

Te izredne lastnosti niso ostale prikrite njegovemu očetu Konstanciju Kloru, ki je svojemu prvorojenemu sinu odločil vojaški stan in kojega trdna volja in srčna želja je bila, da bi tudi njegov sin uspel kot vojak ter dosegel vrhunec moči in slave.

¹ Prim. Euseb. v. C. IV. 8.: *Iam vero cum rex etiam Persarum per legatos notitiam ambiret Constantini dona que ad eum misisset, pacis et amicitiae signa, id agens scilicet, ut cum illo foedus iniret.*

² Prim. Euseb. h. e. IX. 9.: *Cumque Romani in celeberrimo urbis loco statuum ei (Constantino) dedicassent, quae dextra manu salutare crucis signum gestabat.*

³ Prim. paneg. IX. 19.: *Te, Constantine, senatus populisque Romanus et illo die et aliis, quacumque progressus es, et ulnis ferre gestivit; IX. 25.: Merito igitur tibi, Constantine, et nuper senatus signum dei et paulo ante Italia scutum et coronam, cuncta aurea, dedicarunt... Debetur enim et divinitati simulacrum et virtuti scutum et corona pietati.*

⁴ Prim. Eutropi brev. X. 7.: *Innumerae in eo (Constantino) animi corporisque virtutes claruerunt.*

⁵ Prim. Lactant. de mort. persec. 18.: *Constantii quoque filius erat Constantinus, sanctissimus adolescens et illo fastigio dignissimus, qui insigni et decoro habitu corporis et comitate singulari a militibus amaretur, a privatis et optaretur.*

⁶ Prim. paneg. VI. 3.: *Neque enim forma tantum in te patris, Constantine, sed etiam continentia, fortitudo, iustitia, prudentia sese votis gentium praesentant.*

⁷ Prim. Euseb. v. C. I. 19.: *Cumque transacta pueritia iam adolescentiae annos ingressus esset, summo in honore apud supradictos imperatores erat...*

⁸ Prim. Euseb. v. C. I. 19.: *Ad cuius (Diocletiani) dextram assistens, cunctis, qui videndi desiderio tenebantur, praestantissimus apparebat et qui regiae cuiusdam celsitudinis animi iam tum indicia praeberet. Nam quod ad pulchritudinem et proceritatem corporis attinet, nemo erat, qui cum illo conferri posset. Sed et virium robore adeo inter aequales eminebat, ut ab illis etiam formidaretur. Animi vero virtutibus longe illustrior, quam dotibus corporis fuit...*

Vojaška vzgoja.

Konstancij Klor, slavni rimski vojskovodja in cesar, ki od nobenega drugega stanu ni pričakoval toliko srečne prihodnosti nego od vojaškega, je preskrbel svojemu nadebudnemu Konstantinu takoj v prvih letih njegovega mladega življenja vestno in temeljito vojaško izobrazbo.

Prve nauke o vojaški vedi in umetnosti je prejel Konstantin iz ust svojega izkušenega in boja večšega očeta ter se z vso vnemo in marljivostjo vežbal v orožju, v katerem se je že od nekdanj odlikoval njegov rod. Začetnik tega rodu, Klavdij, je ob dolnji Donavi slavno premagal Gote, Konstancij Klor pa je na raznih bojiščih v Švici, Galiji, ob Renu in Britaniji večkrat popolnoma potolkel divje barbare.¹

Z veseljem in zadovoljnostjo je gledal Konstancij Klor, kako hitro napreduje njegov sin v vojaških vedah. Konstantinu, ki se je hotel temeljito in vsestransko izobraziti v vojaštvu, ni dosti časa preostajalo za druge vede in umetnije, s katerimi se je le površno pečal, dokler je bil vojaški novinec.² Hoteč postati izvrsten vojak, se je pod vodstvom in nadzorstvom svojega očeta neprenehoma marljivo in vestno udeleževal vojaških vaj. Doma in v vojski je slišal in videl, kako se je treba bojevati, da se premaga sovražnik ter pribori slavna zmaga. Svojega očeta, ki mu je bil vedno vesten in skrben učitelj, je spremljal že takoj v prvih mladostnih letih na razna bojišča.

V prisotnosti svojega vojaškega gojenca je Konstancij Klor premagal bojevite Franke, ki so pustošili in ropali ob doljem Renu po Bataviji (Nizozemski).³ Konstantin, ki je preživel svoja prva vojaška leta večinoma v Galiji, je v bojih z divjimi rodovi galskimi in germanskimi uril in vežbal svoje vojaške kreposti. Z zaupanjem v bodočnost in z zadovoljnostjo sta gledala in motrila Konstancij Klor in njegova vojska hitro in temeljito vojaško napredovanje marljivega in vestnega Konstantina. Toda, komaj 18 let star, je moral Konstantin zapustiti svoj dom ter se ločiti od svojega očeta in svoje matere. Nikomedijska vladarja Dioklecijan in Galerij sta namreč zahtevala od sovladarja Konstancija Klora, naj jima izroči svojega prvorojenca kot talnika za svojo zvestobo in naj se tudi loči od svoje žene Helene.⁴ S težkim srcem se je udal Konstancij Klor tej dvojni zahtevi. Oče, mati in sin so se ločili drug od drugega. Konstancij Klor je ostal v Galiji, Heleni je bilo prepovedano, biti v družbi svojega moža in svojega sina.⁵ Konstantin je pa moral iti v Nikomedijo (l. 292.), kjer je pod vodstvom in nadzorstvom obeh cesarjev Dioklecijana in Galerija nadaljeval svojo vojaško izobrazbo. Tu si je s svojim priljudnim in skromnim vedenjem kmalu pridobil srca ljudstva

¹ Prim. paneg. VII. 2.: Ab illo enim divo Claudio manat in te (Constantino) avita cognatio, qui Romani imperii solutam et perditam disciplinam primus reformavit immanesque Gothorum copias Ponti faucibus et Histri ore proruptas terra marique delevit. Prim. tudi paneg. V. 2., 6., 8., 11., 17., 18., 21.; VI. 4.; VII. 4., 5., 6., 7., 8., 9.

² Prim. excerpta Vales. I. 1.: (Constantinus)... litteris minus instructus...

³ Prim. paneg. VII. 5.: ... dum aedificandis classibus Britanniae recipatio comparatur, terram Bataviam sub ipso quondam alumno a diversis Francorum gentibus occupatam omni hostem purgavit...

⁴ Prim. Vales. anonym. § 2.: (Constantinus) obses apud Diocletianum et Galerium...; prim. tudi Euseb. v. C. I. 12. Prim. tudi Victor. de Caesar. c. XL.: (Constantinus) religionis specie ad vicem obsidis tenebatur...

⁵ Prim. excerpta Vales. § 1.: Relicta enim Helena priore uxore...

in vojakov, pa tudi Dioklecijan in Galerij sta ga visoko čislala zaradi njegovih lepih dušnih in telesnih lastnostij ter kmalu zvedela, koliko poguma in hrabrosti tiči v mladem vojaku.¹

Ko je bival Konstantin na nikomedijskem dvoru, so se proti Dioklecijanu in Galeriju vzdignili na vzhodu nemirni Perzijani, na jugu uporni Egipčani,² na severju ob dolnji Donavi pa divji, ropoželjni Goti in Sarmati.³ Cesarja sta sklenila z orožjem ukrotiti nevarne sovražnike. Leta 296. je šel Dioklecijan z močno vojsko nad upornega Lucija Elpidija Ahileja, katerega so Egipčani posadili na cesarski prestol. Od severja proti jugu skozi Palestino se je pomikala vojska proti upornemu Egiptu. Vodil jo je Dioklecijan sam. Na tej bojni poti ga je spremljal tudi 22letni Konstantin. V Cezareji, palestinskem mestu, se je nekaj časa mudil vrhovni poveljnik s svojo vojsko in s svojim spremstvom. Cezarejski škof Euzebij, Konstantinov životopisec, pripoveduje, da je takrat videl v cesarjevem spremstvu tudi Konstantina, ki je stal ob desni strani svojega gospodarja, in kojega krasna prikazen je učinila globok vtisk na vse navzočnike.⁴ Prišedši v Egipt, je Dioklecijan hitro premagal upornike, pahnil s prestola L. E. Ahileja ter se vrnil z zmagonosno vojsko nazaj v Nikomedijo.⁵ Te zmage je bil deležen tudi Konstantin, ki je kmalu na to zopet pokazal, kaj premore njegovo junaštvo. Leta 297. je perzijski kralj Narz prekoračil Evfrat ter napadel rimsko ozemlje. Vest o tem napadu je v kratkem času dospela do ušes nikomedijskih cesarjev Dioklecijana in Galerija, ki sta takoj poslala veliko vojsko proti predrzno izzivajočim Perzijanom. Rhovni poveljnik te vojske je bil Galerij, katerega je spremljal na bojišče tudi Konstantin. Huda, krvava bitka se je vnela med Galerijem in Narzom, ki se je končala z zmago Rimljanov.⁶ Te bitke se je udeležil tudi Konstantin, ki se je izredno pogumno in hrabro bojeval⁷ ter zato tudi zaslužil izredno odlikovanje. Dioklecijan mu je podelil čast in dostojanstvo «tribuna» prvega reda.⁸ V teh in drugih bojih s Karpi, z Bastarni in s Sarmati, s katerimi sta se tudi vojskovala Dioklecijan in Galerij,⁹ se je Konstantin odlikoval z junaškimi čini, ki so mu pridobili neomahljivo ljubezen in naklonjenost pri ljudstvu in vojaki, rodili pa zavist in jezo v mračnih sreih Dioklecijana in Galerija, ki sta se po vsej pravici jela bati vedno bolj in bolj rastoče moči, veljave in samozavesti Konstantinove ter se prizadevala, o pravem času odstraniti nevarnost, ki jima je pretela od Konstantinove bodočnosti. Kovala sta pogubne

¹ Prim. Euseb. v. C. I. 12., 19.

² Prim. Eutropi brev. IX. 23., 24.

³ Prim. Pauli Orosii hist. VII. 25.; prim. tudi Eutropi brev. IX. 24.

⁴ Prim. Euseb. v. C. I. 19.

⁵ Prim. Eutropi brev. IX. 23.: Diocletianus obsessum Alexandriae Achilleum octavo fere mense superavit eumque interfecit. Victoria acerbe usus est; totam Aegyptum gravibus prescriptionibus caedibusque foedavit. Prim. tudi Victor. de Caesar. XXXIX. 33. sq.

⁶ Prim. Eutropi brev. IX. 24.: Galerius Maximianus primum adversus Narseum proelium insecundum habuit inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset; admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit... mox tamen per Illyricum Moesiamque contractis copiis rursus cum Narseo, Hormisdæ et Saporis avo in Armenia maiore pugnavit successu ingenti... Pulso Narseo castra eius diripuit...

⁷ Prim. exc. Vales. I. 1.: ... sub iisdem (Diocletiano et Galerio) fortiter in Asia militavit.

⁸ Prim. Lactant. de mort. persec. 18.: (Constantinus) a Diocletiano factus tribunus ordinis primi; prim. tudi paneg. VI. 5.: Gesseris enim licet multa fortiter, multa sapienter, cum per maximos tribunatus stipendia prima conficeres...

⁹ Prim. Eutropi brev. IX. 25.: Varia deinceps et simul et viritim bella gesserunt Carpi et Basternis subactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

načrte proti pogumnemu in hrabremu junaku, toda vsi njuni hudobni naklepi so se razbili ob previdnosti Konstancija Klora in bistroumnosti njegovega sina. Ko je odložil Dioklecijan cesarsko krono, je zahteval bolni Konstancij Klor, ki je zvedel, kolika nevarnost preti njegovemu sinu na nikomedijskem dvoru, in ki je hotel še pred svojo smrtjo imenovati Konstantina svojim naslednikom, večkrat pismeno od Galerija, naj mu pošlje njegovega sina čim prej nazaj; toda le-ta ni hotel takoj ugoditi želji in zahtevi Konstancija Klora, marveč je Konstantina, želeč ga uničiti, še poprej izpostavil mnogim nevarnostim, katere je pa Konstantin vse srečno prebil.¹

Vsled Galerijevega ukaza se je Konstantin moral boriti s Sarmati in z divjimi zvermi. Na konju sedeč je šel v boj proti Sarmatom, katerih je mnogo posekal ter tako pridobil Galeriju zmago; tudi je v dvoboju vrgel ob tla divjega barbara, ga zvezal in uklenjenega pripeljal pred noge svojega gospoda ter se neustrašeno podal v smrtno nevarnost, ko je v ljuti borbi z velikanskim levom zmagonosno meril svoje moči. Zaman je bil ves Galerijev trud. Ko je Konstantin dobil od Galerija dovoljenje, da sme oditi k svojemu očetju, je nemudoma ukrenil vse za odhod potrebno in ni hotel čakati prihodnjega dne, marveč se je takoj po noči podal na pot, ko je Galerij že trdno spal. Boječ se Galerijevega zalezovanja, je prišel Konstantin hitro preko balkanskih in alpskih gorá v Galijo, kjer se je sešel s svojim očetju, ki se je ravno pripravljal na boj proti Piktom in Kaledonce.² Iz Bononije (Gesoriacum, Boulogne) odrineta oče in sin z vojsko preko morske ožine v Britanijo, kjer hitro premagata Pikte in Kaledonce, ki so plenili po rimski zemlji.³ Po končanem boju se podasta v Eborak (York), kjer izroči Konstancij Klor v soglasju s četovodjama in z vojsko Konstantinu kot najizvrstnejšemu izmed svojih otrok nasledstvo in vrhovno poveljstvo ter se kmalu nato v Yorku za vedno poslovil od tega sveta (25. julija l. 306.).⁴

Konstantinovi boji z germanskimi in britanskimi rodovi; Maksimijanov upor.

S smrtjo Konstancija Klora je napočila za Konstantina nova, sijajna doba moči in slave.

Konstancij Klor je pred svojo smrtjo svojim vojakom toplo priporočal Konstantina kot svojega prestolonaslednika, videč, da je Konstantin krepak,

¹ Prim. Euseb. v. C. I. 20.: At imperatores illius temporis, cum adolescentem viderent generosum ac fortem magnumque et excelso animo praeditum, invidia simul ac metu ob id torqueri coepere. Itaque tempus opportunum captabant, ut malo atque ignominia iuvenem afficerent. . . Prim. tudi excerpta Vales. I. 1.: Quem (Constantinum) post depositum imperium Diocletiani et Herculi, Constantius a Galerio repetit; sed hunc Galerius obiecit ante pluribus periculis. Lactant. de mort. persec. 24.: Sub obtentu exercitii ac lusus feris illum obiecerat. . . Prim. tudi Photium, 62., 63.; Zonar. XII 30.; Vales. 3.

² Prim. excerpta Vales. I. 1., 2.; Praxag. apud Photium, 63.: παρὼν δὲ, φησί, Μαξιμίνος (Galerius) ὁ τῆς κάτω Ἀσίας βασιλεύων εἰς ἐπιβουλὰς ὄρωσης τοῦ νέου καὶ πρὸς μάχην λέοντι ἀγρίῳ καθίστησι τὸν νεανίαν ὃ δὲ τὸ μὲν θηρίον κρατῆσας ἀνέβη, τῆς δὲ ἐπιβουλῆς αἰσθόμενος φεύγει πρὸς τὸν πατέρα. . . τῆ παρ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσα διώρυγι περιπεσὼν. . . Euseb. v. C. I. 21.: Cum ergo evitatis insidiarum dolis, celeri cursu ad patrem profectus esset, ipse quidem post longum temporis spatium in patris conspectum venit. Paneg. VII. 7.: . . . cum ad tempus ipsum, quo pater in Britanniam transfretabat classi iam vela facienti repentinus tuus adventus illuxit. . .

³ Prim. paneg. VII. 5., 7.

⁴ Prim. excerpta Vales. I. 1.; II. 2.: Omnium militum consensu Caesar factus. . . ; Lactant. d. m. p. 24.: . . . militibus commendato imperium per manus tradidit; S. Aur. Vict. de Caes. XLI.: . . . quo mortuo (Constantio) . . . (Constantinus) imperium capit.

ter je zato prezrl Teodorine sinove.¹ Bodočnost je kmalu pokazala, da si je izvolil Konstancij Klor sebi povse vrednega naslednika. Ta izvolitev je obradostila vojake in pokrajince. Vojska, ki je bila popolnoma uverjena, da ne bode njen novi poveljnik le znal braniti in vladati očetovo dedščino, marveč da bo vedel tudi njo samo voditi od zmage do zmage, hvalno pripoznati napore vojakov ter jih poplačati z darežljivo roko, je navdušeno pozdravila izvolitev Konstantina svojim bodočim vrhovnim poveljnikom ter ga jednoglasno imenovala Avgusta, t. j. nadesarja.² Tudi glavar Alamanov, Erok, ki je bil s svojimi bojnimi četami spremljal Konstancija Klora v boj proti Piktom in Kaledoncem, je glasoval za Konstantina.³ Konstantin je takoj, ko je bil izvoljen očetovim naslednikom, pokazal svojo občudovanja vredno bistroumnost. Ko je namreč vojska Konstantina nazivala Avgusta in mu Galerij, nikomedijski cesar, ni hotel takoj pripoznati tega naslova, pripoznal ga je še le pozneje,⁴ se je zadovoljil Konstantin z naslovom «cezarja», priznanim tudi od Galerija, modro in previdno ustrezajoč časovnim razmeram in dobro vedoč, da prej ali slej doseže naslov,⁵ ki mu ga je še odrekal zavistni Galerij. Konstantin si je s svojim previdnim in modrim vladanjem kmalu pridobil ljubezen in naklonjenost svojih podanikov.⁶ Galci in vojaki so ga spoštovali in mu bili zvesto udani. Vojska, ki jo je imel po smrti svojega očeta voditi Konstantin, je bila dobro izvežbana in utrjena v krvavih bojih z divjimi barbari, bila je zanesljiva, pogumna in hrabra, v njej so bili zastopani tudi krščanski življi. S to vojsko, ki je dobro vedela, da je Konstantin sin krščanske matere in potomec milega in dobrega Konstancija Klora, in ki mu je bila radi tega goreče udana in naklonjena, je nastopil Konstantin takoj po smrti svojega očeta bojno pot, pot zmag in slave ter hitel nalik viharju od atlantskega oceana noter do perzijskih mej. Na tej poti so se kazale njegove velike vojaške kreposti, s katerimi se je bil že opetovano odlikoval na raznih bojiščih pod vrhovnim vodstvom Dioklecijanovim in Galerijevem, v svetlejši luči, nego kedaj poprej.

Prve lavorike si je Konstantin zaslužil v krvavih bojih z divjimi in bojevitimi germanskimi narodi.

Izmed germanskih rodov so Franki prvi čutili ostrino Konstantinovega meča. Ko se je Konstancij Klor vojskoval v Britaniji s Pikti in Kaledonci,⁷ so prekoračili Franki, ki so stanovali ob dolenjem Renu, mejo, napadli Galijo, ropali in pustošili rimsko ozemlje, ne sluteč, da jih kmalu doleti zaslužena kazen. Že je prihitel iz britanskega bojišča v Galijo Konstantin s četami

¹ Prim. excerpta Vales. I.; prim. tudi Suida sub voce Constantinus; paneg. VII. 8.: ... imperator (Constantius) transitum facturus in caelum vidit, quem relinquebat heredem ...

² Prim. paneg. VII. 8.: ... universus in te consensit exercitus, te omnium mentes oculique signarunt ... Purpuram tibi ... milites ... lacrimanti iniecerunt. Prim. tudi Eutropi brev. X. 2.: Constantio mortuo Constantinus ... in Britannia creatus est imperator et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. in S. Aur. Vict. epit. de Caes. XL.; Euseb. v. C. I. 22.: ... et faustis acclamationibus novum principem imperatorem, Augustum primo statim impetu appellabant.

³ Prim. S. Aurel. Vict. epit. de Caes. c. XLI.: Quo mortuo cunctis, qui aderant, admittentibus, sed praecipue Eroco, Alamannorum rege auxilii gratia Constantinum comitato imperium capit.

⁴ Prim. paneg. VI. 5.: Cuius (Constantini) tanta maturitas est, ut, cum tibi pater imperium reliquisset, Caesaris tamen appellatione contentus expectare malueris, ut idem te, qui illum, declararet Augustum.

⁵ Prim. excerpta Vales. II. 2.; IV. 9.; paneg. VII. 9. VI. 5.; Eutropi brev. X. 2.; S. Aurel. Vict. de Caesar. c. XL.; Euseb. v. C. I. 22.

⁶ Prim. Eutropi brev. X. 1.: (Constantinus) non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit; X. 2.: ... in locum patris exoptatissimus moderator accessit; X. 3.: ... et militum et provincialium ingenti cum favore regnabat.

⁷ Prim. paneg. VII. 7.

svojega očeta, zgrabil nemudoma plenaželjne, ropajoče Franke ter jih po kratkem, ljutem boju prisilil, da so se brez plena vrnili v svoja prejšnja bivališča.¹ Krvava bitka se je končala s popolno zmago Konstantinovo (l. 306.). Mnogo Frankov je padlo na bojišču, mnogo jih je bilo ujetih; med ujetimi sta bila tudi kneza in vojskovodji Frankov, Askarik in Regajz, ki ja je ukazal Konstantin vreči divjim zverem v Treversken amfiteatru v svarilen vzgled ostalim Germanom.² Kakor Franki, tako so vedno nadlegovali rimsko ozemlje tudi Brukeri, drug ob desnem bregu dolenjega Rena stanujoči germanski rod. Kakor drugi germanski rodovi, je imel i ta rod navado, da se je umikal, kadar ni bilo nobenega upa na zmago, prodirajočim sovražnikom, se poskrival po gozdnatih in močvirnatih krajih ter se izkušal tako rešiti sramotnega poraza. Ta germanska navada Konstantinu ni bila neznana. Ko so Brukeri plenili po rimski Galiji, jih je Konstantin zgrabil tako hitro in nenadoma, da niso mogli o pravem času ubežati zmagalčemu meču.³ Konstantinova zmaga je bila za Brukere usodepolna. Krvavo bojišče je bilo pokrito s palimi sovražniki; mnogo ujetih mladeničev premaganih Brukerov je pa moralo na Konstantinovo povelje žalostno končati svoje življenje v «areni», v borbi z divjimi zvermi. Dežela Brukerov, kjer sta razsajala meč in ogenj sovražnikov, je bila vsa opustošena in oropana vsega imetja.⁴ Kakor Franke in Brukere, tako je Konstantin premagal tudi druge germanske rodove: Alamane, Kamave, Tubante, Vangijone in Keruske, ki so se i posamič i združeni zaman ustavljali njegovemu orožju. Mnogoštevilna vojska združenih Germanov je bila od Konstantina v enem dnevu popolnoma poražena.⁵ Vsled Konstantinovih zmag je zavladal med Germani velik strah, ki je postajal tem večji, čim bolj je Konstantin utrjeval mejo proti Germanom. Dal je namreč sezidati ob Renu mnogo novih trdnjav, stare pa popraviti ter pomnožiti število posadek in rensko brodovje; vrhu tega je napravil tudi nov, kamenit most pri sedanjem mestu Koloniji (Köln), da bi tem lažje krotil ropa in boja željne germanske rodove. Ta most, ki je bil že ves trhel, je dal

¹ Prim. paneg. VII. 10.: Imperatoris igitur filius (Constantinus) et tanti imperatoris et ipse tam feliciter adeptus imperium quomodo rem publicam vindicare coepisti? ignobilem, credo, aliquam barbarorum manum, quae repentino impetu et improvise latrocinio ortus tui auspicia temptasset, affecisti poena temeritatis; paneg. VI. 4.: Multa ille (Constantinus) Francorum milia, qui Bataviam aliasque cis Rhenum terras invaserant, interfecit depulit, cepit abduxit: tu iam (Constantinus) ab ipsis eorum auspiciis eo simulque et praeterita illorum scelera punisti et totius gentis lubricam fidem timore vinxisti...

² Prim. paneg. VII. 10.: Reges ipsos Franciae, qui per absentiam patris tui pacem violaverant, non dubitasti ultimis punire cruciatibus...; VII. 7.: Haec est tua, Constantine, de Ascarici Regaisique supplicio cotidiana atque aeterna victoria...; prim. tudi paneg. X. 16.

³ Prim. paneg. VII. 12.: Ut tamen omnibus modis barbarorum immanitas frangeretur nec sola hostes regum suorum supplicia maererent, etiam immissa Bructeris vastatione fecisti, imperator invicte. In quo prima consilii tui fuit ratio, quod exercitu repente traiceto inopinantes adortus es, non quo aperto Marte diffideres ut qui palam congressi maluisses, sed ut illa natio perfugiis silvarum et paludum bellum solita frustrari fugae tempus amitteret.

⁴ Prim. paneg. VII. 12.: Caeri (Bructeri) igitur innumerabilis, capti plurimi; quicquid fuit pecoris, raptum aut trucidatum est; vici omnes igne consumpti; puberes, qui in manus venerunt, quorum nec perfidia erat apta militiae nec ferocia servituti, ad poenas spectaculo dati saevientes bestias multitudine sua fatigarunt.

⁵ Prim. paneg. X. 18.: Quid memorem Bructerios? quid Chamauos? quid Cheruscos, Uangianas, Alamannos, Tubantes... hi omnes singillatim, dein pariter armati conspiratione foederatae societatis exarserant... innumerae simul gentes ad bellum coactae, sed uno impetu tuo fusae, dum collativam vim comparant, compendiosam victoriam praestiterunt.

v desetem veku podreti nadškof Bruno, brat cesarja Otona Velikega.¹ Germani so se bali zmagovitega Konstantina ter so se zato umaknili od Rena daleč proti vzhodu v sovražniku nepristopna močvirja in temne, zarasle gozde, da bi bili tem varniši pred rimskim orožjem; toda prejšnjega poguma niso izgubili, temveč so čakali le ugodnega trenutka, da bi zgrabili zopet za orožje. Mudeč se ob Renu, je Konstantin zvedel, da namerava Maksimijan, oče njegove žene Favste, zopet postati cesar in da je zato uprizoril upor proti svojemu zetu.

Ko je bival Maksimijan v Italiji kot socesar svojega sina in rimskega cesarja Maksencija, se je kmalu sprl s svojim sinom, šel zato iz Italije v Ilirik, od tod pa v Galijo, kjer sta ga prijazno sprejela Konstantin in Favsta ter mu izkazovala cesarsko čast. Za dobroto, ki jo je izkazoval svojemu tastu, je želel Konstantin le nevhvaležnost. Maksimijan je namreč Konstantinove čete vabil pismeno in ustno z obljubami in darili na svojo stran ter jim prigovarjal, naj se izneverijo svojemu poveljniku. Zapeljivce se je varal. Vojska, ki je bila svojemu ljubljenu vrhovnemu poveljniku neomahljivo in zvesto udana, se ni dala zapeljati, marveč je na prvi miglje svojega vojskovodje hitela deloma peš, deloma na ladijah proti Arelatu, kjer se je uporni Maksimijan proglasil že tretjič cesarjem.² Ko se je Konstantinova vojska približala Arelatu, je bežal upornež v dobro utrjeno Masilijo, katero je pred sovražniki branilo na jugu močno pristanišče, na severju pa visoko, z nebroy stolpi pokrito zidovje. Maksimijan se v tej trdnjavi ni mogel dolgo braniti s svojimi zvestimi pristaši, marveč se je moral naposled udati zmagaletu na milost in nemilost ter si vsled Konstantinovega ukaza sam pretrgati nit življenja; kajti Konstantin ni maral, da bi Maksimijan še kedaj uprizoril kak upor proti njemu.³ Ko je imel Konstantin opraviti z upornim tastom, so se jeli zopet nevarno gibati Germani ob Renu. Zmagalec se je pa z orožjem hitro obrnil proti kalileem miru; nemirni germanski valovi so se zopet poglobili in prejšnji mir zopet povrnil.⁴

¹ Prim. paneg. VII. 13.: *Insuper etiam Agrippinensi ponte faciundo reliquiis afflictæ gentis insultas, ne unquam metus ponat, semper horreat, semper supplices manus tendat, . . . quotiens velis, in hosticium transeundi, quippe cum totus armatis navibus Rhenus instructus sit et ripis omnibus usque ad oceanum dispositus miles immineat.*; prim. tudi paneg. IX. 2.; Zos. h. n. II.; Jak. Burckhardt, *die Zeit Constantin's des Großen*; 1868, p. 89 sq.

² Prim. paneg. VII. 14.: *Ut enim alia mittam, hoc ipsum nonne fati necessitas tulit, ut ille (Maximianus) pietati tuæ hanc referret vicem, quem tu ab urbe pulsum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum tuis provinciis, tuis copiis, tuo palatio recepisti?* VII. 15.; . . . cuius (Maximiani) omnibus iussis sic statueras obedire, ut penes te habitus, penes illum potestas esset imperii . . .; VII. 16.: . . . ut . . . intra parietes consideret purpuratus et bis depositum tertio ussaret imperium, litteras ad sollicitandos exercitus mitteret, fidem militum præmiorum ostentatione turbare temptaret . . . Quo quidem illius errore declaratum est, imperator, quantus te militum tuorum amor complecteretur, qui te omnibus donis, quæ ille promiserat, omnibus honorum oblationibus prætulerunt.

³ Prim. S. Aurel. Victor. de Caesar. c. XL.: . . . Maximianus specie officii dolis compositis Constantinum generum tentaret acerbe, iure tandem interierat.; prim. tudi Zosimi h. n. II. 11.: *At cum is (Maximianus) largitionibus et miseris supplicationibus suas in partes eos pertraxisset, etiam Constantino struere nitentur insidias eorum opera militum, quos ille penes se habebat.* VII. 14.—20.

⁴ Prim. paneg. VII. 21.: . . . cum repente audito reditu tuo velut attoniti conciderunt, (barbari) . . . Postridie enim quam accepto illo nuntio geminatum itineris laborem susceperas omnes fluctus resedisse, omnem quam reliqueras tranquillitatem redisse didicisti . . .

Konstantin je moral s Franki in drugimi germanskimi rodovi opetovano križati svoje orožje. Franke je prvič premagal l. 306., združene Germane pa l. 310.; tega leta je zadušil tudi Maksimijanov upor.

Ko se je Konstantin l. 312. vojskoval v Italiji z Maksencijem so se jeli zopet gibati nemirni Franki ter bližati Dolenjemu Renu; načelovali so jim močni in predrzni voditelji. Hitro se je Konstantin vrnil iz Italije v Galijo, kjer je rimski meji bližajoče se Franke s svojo prisotnostjo prestrašil tako zelo, da se niso upali prekoračiti Rena. Da bi sovražnike izvabil v svojo zasedo in jih tako uničil, si Konstantin hitro izmislil zvijačo. Hlini namreč napram sovražnikom neki vstanek ob Gorenjem Renu ter hiti v južni smeri udušit izmišljeni upor, dočim prekoračijo Franki na severni strani mejo ter padejo v zasedo, katero jim je bil nastavil Konstantin, ki se pa tudi sam s svojimi četami na ladijah nemudoma obrne od juga proti severju ter z vso silo zgrabi mejo prestopivše Franke, katere po kratkem, pa krvavem boju dohiti popoln poraz (l. 313.)¹ — Vojska Frankov je uničena, njih zemlja opustošena, mnogo ujetih Frankov pa mora poginiti v borbi z besnimi zvermi.² Vkljub vsem tem porazom se pogumni in hrabri Franki in Alamani niso dali za stalno upogniti pod Konstantinov jarem. Ko so postale razmere med Konstantinom in Licinijem zelo napete, so prekoračili Franki in Alamani zopet reko Ren. Konstantin pa je poslal proti njim svojega sina Krispa z vojsko (l. 319.), ki jih je v vročem boju premagal ter zapodil nazaj čez mejo.³

Predno se je obrnil Konstantin proti Maksenciju, rimskemu trinogu, je moral iti z vojsko v Britanijo, kjer je ukrotil britanske rodove, ropazeljne Pikte in Kaledonce, ki so bili zopet napadli rimsko ozemlje (l. 311.).⁴ Sedaj so čakali Konstantina še težji in nevarniši boji, nego so bili oni, ki jih je bil bojeval z barbari v Galiji ob Renu in Britaniji.

Vojna med Konstantinom in Maksencijem.

Ko se je po smrti zvijačnega Maksimijana, Konstantinovega tasta, in po zmagah nad nebrzdanimi germanskimi rodovi vrnil red in mir v Galijo, je preudarjal Konstantin, ki je imel vedno pred očmi jedinovladarstvo kot glavni smoter svojega vojevanja, nov bojni načrt ter hitro delal nove bojne

¹ Prim. paneg. IX. 21.: ... perrexiisti (Constantinus) ad inferiorem Germaniae limitem ... post annuam expeditionem statim bellum auspiciatus a Tiberi ad Rhenum ... a Tusco Albula ad Germanicum Albim prolaturus imperium.; IX. 22.: ... ruperat fidem gens levis et lubrica barbarorum et robore atque audacia lectis eruptionis auctoribus instituisse Rheno nuntiabantur ... inopinato consilio usus abundi, simulato nuntio maioris in superiori limite tumultus, occasionem stolidis ac feris mentibus obtulisti in nostra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui securos adorirentur. Quo cum ei venissent, consilium tuum sequitur fortuna. Toto Rheni alveo oppleto navibus devecctus terras eorum ac domos maestas lugentesque populatus es tantamque cladem vastitatemque periurae genti intulisti, ut post vix ullum nomen habitura sit.

² Prim. paneg. IX. 23.: ... tantam captivorum multitudinem bestii obiciens, ut ingrati et perfidi non minus doloris ex ludibrio sui quam ex ipsa morte patiantur.

³ Prim. paneg. X. 17.: Franci ipsi praeter ceteros truces ... hi igitur sub armis tuis ita conciderunt, ut deleri funditus possent, nisi divino instinctu, quo regis omnia, quos ipse affecerat conficiendos filio reservasses. Quamquam ad gloriam vestram fecunda malis suis natio ita raptim adolevit robusteque recreata est, ut fortissimo Caesari (Crispo) primitias ingentis victoriae daret, cum memoria acceptae cladis non infracta, sed asperata pugnaret.

⁴ Prim. Euseb. v. C. I. 25.: Quibus ex animi sententia confectis reliquis orbis partes sibi ob oculos proponens interim quidem adversus Britannicas gentes in intimo oceani recessu sitas traiecit (a. 311.; Fr. Sigonii l. II. De occidentali imperio). Eas vero cum subegisset, ad alias mundi partes oculos convertit.

priprave, da bi čim preje nesel svoje orožje v srce Italije proti Maksenciju, rimskemu trinogu, katerega so bili pretorijanci v Rimu proglasili cesarjem (21. oktobra 306).¹ Maksencij je bil nevaren nasprotnik, ki si je kmalu po izvolitvi rimskim cesarjem prisvojil vso Italijo, v kratkem času krvavo zadušil vstaneke v Afriki, kjer so bili uporni vojaki posadili na cesarski prestol Aleksandra, prefekta afriškega, ter se hudo maščeval nad vso pokrajino Afriko, katero je pustošil z ognjem in mečem in kjer je bilo morenje in ropanje na dnevnem redu. Umreti so morali in izgubiti premoženje Aleksander in z njim vsi oni, ki so bili naznanjeni kot njegovi pristaši.² Maksencij je bil nevaren nasprotnik ter je že tudi premagal Severa in Galerija, ki sta se bila vzdignila proti njemu z močnima vojskama, ker je znal podkupiti njune vojake.³ Imel je močno, hrabro vojsko, kateri so načelovali pogumni in boja večji vojskovodje. Ta vojska je štela okoli 170.000 pešcev in 18.000 konjenikov, ki so se nabrali po Italiji in Afriki, in njeno jedro so tvorili pretorijanci, ki so bili Maksenciju zvesto udani in ki so hoteli raji slavno zmagati nego sramotno živeti. Maksencij je preskrbel Rim in gorenje italska mesta z vojaki in živežem za dolgo, dolgo časa ter vrhutega utrdil glavno mesto z novimi jarki in nasipi. Maksencij, ki je bil ponosen na svoje bojne sile, je zahteval zase ves zapad, — tedaj tudi Konstantinov del — ter opetovano izjavil, da so drugi knezi le njegovi namestniki, katerim je izročil brambo obmejnih pokrajin; tudi je nameraval iz Recije napasti Galijo, ki je bila del Konstantinove države⁴. Vse to je vzbudilo velike in resne skrbi Konstantinu, ki je vedno namerjal pomnožiti očetovo dedščino; toda ni se ustrašil pretečih nevarnostij, marveč je deloval hitro in odločno, da ne bi sam poginil, se pridno pripravljal na vojno z Maksencijem ter se, dobro poznavajoč težkoče italske vojne, skrbno in pazljivo oziral po zanesljivih zaveznikih, ki naj bi mu zvesto in vztrajno pomagali v boju proti rimskemu trinogu. Vojne ni hotel takoj pričeti, marveč je poprej nastopil pot pogajan ter si v kratkem pridobil kot zanesljivega zaveznika Licinija, zaročena svoje sestre Konstancije; tudi je sklenil trajno zvezo s krščanskim Bogom, dočim je obrnil hrbet poganskim bogovom⁵. Tretji njegov zaveznik je bila njegova 90.000 pešcev in 8000 konjenikov broječa vojska, ki je štela manj ljudi pa več bojnikov

¹ Prim. Zos. II. 8.: Maxentius Maximiani Herculi filius... adiunctis sibi administris instituti Marcelliano et Marcello tribunis militum et Luciano... et aulis praeterea militibus, quos praetorianos vocant, in regium ab his solium collocatus est...

² Prim. Zos. II. 12.: ... occasionem nacti milites ad rebellionem idoneam, Alexandro purpuram tradunt...; II. 14.: ... Maxentius res Africanas prius constituendas duxit... coactis hominum copiis... in Africam illas transmisit... cum primo congressu milites Alexandri ad quandam militum globum deflexissent, fugae socium se praebat Alexander; quo globo ab hostibus superato etiam ipse comprehensus et suffocatus est... Prim. tudi Zos. II. 14.

³ Prim. Zos. II. 10.: His cognitis Severum caesarem Maximianus Galerius ablegat bellum Maxentio facturum... Maxentius militum animis maiori ex parte pecunia corruptis... nullo negotio vicit... (Severus) ab insidiis, quas eo loco Maxentius collocaverat, apprehensus necatur, inserta laqueo cervice... (Galerius) ut in Italiam appulerat, parum fidos erga se militum animos sentiens ad orientem nullo commisso praelio rediit. Prim. tudi paneg. IX. 3.

⁴ Prim. Zos. II. 15.; paneg. IX. 4.: ... innumerabiles licet ille (Maxentius) copias pro se obiceret...; paneg. IX. 16.: Quippe... infiniti temporis annonam congesserat. Prim. tudi Euseb. v. C. I. 37.: Maxentius... cuncta vero in circuitu urbis Romae ac totius Italiae loca, oppida regiones... innumerabili armatorum multitudine et dispositis ad insidiandum exercitibus undique munisset...; paneg. IX. 14.: Quotiens milites in concionem vocabat, se solum cum illis imperare, alios pro limitibus pro se militare iactabat.

⁵ Prim. Euseb. h. e. IX. 9.; v. C. I.: ... huius (Dei Christianorum) ergo opem implorare coepit...; Soz. h. e. I. 4, 7.

nego nasprotnikova.¹ Konstantinovi vojaki so bili izvrstno izvežbani in utrjeni v bojih z divjimi barbari; bili so hrabri in neustrašeni bojevniki, ki so višje cenili slavno smrt na bojišču nego sramote polno življenje. Tudi je bil vrhovni poveljnik svoji vojski Konstantin sam, ki je glede vojaške nadarjenosti visoko nadkriljeval svojega nasprotnika Maksencija.

Četrti Konstantinov zaveznik je bilo Maksencijevo življenje in delovanje.

Maksencij se po vsej pravici imenuje rimski trinog. Njegov neznosni jarem je težko stiskal Rim in pokrajine. Vse je čutilo njegovo težko, pogubno pest: visoki in nizki, bogati in ubogi, stari in mladi so bili izpostavljeni njegovim divjim strastem; nikomur ni prizanesel kruti, ropa in morije željni, razuzdani, potratni in lenivi trinog.² Z ognjem in mečem je divjal proti svojim podanikom v Italiji in Afriki ter jim pod raznimi pretvezami jemal življenje in imetje. Svetišča, starešine in drugi ljudje so postali žrtve njegove ropoželjnosti. Maksencij je dal nekega dne pretorijancem ukaz, naj mu pomore rimsko ljudstvo, — in mnogo meščanov je bilo od vojakov v sredi mesta pomorjenih. Istotako so morali starešine in plemenitniki umreti, da se je trinog polastil njih premoženja. Podaniki so morali trpeti lakoto, ker so bili prisiljeni donašati razkošnemu zapravljevcu vsakovrstne davke in takozvane proste darove.³ Pred njegovo pohotnostjo niso bile varne ne paganke, ne kristijane. Toda, ko je hotel oskruniti neko kristijano, prefektovo ženo, si je le-ta raji potisnila meč v prsi nego bi se bila dala onečastiti pohotnežu.⁴ Maksencij je zaupal vedežem in vražam, poizvedoval prihodnost iz drobu še komaj rojenih otrok in divjih zverij; vabil zli duhove, naj mu odvrnejo pretečo nevarnost, živel razuzdano in lenivo v svoji palači in sosednjih Salustovih vrtovih, zatiral svobodo ter krvavo preganjal vse očite in ne očite nasprotnike.⁵ Kakor v Rimu, tako je Maksencij tudi v Afriki in drugod zvrševal čine krutosti in ropoželjnosti. Kar je Maksencij dovoljeval sam sebi, to so smeli delati tudi njegovi vojaki, t. j. moriti, pleniti in sramotno živeti. Mera

¹ Prim. Zos. II. 15.: Constantinus . . . collectis copiis ex reductis in potestatem barbaris et Germanis et aliis Celticis nationibus itemque de Britannia coactis militibus, qui omnes erant ad nonaginta milia peditum et octo milia equitum, ex Alpibus in Italiam movet.

² Prim. Euseb. v. C. I. 35.: Eum (Maxentium) . . . cuncti reformidantes tam plebei quam magistratus, tam nobiles quam obscuro gravissima tyrannide opprimebantur; paneg. IX. 4.: . . . te, Constantine, paterna pietas sequebatur, illum (Maxentium) . . . impietas; te clementia, illum crudelitas; te pudicitia, . . . illum libido; te divina praecepta, illum superstitiosa maleficia; illum denique spoliatorum temporum, trucidati senatus, plebis Romanae fame necatae piacula . . . ; S. Aurel. Vict. de Caes. XL.: (Maxentius) ferus inhumanusque ac libidine multo tetrior . . .

³ Prim. Zos. II. 14.; paneg. IX. 4.; Euseb. v. C. I. 35.: Denique quodam die levissimam ob causam populum romanum praetorianis militibus obruncandum dedit. Atque ita innumerabilis multitudo populi romani, non Scytharum ac barbarorum, sed civium suorum hastis armisque in media urbe trucidata est. Quantae porro senatorum caedes factae sint, ut in bona uniuersiusque eorum invaderetur, numerari nullo modo potest; cum cotidie plurimi confictis variis criminibus interficerentur; Euseb. v. C. I. 36.: Hic (Maxentius) . . . Romae tyrannidem exercet . . . adeo ut ad extremam trasi sint alimentorum penuriam . . . ; S. Aurel. Vict. de Caes. XL.

⁴ Prim. Euseb. v. C. I. 33.: . . . uxores per divortium a maritis seiunctas violavit . . . Neque vero homines obscuros atque ignobiles sed ipsos primores senatus romani eo contumeliae genere affecit . . . Sed postquam mulieres Christianas sollicitare coepit, nullis artibus perficere potuit, ut eorum congressu frueretur. Hae namque animam leto obicere, quam corpus ei ad stuprum permittere malebant. Euseb. v. C. I. 34.: Quaedam ex his, nupta senatorii ordinis viro . . . cubiculum ingressa solam se relictam videns gladium pectori immersit.

⁵ Prim. Euseb. v. C. I. 36.: . . . tyrannus sceleribus suis quasi quoddam fastigium imposuit, nunc mulieres graves dissecans, nunc infantum recens in lucem editorum rimans viscera; leones quoque interdum mactans et quaedam nefanda peragens sacra ad daemones evocandos et ad bellum, quod iam instabat, depellendum.

je postala polna. Poslanci iz Rima so prišli h Konstantinu ter ga prosili v imenu starejšinstva in ljudstva, naj jih čim preje osvobodi ostudnega trinoga. Toda Konstantin je čakal, da je Maksencij dal podreti kipe, ki so se bili v Italiji in Afriki postavili Konstantinu na čast, da je razrušil njegove podobe ter izjavil, da se hoče zaradi smrti svojega očeta Maksimijana nad Konstantinom maščevati z vojsko.¹

Konstantin je imel tedaj dosti povoda, da je peljal l. 312. svoje bojne čete proti Maksenciju ter se približa s hitrostjo, nepričakovano od sovražnika, gorenjeitalskemu bojišču, kjer si je po vročih bojih in slavnih zmagah v kratkem času prisvojil vso Gorenjo Italijo. Njegova hitrost, njegovi boji in njegove zmage na gorenjeitalskih tleh spominjajo slavnih vojskovodij Hanibala, Cezarja in Napoleona I.²

Hitro in spretno je vojeval Konstantin italsko vojno. Približno 40.000 mož je peljal od Rena proti jugu — ostale čete je pustil v Galiji, da bi branili mejo proti Germanom³ — preko grajskih Alp ob gori M. Genève ali M. Cenis v gorenjeitalsko nižino, kjer je napadel v znožju zapadnih Alp ležečo, dobro utrjeno mesto Suso (Segusio), ki je imelo izvrstno naravno lego, močen zid in hrabro posadko. Trdnjava se ni hotela zlepa udati Konstantinu. Vnel se je trdovraten boj. Konstantinovi vojaki so naskočili mesto, ne boječ se sovražniških kopij in pušče, je po kratkem boju vzeli, zažgali in oplenili. Ker ni hotel uničiti trdnjave, je ukazal Konstantin svojim vojakom ustaviti ogenj ter jim prepovedal moriti in ropati. To je bila prva in hitra zmaga, ki si jo je v Gorenji Italiji priboril Konstantin nad svojim nasprotnikom Maksencijem.

Ko je padla Susa brez oblegovalnega nasipa in jarka, brez naskakovalnega ovna in branilnih streh,⁴ je šel Konstantin hitro, trdno prepričan, da je od hitrosti dostikrat odvisen ves uspeh, v zapadni smeri proti Turinu, kjer ga je pričakovala močna sovražniška konjenica, ki je bila oborožena vsa z železom, kakor nekdanj takozvani «klibanariji» ali «katafrakti», katerih so se posluževali perzijski kralji v bojih s sovražniki. Pred temi katafrakti je nekdanj bežal cesar Antonin ter hitro sklenil mir s perzijskim kraljem, dočim

¹ Prim. Zos. II. 8—15; Euseb. v. C. I. 35; S. Aur. Vict. d. Caes. XL.; paneg. IX. 3. sq.; Gibbon, Geschichte des allmählichen Sinkens und endlichen Unterganges des römischen Weltreiches, deutsch übersetzt von Joh. Sporschil, 12 Bde., 4 B. 4. Auflage 1862.

² Prim. paneg. IX. 14.: *Recuperata omni cis Padum Italia ipsa iam ad te supplices manus Roma tendebat; IX. 15.: . . . tu (Constantinus) . . . sine ulla haesitandi mora . . . raptio agmine advolasti, celeritatem illam in gerendo Scipionis et Caesaris hanc maxime cupienti Romae repraesentans.*

³ Prim. paneg. IX. 3.: *. . . divisio copiis inter custodiam pacis et belli . . . vix enim quarta parte exercitus contra centum milia armatorum hostium Alpes transgressus es . . . Paneg. IX. 5.: Magnus Alexander . . . nunquam tamen maiores quadraginta milium copias duxit inhabile regenti ratus . . . tu vero etiam minoribus copiis bellum multo maius aggressus es . . . quis enim crederet tam cito a Rheno ad Alpes imperatorem cum exercitu pervolasse?*

⁴ Prim. paneg. IX. 5.: *Probativ hoc prima obstinatio eorum, qui sub ipsis Alpium iugis, munitissimum licet muro ac situ tenentes oppidum, ausi fuerunt te imminente resistere ac portas claudere . . . luerunt igitur ilico dementiae suae poenas, cum oblatam sibi a clementia tua veniam recusassent. Neque enim vallo fossaque obsessio inchoata est nec cuniculis agendis nec machinis advovendis nec incutiendo ariete temptati quassatique sunt muri, sed statim iniectae faces portis, scalae propugnaculis nec caesum fundis eminus telisque missilibus, sed hastis, gladiis. Ita res simul coepta et patrata rebellibus fuit conatas et exitus. Paneg. X. 17.: . . . Segusiensium civitatem, quae superatis Alpibus Italiae claustrum obicit, cum vi ac virtute velut ianuam belli refregisses . . . ; X. 21.: *Primam igitur Segusiensium civitatem, quam proximam iter dederat, victoria facilis amplexa est.**

se Konstantin ni zbal Maksencijevih klibanarijev, marveč se pogumno in neustrašeno sprjel s strašno z železom oboroženo oklopno konjenico sovražniško, se vrnil k staremu načinu bojevanja, katerega se je bil poslužil že tudi cesar Avrelijan v vojni z Zenobijo in njenimi palmirskimi konjeniki, utrudil s spretnim in z umetnim premikanjem Maksencijevo vojsko, ki je imela razprostrta krila in zagozdi podobno bojno razvrščenje, jo razkropil, preganjal ter potolkel deloma na ravnini, deloma tik pred turinskimi vrati.¹

Nato se je med Padom in severozapadnimi Alpami ležeča dežela (Gallia transpadana) po svojih odposlancih izrekla za Konstantina ter mu poslala živil v Milan, kamor se je bil po turinski zmagi za nekaj dni podal Konstantin, da bi se s svojo vojsko vred odpočil od dolgega truda in hudih bojev.²

Iz Milana se je Konstantin obrnil proti Veroni, med potjo pa zadel pri Briksiji (Brescia) ob precejšen konjeniški oddelek, katerega mu je bil nasproti poslal Ruricij Pompejan, poveljnik veronski, ga v vročem boju premagal, zapodil v beg ter gnal noter do veronskih vrat.³

Po teh bojih in zmagah je bila Konstantinu pot v Rim odprta. Toda mnogo Maksencijevih čet je še stalo v Reciiji nepremaganih, stala je še vedno nepremagana najvažnejša gorenjeitalska trdnjava Verona, katere ni bilo lahko osvojiti. Izborna je bila njena naravna lega: na treh straneh jo je branila pred sovražniškimi napadi deroča Adiža, reka polna vrtincev; le na zapadni strani je bila Verona izpostavljena sovražniku. To trdnjavo je pred Konstantinovimi napadi branil bojeviti, pogumni in slavehlepni Ruricij Pompejan s svojo hrabro ne maloštevilno vojsko.⁴ Konstantin, ki je takoj na prvi hip izprevidel važnost te trdnjave za uspešno nadaljevanje vojne, je prepeljal skrivaj jeden del svoje vojske čez reko Adižo, kjer je bil tok manjši in slabejši, ne da bi bil ta prehod pravočasno zapazil Ruricij Pompejan,⁵ obkolil mesto na vseh straneh ter napad iz trdnjave krvavo odbil.⁶ Vsled tega je Ruricij Pompejan z jednim delom svojih čet skrivaj ušel iz trdnjave proti vzhodu, nabral v Veneciji novih vojakov ter se s pomnoženo vojsko zopet

¹ Prim. paneg. IX. 6.: . . . tibi paulo post alia in Taurinatibus campis pugna pugnata est . . . acie in cunei modum structa . . . acie in fugam versa tanto maiorem in processu stragem edidisti, quanto amplioribus subsidiis instructa constiterat. Ita usque ad Taurinatium muros fusi caesique obseratasque nanciti portas ab incolis etiam corporum suorum mole clausurunt. Paneg. X. 24.: Antoninus imperator . . . cum adversum Parthos armis experiretur, visis catafractis adeo totus in metum venit, ut ultro ad regem conciliatrices pacis litteras daret. Paneg. X. 22.: Operimento ferri equi atque homines pariter obsaepti. Clibanariis in exercitu nomen est . . . X. 23.: Catafractos equites, in quibus maximum steterat pugnae robur, ipse tibi sumis . . . Prim. tudi Ammian, XVI. 8, 10.; Heliodor. IX. 15.

² Prim. paneg. IX. 7.: Qui fuit dies ille, quo Mediolanum ingressus es! . . . non Transpadana provincia videbatur recepta, sed Roma . . . praesertim cum tu dies aliquot Mediolani resistens tempus omnibus sibi consulendi dedisses, ut de te sperarent.

³ Prim. paneg. X. 25.: Quid ego referam post tantam et tam gravem pugnam quod apud Brixiam magnus quidem et acer equitatus, sed fuga quam vi sua tutior et primo impetu tuo pulsus Veronam usque contendit ad praesidia maiora?

⁴ Prim. paneg. IX. 8.: Athesis ille saxis asper et gurgitibus verticosus et impetu ferox . . . Verona maximo hostium exercitu tenebatur . . . acerrimis ducibus pertinacissimoque praefecto . . . X. 25.: Verona facta immanibus copiis per tota moenia admodum magna vis hominum . . . Ruricius, experientissimus belli et tyrannicorum ducum columen . . .

⁵ Prim. paneg. IX. 8.: Quod tamen ne diutius hostem iuvaret providentia tua factum est, cum superioribus in locis, qua lenior amnis et ignavi hostes erant, exercitus parte traiecta accipiti periculoclausos . . . experiri armis coegisti . . .

⁶ Prim. paneg. X. 25.: Clausi impetum faciunt et qui se aliquamdiu latendo a morte defenderant facta pugnandi copia poenas eruptionis temerariae pependerunt; IX. 8.: . . . omnes, qui eruptionem temptaverant, cecidisti . . .

blížal Veroni, da bi jo osvobodil sovražniškega obleganja,¹ dočim mu je šel Konstantin, pustivši za seboj del vojske za obleganje mesta, nasproti z ostalimi četami ter hitro izpremenil prvotni bojni načrt, ko je izprevidel, da so bojne sile sovražnikove številnejše nego njegove. Zmanjšal je namreč drugo bojno vrsto, podaljšal pa pročelje prve bojne vrste v pravem razmerju z onim nasprotnikove vojske. Umetno bojno premikanje Konstantinovo se je vršilo brez vsakega motenja v najlepšem redu ter odločilo tudi zmago.

Popoldne se je vnela vroča, krvava bitka, ki se je bila v pozno noč; ko je vzhajalo jutranje solnce, je pokrivalo bojišče nebroj padlih bojevnikov. Ta srditi in obupni boj je pokazal očividno, kolika važnost se je na obeh straneh pokladala na njegov končni izid. Na obeh straneh so se odlikovali vojaki s četovodjami vred po hrabrosti in vztrajnosti. Konstantin in Ruricij Pompejan sta se v najgostejšem bojnem metezu v prvih vrstah borila srdito in pogumno, da ali slavno zmagata ali častno padeta. Bojna sreča je bila mila Konstantinu; Ruricij Pompejan pa je moral pustiti življenje na bojišču. Konstantin je v tej bitki zadostil vsem dolžnostim vrhovnega poveljnika. Njegovi vojaki so mu čestitali na tej sijajnej zmagi ter ga prosili, naj se odslej več ne izpostavlja smrtnim nevarnostim ter naj bolj čuva svoje lastno življenje, od katerega je odvisen skupni blagor.²

Po tej zmagi se je tudi pokazalo, da je bil Konstantin bistroumen vojskovodja. Verona se je morala zmagalcu udati na milost in nemilost. Mnogo sovražnikov je ostalo na bojišču, mnogo je bilo ujetih. Ujetim sovražnikom pa je dal Konstantin, ker ni vedel kaj z njimi početi, na roke okove, ki jih je dal narediti iz njih mečev.³

Ko je pala Verona, pala so tudi druga gorenjeitalska mesta. Oglej (Aquileia), oblegan od Konstantinovih čet, je ponudil po svojih odposlancih zmagalcu zvestobo in pokorščino; isto je storila Modena (Mutina).⁴ Maksimalne čete v Gorenji Italiji so bile poražene; Gorenja Italija je sedaj ležala pred nogami zmagalcu, ki se je skrbno pripravljaj na zadnji odločilni boj proti rimskemu trinogu. Del svoje vojske je pustil Konstantin v Gorenji

¹ Prim. paneg. IX. 8.: . . . ut dux ipse (Ruricius P.) cum parte copiarum ad areessenda auxilia muris excesserit, maiorem miser adducturus exercitum ut maiore comitatu cladis occideret; X. 25.: Idemque Ruricius magna suorum clade reiectus in moenia spe iam lassa, sed adhuc mente vesana cum se Verona proripuisset, novos eodem egit exercitus et praecipitante iam die bellum non detrectavit, pugnae avidior, quam salutis.

² Prim. paneg. IX. 9.: Et primo quidem, ut audio, aciem instruxeras duplicem, mox proviso adversarium numero explicari statim in frontem ordines et extendi latius arma iussisti . . . prospexeras omnia, disposueras universa, summi imperatoris officia compleveras. Cur ipse pugnasti? cur te densissimis hostium globis miscuisti? . . . dum nimio raperis ardore, in media hostium tela deveneras et, nisi viam tibi caedibus aperuisses, spem totius generis humani et vota deceperas? Toto quippe impetu ferebare, torrenti similis anni . . . tu, cuius ex vita omnium fata pendent, ad ullum discrimen accedas? inter tot tela gladiosque versere? IX. 10.: An non ipsi te, caesis fugatisque hostibus interfecto etiam ipso eorum duce, comites et tribuni corripuere lacrimantes . . . clamant: «Quid egeras imperator? in quae nos fata proieceras, nisi te divina virtus tua vindicasset?» Prim. tudi paneg. X. 25. 26.

³ Prim. paneg. IX. 12.: . . . cuius (Constantini) enim potentiae fuit hostibus arma deripere, huius humanitatis deditis ad impunitatem suis ensibus alligare atque ita vincere, ut eos ferri illius, quod contra te gesserant, cotidie poeniteret. Gladius ille, quem in te distinxerat hostis infestus, ipse domini sui manus tenuit et paratus ad caedem custos factus est ad salutem . . .

⁴ Prim. paneg. IX. 9.: Cum enim dato obsessis tempore poenitendi Aquileiam quoque de legatis eorum supplicibus recepisses . . . ; X. 27.: . . . praetereo te, Aquileia, te, Mutina ceterasque regiones quibus propter insecutas incredibilium bonorum commoditates gratissima fuit ipsius oppugnationis iniuria.

Italiji za obranjenje pridobljenega, z ostalo vojsko je pa hitel, ker se mu je zdelo vsako odlašanje nevarno, preko Apenina, nezasedenega od sovražnika, neoviran proti jugu, češ, da hoče Rim in njegove prebivalce rešiti besnega trinoga. Hitro je nesel Konstantin svoje orožje proti Rimu kakor nekdanj Cezar, ko je prekoračil Rubikon. Konstantin je bil še 1. septembra l. 312. v Veroni, 28. oktobra l. 312. pa je že obhajal svoje zmagoslavje v Rimu.¹

Povse opravičen je bil up, da bode Konstantin premagal svojega nasprotnika tudi v zadnjem odločilnem boju.

Maksencij, gospod Italije, je bil namreč neobčutljiv napram stiskam in nevarnostim vojne, ki je divjala po njegovem ozemlju, nadaljeval vkljub poročilom, ki so mu dohajala dan za dnem o porazih njegovih čet v Gorenji Italiji, — drug Vitelij —, svoje pustolovno in razuzdano življenje v svoji palači v Rimu, se zibal v brezskrbnem upanju, da ga bode rešilo veličastvo rimskega imena in njegova znana darežljivost, ki mu je bila že tudi pomagala v boju s Severom in z Galerijem, ter se ni hotel ganiti, dokler ga niso vzdramili iz lenobe in spanja izkušeni starejši častniki, ki so bili služili pod njegovim očetom Maksimijanom; ti so ga slednjič prepričali o potrebi, da se nasproti prodirajočemu sovražniku postavi na noge tretja vojska.² Maksencij je sicer poslušal svet svojih častnikov, zbral hitro znatno vojsko, katere jedro so bili pretorijanci, italški in afriški konjeniki, ter preskrbel Rim z žitnimi zalogami iz Afrike in sosednjih pokrajin v zadostni množini za daljši čas; toda, ker je bil len in nevešč boja, se je bal nevarne vojne ter hotel raji v rimski palači pričakovati negotovega izida usodne vojne nego se osebno udeležiti boja z nasprotnikom. Tudi Rimljani so mu prigovarjali, naj se tudi sam poda na bojišče, ob enem pa mu trpko očitali lenobo in prizanesljivost nasproti izgredom njegovih vojakov ter se pohvalno izražali o Konstantinovem junaštvu, da bi ga tem bolj obodriili. Toda, predno je odrinil Maksencij na bojišče, je poizvedoval še poprej o znamenjih in čudežih, ki so navidezno pretili njegovemu življenju in vladarstvu, vprašal sibilinske knjige za svet ter dobil dvoumen odgovor kakor nekdanj lidijski kralj Krez pred vojno s Cirom, perzijskim kraljem, rekoč: «Ta dan bode poginil sovražnik Rimljanov.»³

Ne da bi se s svojo vojsko branil v Rimu, ki je bil dobro utrjen z močnim zidovjem in novimi jarki in bogato preskrbljen z živili, se je Maksencij podal iz Rima devet milj daleč proti severju, kjer je pri rudečih skalah ob desnem bregu reke Tibere na Flaminijevi cesti v bojne vrste postavil svojo vojsko, katere desno krilo je slonelo ob strmem pobočju Tiberinem. V

¹ Prim. paneg. IX. 15.; M. Maffei, «Verona illustrata I. 142. 150.

² Prim. paneg. IX. 14.: *Recuperata omni cis Padum Italia ipsa iam ad te supplices manus Roma tendebat, cui potentum illud (Maxentius) incederat nihil conari ausum ad tot nuntios suarum cladum . . . quippe . . . ignavra et degenera . . . animos timor arguebat . . . nusquam extra parietes egredi audebat . . . ita . . . aut prodigiis aut metus sui praesagiis monebatur . . .*; IX. 15.: *Ac ne tum quidem, cum tot adversa suorum proelia comperisset, obviam ire conatus est, ut ad resistendum Padi limite aut Apennini iugis uteretur, sed litteras calamitatum suarum indices supprimebat, . . . non intellegens maiestatem illam urbis . . . iam flagitiis ipsius deformatam et sedibus suis pulsam . . .*; prim. tudi Taciti hist. III.

³ Prim. paneg. IX. 16.: *. . . quippe omni Africa quam delere statuerat exhausta omnibus insulis exinanitis infiniti temporis annonam congegesserat. Prim. tudi Zos. h. n. II. 15.: Maxentius inclusus diis hostias immolat et extispices de belli eventu consulit, ipsis quoque Sibyllinis oraculis pervestigatis. Cumque reperisset ovaculum, quo significaretur in fatis esse, ut qui ad detrimentum populi Romani spectantia designaret, miserabili morte periret, de semet ipso id oraculum accipiebat, quasi qui Romam adortos eamque capere cogitantes propulsaret . . .*

neugodnem položaju sta bila sedaj Maksencij in njegova vojska. Za hrbtom sta imela reko Tiberi, pred seboj pa zmagonosnega sovražnika, ki se je bil že tudi od severja hitro približal rudečim skalam.¹

Skrbno opazajoč in strmeč, da kupiči nasprotnik napake nad napake, je Konstantin s čudovito hitrostjo in spretnostjo razvrstil svoje čete za blizajoči boj, hrabril svoje vojake, jih spominjal nebeškega znamenja in besed «v tem znamenju zmagaj», jim obljubljal za zmago obilno plačilo, izvolil sebi ne manj častno ko nevarno mesto, napal osebno z vso silo, v zlatobliščečem orožju sedeč na konju, sovražniško konjenico ter odločil krvavo zmago.² Presilnemu napadu Konstantinovemu se ni mogel dolgo ustavljati obupno se boreči nasprotnik. Afriška konjenica je morala podleči galski; pretorijanci, videč in čuteč, da od neizprosnega zmagaleca za svoje pregrehe in hudobije nimajo pričakovati nobene milosti, so se borili z občudovanja vredno hrabrostjo in besnostjo, se trdovratno in vztrajno ustavljali prodirajočemu sovražniku ter se niso hoteli umakniti z bojišča, marveč so se raji dali posekati na mestu, kjer so stali. Maksencijeva konjenica je bila popolnoma potolčena, moč pretorijancev strta, njegovo pešaštvo pa je z njim vred bežalo čez Milvijski most, ki se je pa, stoječ na čolnih, podrl pod težo bežečih; deroča Tibera je požrla tisoče sovražnikov s poveljnikom vred (27. oktobra l. 312.). Bridko se je varal Maksencij, ko je dal sestaviti most na čolnih z namenom, da bi kedaj služil ali njemu v rešitev ali Konstantinu v pogubo, ter našel ondi svoj grob, kjer je namerjal uničiti svojega nasprotnika.³

Dne 28. oktobra l. 312. so potegnili Maksencijevo truplo iz Tiberinih valov; istega dne je imel zmagalec svoj slovesni vhod v Rim ter dal pri tej priliki na sulici nesti pred seboj trinogovo krvavo glavo. Rimsko ljudstvo in starejšinstvo sta sprejela zmagonosnega Konstantina, svojega osvoboditelja, z burnim veseljem in veliko častjo.⁴ V Rimu so postavili Konstantinu lok zmagoslavja, katerega so dičile podobe zmagoslavnega loka Trajanovega; na

¹ Prim. paneg. IX. 16.: *At quomodo instruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorsus ne quis evadere, ne quis, ut fit, loco motus referre gradum et instaurare proelium posset, cum a fronte armis, a tergo Tiberi amne premeretur . . . ; paneg. X. 28.: . . . quod ipsa ratio disponendi exercitus docuit ilico mente perditam implicatoque consilio cum eum pugnae locum caperet, ut interclusa fuga moriendi necessitatem imponeret, cum spem victoriae non haberet.*

² Prim. paneg. X. 29.: *Praetermittam hoc loco, Constantine maxime, disponendi militis tui miram incredibilemque rationem . . . difficillimam enim pugnae partem tibi deligis . . . inter tuos non vis principatu magis excellere quam labore . . . tu non signior gerere quam iubere simul exercitus tuos monitu regis, opere iuvas, incendiis exemplo . . . invadis primus aciem, solus irrumpis . . . quos trabalis hasta tua deiecit, insultans equus proterit. Fulget nobilis galea et corusca luce gemmarum divinum verticem monstrat. Auro clipeus, auro arma colloquent.* Prim. tudi Euseb. v. C. I. 28.; excerpta Vales IV. 12.: *Constantinus apud Veronam victis ducibus tyranni Romam petiit . . . fugatis omnibus suis . . . equo praecipitatus in fluvium.*

³ Prim. paneg. IX. 17.: *Ad primum igitur aspectum maiestatis tuae primumque impetum totius tui victoris exercitus hostes territi fugatique et angustiis Mulvii pontis exclusi, exceptis atrocitatis illius primis auctoribus, qui desperata venia locum quem pugnae sumpserant texere corporibus, ceteri omnes in fluvium abiire praecipites . . . ipsum etiam illum (Maxentium) . . . Tiberis correptum gurgite devoravit; prim. tudi paneg. X. 30.; Euseb. h. e. IX. 9.*

⁴ Prim. paneg. IX. 18.: *. . . reperto igitur et trucidato corpore universus in gaudia et vindictam populus Romanus exarsit, nec desitum tota urbe, qua suffixum hasta ferebatur . . . ; IX. 19.: Te, Constantine, senatus populisque Romanus et illo die et aliis, quacumque progressus es, et ulnis ferre gestivit; prim. tudi paneg. X. 30.; Euseb. h. e. IX. 9.; v. C. I. 39.; Omnesque pariter tam ex senatu quam ex equestri ordine . . . cum universo populo Romano, laeto vultu faustisque acclamationibus cum inexplebili gaudio ex intimo animorum affectum eum exceperunt . . . ; Zos. h. n. II. 15.*

trgih so se mu postavljali kipi, njegovemu imenu posvečevala poslopja, ki jih je bil sezidal Maksencij, in na denarjih videli mnogoštevilni, Konstantina časteči naslovi. Rimsko starejšinstvo je s posebnim odlokom pripoznalo Konstantina kot prvega med cesarji. Uvedle so se v Rimu vsakoletne igre in svečanosti, da bi se čim krasneje in dostojniše obhajala Konstantinova zmaga nad Maksencijem in poveličevala njegova bojna slava.¹ Rimljani so poklonili Konstantinu na najbolj obiskanem kraju svojega mesta spomenik z njegovo podobo, katere desna roka je držala rešilno znamenje; na podstavi tega spomenika pa so bile po Konstantinovem ukazu zapisane v latinskem jeziku besede: «S tem rešilnim znamenjem, ki je znak pravega junaštva, sem osvobodil Vaše mesto jarma trinoškega gospodstva. Starejšinstvu in osvobojenemu rimskemu narodu sem povrnil blek in prejšnji kras plemstva».²

Zmaga pri rudečih skalah («saxa rubra») ni ostala brez posledic. Konstantin je odstranil iz Rima in Italije nemirne življe, uvrstil Maksencijeve vojake, kar jih ni padlo na bojišču, med svoje čete ter jih poslal na meje; odstranil je tudi krdelo pretorijancev, ki so se bili proti njemu bojevali z največjo srditostjo in najskrajnejšo obupnostjo; dal je umoriti oba sina Maksencijevega, uničil ves njegov rod, preganjal ovaduhe ter jih kaznoval s smrtjo, ni pa hotel ustreči želji ljudstva, ki je zahtevalo večje število žrtev, nego je je bil sam določil;³ vrnil je Rimljanom svobodo, ki jo jim je bil s silo vzel trinog, poklical prognance nazaj v domovino ter jim vrnil premoženje, katero jim je bil ugrabil Maksencij; dopolnil je tudi starejšinstvo s pokrajinskimi plemenitniki, mu pridobil prejšnjo veljavo in potrdil stare predprave, ki so pa ostale le na papirju; obdačil je starejšine po njih premoženju, jih razvrstil v razrede ter izpremenil v novo davščino prostovoljni dar, katerega so doslej bili nosili v Maksencijev zaklad.⁴

Po tej novi ureditvi rimskih razmer se je podal Konstantin v Milan, kjer se je obhajalo v njegovi prisotnosti že pred italsko vojno dogovorjeno ženitovanje med Licinijem in Konstancijo, Konstantinovo sestro. Tu sta se med seboj posvetovala o daljnih korakih Konstantin in Licinij. Po zmagi nad Maksencijem je pomnožil Konstantin svoje ozemlje z Italijo, Afriko, s

¹ Prim. Euseb. v. C. I. 39. 40. 41.; h. e. IX. 9.; Lact. d. m. persec. XLIV.; Gibbon, Geschichte des allmählichen Sinkens und endlichen Unterganges des römischen Weltreiches, deutsch übersetzt von Sporschil, 4. B., S. 4 ff.

² Euseb. h. e. IX. 9.; v. C. I. 40.: «Hoc salutari signo, quod verae virtutis argumentum est, vestram urbem tyrannicae dominationis iugo liberatam servavi. Senatui populoque Romano in libertatem asserto pristinum decus nobilitatis splendoremque restitui». Prim. paneg. IX. 20.: Nam quid ego de tuis in curia sententiis atque actis loquar? quibus senatui auctoritatem pristina reddidisti. . .

³ Prim. paneg. X. 6.: Gessisti bellum, imperator maxime, quod tibi non minus honos urbis imposuit quam eiusdem aerumna persuasit. Itaque non plus ex eo laudis fortitudini tuae datum quam pietati tributum est quod, dum scelestos persequeris, miseros liberasti. Constituta enim et in perpetuum Roma fundata est, omnibus qui statum eius labefactare poterant cum stirpe deletis. Zos. h. n. II. 15.: Hoc eventu verum Constantinus de paucis quibusdam Maxentio familiarissimis poenas exegit, praetorianis militibus e medio sublatis et castellis dirutis, in quibus degere consueverant. Paneg. IX. 20.: Constantinus victoriae licentiam fine proeli terminavit: gladios ne in eorum quidem sanguinem dstringi passus est, quos ad supplicia poscebas, Prim. tudi Konstantinov zakon iz l. 312/313.

⁴ Prim. Euseb. v. C. I. 41.: Et cuncti, qui urbem incolebant, tam senatus quam populus, utpote acerba et tyrannica dominatione liberati, respirare quodammodo et purioris lucis radiis perfri sibi videbantur . . . imperatoris litterae ubique propositae legebantur: quibus ii, qui bonis suis spoliati essent, eorum possessionem beneficio principis recuperabant; et qui iniuste relegati essent, penatibus suis restituebantur. Vinculis quoque et omni periculo ac metu liberabantur ii, qui per tyrannicam crudelitatem iis vexati fuissent. Prim. tudi paneg. IX. 20. X. 33.

Španijo in sredozemskimi, med Italijo in Afriko ležečimi otoki ter zato obljubil Liciniju odškodnino v Maksiminovem ozemlju. Na to je hitel Licinij s približno le 20.000 mož broječo vojsko nad Maksimina, ki je bil že prekoračil meje Bitinije in z vojsko, ki je štela okoli 70.000 bojevnikov, šel preko carigradske morske ožine, zasedel Bizancij ter vzel Heraklejo. Tu se je unel vroč boj med obema nasprotnikoma, v katerem je zmagala temeljitejša vojaška izobrazba in večja vztrajnost Licinijevih čet. Maksimin je bežal z bojišča v Malo Azijo v Tarz, kjer je umrl za boleznijo.¹

Ko se je Konstantin mudil v Milanu, so se ob Renu zopet vzdignili Germani, Franki in Alamani. Germanski valovi so se kmalu poglobili. Kako je Konstantin ukrotil s svojo bojno pretkanostjo Franke, smo že zgoraj omenili.²

Prva vojna med Konstantinom in Licinijem.

Bojna sreča je Konstantina kmalu zopet poklicala na drugo bojišče.

Licinij si je bil pred kratkim prisvojil Maksiminove dežele, vrhutega je imel v svoji oblasti tudi ilirske pokrajine, vsled česar je postal mogočen vladar.³ Iz Milana sta šla Licinij v Ilirik, Konstantin pa v Galijo,⁴ kjer je premišljal, kako bi utesnil hitro naraslo moč Licinijevo ter polagoma kos za kosom si prisvojil dežele svojega nasprotnika. Hotel je zato začasno osnovati novo državo, ki naj bi obsegala Italijo in Licinijeve ilirske pokrajine. Tej državi naj bi načeloval Basijan, soproj Anastazije, Konstantinove sestre. Zato je Konstantin Basijana tudi imenoval cesarjem, v katerej časti ga je potrdil tudi Licinij, ki je pa kmalu izprevidel, kolika nevarnost mu preti od Konstantinovega načrta, ter radi tega nahujskal Basijana in njegovega brata Senecijona k uporju proti Konstantinu. Le-ta pa je dal upornega Basijana ujeti ter umoriti, ob jednem pa zahteval od Licinija, naj mu izroči ubeglega Senecijona. Licinij ni hotel ustreči tej zahtevi, marveč je ukazal podreti in razrušiti Konstantinove kipe in podobe v Emoni,⁵ na kar se je jel Konstantin hitro pripravljati na boj proti Liciniju, trdno se nadejajoč, da ga bodo v tem boju podpirali tudi krščanski podaniki Licinijevi, ter je po dovršenih bojnih pripravah hitro, kakor je imel sploh navado, peljal svojo približno 20.000 mož broječo vojsko proti vzhodu. Dne 26. marcija l. 314. se je še mudil v Treverskem mestu (Trier), meseca oktobra 314. l. pa je že stal pri Cibalah (Vinkoveah).⁶ Cibale, katerih ime se še sedaj da spoznati v razvalinah «Sivile», so stale pri sedanjih Vinkoveah ob desnem bregu Save, kjer so se križale ceste proti severju, vzhodu in zapadu, oddaljene kakih 50 milj od Sirmija, glavnega ilirskega mesta, od Belgrada (Taurunum) pa okoli 100 milj. Konstantin se je utaboril pri Cibalah v pol ure široki, med gričem in močvirnato ravnino ležeči soteski, kjer je pričakoval sovražniškega napada. Na cibalski ravani, kjer je Licinij svojo okoli 35.000 mož močno armado postavil v bojne vrste, se je unela krvava, od ranega jutra do poznega

¹ Prim. Zos. II. 11.: ... apud Tarsum morbo exstinguitur; II. 17.: ... Tarsi diem vitae supremum obiit.

² Prim. paneg. IX. 22.

³ Prim. Zos. II. 17. 18.

⁴ Prim. Zos. II. 17.: Constantinus ... ad Celtas et Gallos profectus est ... ad Celtas revertitur.

⁵ Prim. excerpta Vales. V. 13.

⁶ Prim. M. Maffei, Verona illustrata I. 142. 150.; Eutropi brev. X. 5.: Constantinus ... Licinio bellum intulit.

večera trajajoča bitka. Sprva sta se borili nasprotni armadi iz daljine z metalnim kopjem in s puščicami in, ko so te pošle, iz bližine z meči in s sulicami. Desno krilo, kateremu je načeloval Konstantin sam, je odločilo zmago ter učinilo popoln poraz Licinijeve vojske.¹ Izmed 35.000 Licinijevih vojakov je ostalo na bojišču približno 20.000 mož; z ostalimi vojaki je pa bežal premagani Licinij po noči v Sirmij, kjer so bili njegova žena, njegov sin in njegovi zakladi, pustivši za seboj tovarno živino in pratež; za petami pa mu je bilo 5000 Konstantinovih konjenikov. Iz Sirmija je hitel Licinij s svojci vred preko Savinega mostu v Tracijo ter med potjo imenoval Valenta, izvrstnega častnika, sovladarjem; ta je pri Adrijanopolu zbral novo vojsko, dočim je Konstantin delal pri Filipih nove vojne priprave, ker bitka pri Cibalah ni bila odločilna in so ostala med tekmeceza zapričeta mirovna pogajanja brezuspešna.² Kmalu nato se je unela nova bitka na Mardijskem polju blizu Adrijanopola, ki ni bila nič manj ljuta in krvava nego ona pri Cibalah. Na obeh straneh so se borili v bojnem orožju jednako izvežbani, jednako hrabri in pogumni vojaki; toda zmagala je večja bojna spretnost Konstantinova. Trdovratnemu boju je naredila konec temna noč. Konstantin je po zmagi preganjal Licinija in njegovega podpoveljnika Valenta, ki sta pred njim bežala v smeri proti Bereji, da bi prišla svojemu preganjalcu za hrbet in mu vzela zanj določene žitne in druge bojne zaloge, ter ju končno prisilil, da sta se po velikih izgubah umaknila v Macedonsko gorovje in ga po Mestrijanu prosila mirovnih pogojev (l. 315.).

Točke med Konstantinom in Licinijem sklenjene mirovne pogodbe so bile: 1.) Valent, ki kmalu izgubi škrlat in življenje, se odpove za zmiraj dostojanstvu in časti sovladarja; 2.) odslej posedujeta Konstantin: pokrajine Norik, Panonijo, Dacijo, Dalmacijo, Dardanijo, Gorenjo Mezijo, Macedonijo, Epir, Grško; Licinij pa: Malo Scitijo, Dolenjo Mezijo, Tracijo, Malo Azijo, Sirijo, Egipet. Po tem miru se poda Konstantin v Italijo (l. 315.), se mudi nekaj časa v Rimu, od koder odpotuje preko Donave v Galijo (l. 316.). Od tod se poda v Serdiko (l. 316.), katere še sedaj spominjajo razvaline blizu Sredca, glavnega bulgarskega mesta. Ko je Konstantin zapustil za vselej Galijo, sta on in Licinij 1. marcija l. 317. imenovala in pripoznala za cesarje: oba sina Konstantinova: Flavija Julija Krispa, sina prve žene Minervine, ki je imel že mladeniška leta, in pred kratkim v Arelatu od druge žene Favste porojenega Fl. Klavdija Konstantina pa Licinijana, Licinijevega še ne 20 mesecev starega jednorodjenca.³

¹ Prim. Zos. II. 18.: ... ambo copias suas ad dimicandum cogebant. Licinius ad Cibalem colligebat suos ... eiusdem (oppidi) maiori parti profunda palus (Xiulca) imminet. ... qua in planitie castra Licinius habebat ... Constantinus ad montem suos instruxerat et equitatum in fronte constituerat ... impetu primo superior sublatis signis in adversos statim irruit; estque commissum proelium, quovis alio paene dixerim acrius. Nam emissis utrinque tellis longo tempore cuspidibus et hastis inter eos dimicatum est. Cumque proelium a prima luce coeptum ad vesperam usque durasset, cornu dextrum, cui Constantinus praerat, vicit. Prim. tudi auct. excerpt. de gestis Constantini; Eutropi brev. X. 5.; S. Aurel. Vict. epic. de Caes. c. XLI.: ... verum enim vero ut imperia difficile concordiam custodiunt, discidium inter Licinium Constantinumque exoritur.

² Prim. excerpta Vales. V. 13.; Zos. II. 18.: ... coniectis in fugam adversis Licinii legiones ... relictis pecoribus et iumentis et omni apparatu reliquo ... cum Licinio Sirmium perveniunt ...; II. 19.: Constantinus ... quinque legionariorum milia eius (Licinii) persequendi causa mittit ...; excerpta Vales. V. 13.

³ Prim. excerpta Vales. V. 13.: ... legatis ... frustra remissis ... reparato bello in campo Mardiansi ...; Zos. II. 19.: Constantinus autem Savi ponte iuncto, quem Licinius resciderat, cum exercitu Licinii vestigiis inhaeret ... pervenit ad eam planitiem, in qua Licinium castra

Druga vojna med Konstantinom in Licinijem.

Konstantin še ni bil jedinovladar. Rimsko ozemlje je še vedno imelo dva gospodarja. Toda oblast ne trpi tovariša. Konstantin se zopet marljivo pripravljaja za novo vojno, — vojno, ki ima v najbližnji bodočnosti odločiti usodo samovladarstva. Razmere med Konstantinom in Licinijem so postale zopet napete, da — skrajno neznosne. Izzivajoče postopanje i Konstantinovo in Licinijevo je kmalu privedlo do druge vojne. Grešilo se je na obeh straneh. Konstantin je prekoračil mejo Licinijevega ozemlja, ko je preko Dolenje Donave nazaj zapodil ropajoče Gote; on je tudi skušal pridobiti zase Licinijeve dežele in kristijane, ki so bili Licinijevi podaniki.¹ Zato je sklenil Licinij se hudo maščevati nad Konstantinom in kristjani, ki jih je imel na sumu, da so skrivni Konstantinovi pristaši. Prepovedal je namreč rabo Konstantinovih denarjev, na katerih sta bili izraženi besedi «premagana Sarmacija» («Sarmatia devicta»), ukazal razrušiti Konstantinove kipe in podobe, podpiral pagane, jel l. 320. zatirati kristijane, obsipati duhovnike z lažmi in obrekovanji, izdal proti škofom zakon, vsled katerega jim je bilo prepovedano, se skupno posvetovati, obiskavat sosednje cerkve ter imeti shode in zборе o skupnih zadevah; izpodil je božje služabnike iz svoje palače; mnogo kristijanov je poslal v prognanstvo, mnogim je vzel premoženje, čast in službo ter jih pahnil med sužnje, zagrozil pa smrt onim, ki bi hoteli postati kristijani. Izdal je tudi drug protikrščanski zakon, s katerim je prepovedal možem, se skupno z ženami zbirati v cerkvah, ženam, obiskavati šole, v katerih so se učile kreposti, škofom, razlagati ženam verske nauke, ter dovolil kristijanom se zbirati le zunaj cerkvenih vrat na odprtih mestih; prepovedal je tudi dati gladnim kristijanom živeža ter zapretil kaznen onim, ki bi kaj takega storili; zlasti je preganjal in moril škofe, zveste prijatelje Konstantinove, zapiral in podiral cerkve ter naposled sklenil, preganjanje raztegniti na vse kristijane.²

metatum reperit . . . instructa suorum acie militibus imperat, prima luci parati ad pugnam essent . . . Licinius . . . conspecto cum exercitu Constantino aciem . . . et ipse instruit, cum belli socium Valentem haberet, Caesarem ab se dictum . . . exercitus inter se congressi . . . intervallo sagittis utuntur. Telis exhaustis cum hastis et pugionibus irruunt . . . pluribus et innumerabilibus quidem utrinque caesis pari Marte pugnatum, signo dato a se invicem dirempti fuerunt exercitus . . . ; II. 20.: Postridie pactis induciis, visum est inter ambos esse debere societatem et foedus mutuum ita quidem, ut Constantinus imperaret Illyriis et nationibus ceteris, quot quot ulterius essent porrectae, Licinius Thraciam et orientem et posteriores provincias haberet; Valens appellatus a Licinio Caesar . . . dignitate privaretur . . . ut artiori se fide ad standum pactis conventis adstringerent, Constantinus Crispum . . . et Constantinum . . . Caesares dixit; et cum iis Licinianus quoque, Licinii filius . . . Caesar designatus fuit. Prim. tudi cod. Th. IX. 1. 1.; S. Aurel. Vict. de Caes. XLI.

¹ Prim. excerpta Valesiana; Zos. II. 18. sq.; Eutropi brev X. 5. 6.

² Prim. Euseb. v. C. I. 50. 51.: . . . Ac primum quidem. Dei ministros sub ditione sua degentes . . . obscure et callide circumvenit, varias adversus eos calumnias investigans . . . lege lata praecepit, ne episcopi uspiam inter se de ulla re conferrent, neve ulli eorum in alterius sibi vicini ecclesiam ventare liceret et synodos ac concilia de communibus negotiis habere; I. 52.: . . . cunctos Dei cultores qui sub imperio suo degebant, palatio expulit . . . fidissimos ac devotissimos . . . in exilium relegavit. Quique ob egregia facinora vel honore aliquo vel dignitate ab ipso antehac fuerant ornati, hos aliis servire et famulorum ministeria obire mandavit . . . ad extremum mortem quoque minatus est iis, qui salutare sibi nomen Christianae religionis assumerent . . . ; I. 53.: Idcirco alteram legem tulit, qua iubebat, ne viri orandi causa in ecclesiam Dei simul cum mulieribus convenirent; neve mulieres ad venerandas virtutis scholas discendi causa ventarent; postremo, ne episcopi divinae religionis praecepta mulieribus traderent . . . ; I. 54.: . . . milites . . . nisi daemonibus sacrificarne mallent, ab apparitione praesidialis officii removerentur. Proinde officia magistratum per singulas provincias viris piis et religiosis nuda-

Dosti povoda, več nego Licinij, je imel za vojno Konstantin, ki je bil i sam kristijan i kristijanom skrajno naklonjen.

Nasprotnika delata velikanske bojne priprave na kopnem in na morju, da zadnji boj odloči njuno končno usodo.

Pri Solunu zbira Konstantin ogromno vojsko, ki broji 120.000 pešcev pa 10.000 konjenikov in pomorščakov, in visoko nadkriljuje glede svoje kakovosti nasprotnikovo. Konstantinova armada šteje manj ljudij, pa več bojnikov, nego Licinijeva; Konstantinove legije so se nabrale v najbolj bojovitih pokrajinah evropskih; to so bile izvrstno izurjene, boja in zmage večje čete, med katerimi je bilo mnogo veterancev, ki so se bili že odlikovali v petnajstih vojnah in se tudi sedaj skrbno pripravljajo za zadnji boj, da si zaslužijo z zadnjim trudom časti poln odpust.

Tudi bojne priprave na morju se hitro vrše. Ko se vrne Konstantin iz vojne, ki jo je vojeval z Goti, sežida v Solunu novo pristanišče, zbere v Pireju 200 bojnih in več nego 2000 tovornih ladij, katerim je bil vrhovni poveljnik njegov sin Krisp.¹ Ko začuje Licinij glas o novih bojnih pripravah Konstantinovih, kaže zopet pogum in razvija sposobnosti, kakor za časa, ko si je pridobil naklonjenost cesarjev in se odel s škrlatom, ter zbere, da bi nasprotnika ne vzprejel nepripravljen, pri Adrijanopolu 150.000 pešcev in 15.000 konjenikov broječo vojsko, Dardanelsko ožino (Helespont) pa napolni z ladjami, ki jih je bilo 350. Od teh so jih poslali Egipčani 80, Feničani 80, Atiški Jonci in Dorei 60, Ciprijani 30, Kari 20, Bitinci 30, Afričani 50. Temu brodovju je zapovedoval izvrstni Abant, vojski na suhem pa Licinij sam.²

Po bojnem polju odmeva klic: tu paganstvo, tu krščanstvo.

Predno se vname boj, vpraša Licinij za svet vedeže in proročišča, od katerih dobi odgovor, da bode premagal sovražnike, ter gre, zaupajoč zapeljivim, praznim obljubam, v šator, daruje in zažiga pred bitko v senčnatem gaju bogovom in boginjam dragocena kadila, pri tem pa govori prijateljem in tovarišem tako-le:

«Prijatelji in tovariši! Ti bogovi, ki jih mi častimo in ki smo jih prejeli od svojih prednikov, so domači bogovi; oni pa, ki vodi sovražniške čete, ki skrni šege in naprave prednikov, se je pridružil veri onih, ki ne verujejo v nobene bogove, držeč se brez premisleka nekega ptujega, ne vem od kod prišedšega boga, s kojega sramotnim znamenjem onečaščuje tudi svojo vojsko ter se, nanj zaupajoč, oborožen bojuje ne toliko proti nam, kakor proti

bantur . . . praeceperit, ne miseris in carcere detentis alimenta quisquam humaniter subministraret; neve quis homines in vinculis fame contabescentes miseratione prosequeretur . . . Quin etiam legi adiecta erat haec poena, ut qui inclusis stipem dedissent, pari cum ipsis supplicio plecterentur . . . ; II. 1. 2.: Qua in rbe ecclesiae Dei, aliae iterum . . . aequatae sunt solo; aliae clausae a praesidibus provinciarum . . . praesides . . . optimos quosque ecclesiarum antistites capitali supplicio addixerunt . . . deinceps persecutionem adversus omnes Christianos excitare in animum induxit . . . Prim. tudi Soz. h. e. I. 7.; chronic. Eusebii a. a. XIV. Constantini: «Licinius Christianos de palatis suo pellit»; Oros. VII. 28.: Licinius repentina rabie suscitatus omnes Christianos e palatis iussit expelli.: C. I. L. 8. 8412.: Sarmatia devicta.

¹ Prim. Zos. II. 22.: His (Sarmatis) in urbes distributis Thessalonicam accessit et portu confecto . . . rursus ad gerendum bellum contra Licinium se parabat. Naves . . . ducentae instruebantur et onerariae plus quam bis mille; peditum centum quoque et viginti, navalium et equestrium copiarum ad decem milia cogebantur.

² Prim. Zos. II. 22.: Licinius audito Constantini apparatu . . . idoneas bello naves et equitum peditumque copias instrui iubet. Sine mora missae sunt ab Aegyptiis 80 triremes, a Phoenicibus totidem, ab Jonibus et Doriensibus Asiaticis 60; Cyprii 30, Cares 20, Bithyni 30, Africani 50 suppeditabant. Peditum habebat ad centum et quinquaginta prope milia, equitum quindecim milia . . . Abantus, — Licinianae classis imperator.

bogovom, ki jih je razžalil. Današnji dan bo očitno dokazal, katerega izmed naju vodi slepa zmota, in obsodil ali bogove, katere mi častimo, ali onega, katerega časti nasprotna stranka. Ta dan bo tudi izpričal, da so naši bogovi, ako nam podelé zmago, v istini naši rešitelji in pomočniki; ako pa ne vem od kod prišedši bog Konstantinov premaga naše mnogoštevilne bogove, ne bo nikdo dvomil, katerega boga ima častiti, se boljšega oklenil ter le njemu prinesel darilo za zmago. Ako postane oni ptujec, kojega sedaj mi zasmehujemo, zmagonosen, morali bomo i mi njega pripoznati in častiti, ob enem pa ukazati onim, katerim smo zaman zažgali kadilo, da odidejo in se poslove od nas; ako pa zmagajo naši bogovi, o čemur nikdo ne more dvomiti, bomo šli po tu pridobljeni zmagi z vojsko nad brezbožne zaničevalce bogov.¹

Tako je govoril Licinij, ki si ni bil svest gotove zmage, ki se je bal krščanskega boga ter prepovedal svojim vojakom, bojevati se proti njemu; dočim se je njegova vojska jela pomikati v pogubni boj ter nesla pred seboj podobe in kipe brezdušnih bogov.²

Povse drugačno je bilo postopanje Konstantina, ki je obrnil hrbet paganstvu ter pomoči iskal le pri krščanskem bogu.

Že leta 312. se je Konstantin bojeval proti Maksenciju pod krščansko zastavo, na kateri je svetilo znamenje Križanega; in odslej so se Konstantinove čete vedno bojevale pod krščansko zastavo, kateri je dal Konstantin častno stražo, ki je štela 50 mož. Konstantinovi vojaki so bili okrašeni s svetim znamenjem in tudi na Konstantinovem orožju se je bliščalo zmagonosno znamenje; na njegovi od zlata in dragih kamenov se bliščeči čeladi se je svetil križ z začetnima črkama Križanega . Kadar je šel Kon-

stantin v boj, je vzel vselej s seboj škofe in duhovnike, ki so molili zanj in prosili Boga za njegovo zmago, ter tudi sam v šatoru podobni kapelici v goreči molitvi prosil pomoči krščanskega Boga; ob enem pa ukazal svojim vojakom, kristijanom in paganom, prositi pomoči njegovega Boga ter se le-temu zahvaljevati za priborjene zmage.³

Molitev, ki so jo v latinskem jeziku molili Konstantinovi vojaki v nedeljah, praznikih in drugekrati, se glasi s slovenskim besedilom tako-le: «Tebe jedinega pripoznamo kot Boga, tebe spoznavamo kot kralja; zatekamo se k tebi kot pomočniku. Tvoja je zasluga, da smo priborili zmage, da smo premagali sovražnike. Tebi se zahvaljujemo radi že preteklih dobrot in od tebe upamo (dobiti) tudi bodoče (dobrote). K tebi iskreno molimo vsi ter te prosimo, da nam dolgo, dolgo ohraniš našega cesarja Konstantina z njegovimi preljubimi otroki vred zdravega in zmagonosnega».⁴

¹ Prim. Euseb. v. C. II. 5.: Viri amici et commilitones . . . post partam hoc loco victoriam impiis deorum contemptoribus bellum inferre aggrediemur. Et Licinius quidem ante exordium pugnae ad circumstantes huiusmodi verba fecit. Nobis (Eusebio) vero qui haec scribimus, ipsi illi qui orationi eius interfuerant, non multo post eam retulerunt.

² Prim. Euseb. v. C. II. 5. sq.

³ Prim. Euseb. v. C. II. 7. 8. 9. 12. 14.; I. 31.: . . . quas quidem litteras imperator in galea posthaec etiam consuevit . . . ; prim. tudi paneg. X. 29.: . . . fulget nobilis galea et corusca luce gemmarum divinum verticem monstrat.

⁴ Prim. Euseb. v. C. IV. 19.—20.: Ipse (Constantinus) porro precationis formam cunctis militibus tradidit, iubens, ut latino sermone omnes pronuntiarent ad hunc modum: «Te solum agnoscimus Deum, te regem profitemur, te adiutorem invocamus. Tui muneris est, quod victorias retulimus, quod hostes superavimus. Tibi ob praeterita iam bona gratias agimus et futura a te speramus. Tibi omnes supplicamus, utque imperatorem nostrum Constantinum una cum piissimis eius liberis incolumem et victorem diutissime nobis serves, rogamus».

Ko se je Konstantin s svojimi vojaki vred v resni in pobožni molitvi zadostno pripravil za boj, je hitro skočil iz svoje kapelice ter dal vojakom znamenje, naj hitro primejo za orožje ter brez vsakega odmora napadejo sovražnika. Napad se hitro izvrši, bitka je krvava, po kratkem boju se pribori slavna zmaga ter postavijo zmagoslavna znamenja. Tako je postopal Konstantin i sploh i zlasti takrat, ko se je drugič vojeval z Licinijem.

Predno se je boj začel, je molil Konstantin v svoji kapelici, ostro živel, se ni šalil, marveč mučil svoje telo s postom in z raznimi drugimi vajami, iskreno proseč Boga, naj mu bo dobrotljiv in milostljiv pomočnik.¹

Nato odrine Konstantin, poln zaupanja na svoje bojne sile in pomoč svojega Boga, nenadoma iz Soluna, pelje hitro svojo vojsko po Hebrovi dolini ter postavi svoj šator ob desnem bregu Hebra (Marice), glavne reke Tracijske, dočim se na levem bregu utabori s svojo vojsko Licinijem.

Prvi dnevi so napolnjeni le s praskami in z manjšimi bitkami. Na levem bregu reke Marice se vzdiguje strm hrib, ob kojega pobočju so razvrščene Licinijeve čete. Konstantin je sklenil ta hrib vzeti sovražniku ter ga zasesti s svojimi četami. Kmalu prekorači 5000 Konstantinovih legijskih vojakov in 80 jezdecov skrivaj reko Marico, ne da bi jih zapazili sovražniki, ki gledajo, kako zida Konstantin most preko Hebra, plava sam z 12 jezdeci po reki proti njim ter jih moti tako dolgo, da prekorači reko njegova vojska, ki prežene Licinijeve čete iz trdnih postojank med hribom in mestom Adrijanopolom.²

Zopet se je pokazala v svitli luči vojaška izvežbanost in bojna sreča Konstantinova. Ljut in krvav je bil boj. Okoli 34.000 sovražnikov je pokrivalo bojno polje; ostali so pa bežali, se skrivali po dolinah in gorah, dokler jih ni dosegla Konstantinova roka. Tudi Licinij sam je moral bežati s četami vred v smeri proti Bizanciju, ker se ni mogel več ustavljati prodirajočemu, silnemu sovražniku, ki se je tudi polastil glavnega šatora Licinijevega.³ Bizancij je bilo dobro utrjeno mesto, katero je branilo na južno-vzhodnji strani Licinijevo brodovje, ki je takrat križarilo po Helespontu. V to mesto se je s svojimi četami zaprl Licinij, da bi se tem lažje ubranil zmagonosnega Konstantina, ki je, dasi v bitvi pri Adrijanopolu lahko ranjen, takoj za petami sledil v Bizanc bežečega Licinija.⁴ Ko pride Konstantin s svojo vojsko pred Bizancij, takoj izprevidi, da ga ni lahko hitro vzeti, ker so ga branile še mnogobrojne Licinijeve čete in ga je z živili bogato preskrbovalo Licinijevo brodovje pod vrhovnim poveljnikom Abantom, ter prične takoj oblegati mesto, delati z mestnimi jednakovisoke nasipe in postavi na nje stolpe, iz katerih so letela na oblegance kopja in veliki kameni; tudi so na več krajih omajali mestno zidovje naskakovalni ovni.⁵ Da bi se čim preje udal Bizancij,

¹ Prim. Euseb. v. C. II. 12. 14.

² Prim. Zos. II. 22.: Constantini quidem classis erat in Piraeo, Licinii naves ad Hellespontum... Hadrianopoli in Thracia castra Licinius habebat; et Constantinus e Piraeo suas naves... arcessebat; simul terrestri cum exercitu Thessalonica progressus propter ripam fluminis Hebrai... Hebro superato improvisus in hostes irruit...

³ Prim. Zos. II. 22.:... ingens hominum caedes accidit: nam ad triginta et quatuor hominum milia ceciderunt. Sub occasum solis castra Constantinus cepit. Licinius autem suis... recollectis per Thraciam properabat, ut ad classem perveniret.; II. 23.: Cum illuxisset, omnes Liciniani milites, qui arrepta fuga vel in montem forte vel in convalles se contulerant, Constantino se dederunt una cum iis quos Licinius fugiens a tergo reliquerat.

⁴ Prim. Zos. II. 23.: Eo (Licinio) Byzantium fuga delato Constantinus hominem a tergo persequens Byzantium obsedit.

⁵ Prim. Zos. II. 25.: Constantinus obsidionem urgens cum aggerem parvis cum muris altitudinis excitasset et turres ligneas ipso muro sublimiores in aggerem constituisset, de quibus muri defensores telis petebantur, ut arietes aliaque machinae muro citra periculum admoventur, nubem capere cogitabat.

je sklenil Konstantin, ga obkoliti na vseh straneh, dal povelje svojemu brodogovju, zapustiti grško vodovje ter poiskati macedonska in tracijska pristanišča, poklical k sebi Krispa in druge poveljnike ter jim strogo ukazal, se tudi s silo, ako treba, polastiti prehoda skozi Helespontski (Dardanelski) preliv. V tem prelivu se vname prva pomorska bitka med Krispom in Abantom, Licinijevim vrhovnim pomorskim poveljnikom, ki je križaril v Helespontski ožini, ne da bi bil pravočasno poiskal slabega nasprotnika. Junak dneva je bil Krisp, ki je izvedel ukaze svojega očeta s toliko spretnostjo in tolikim pogumom, da je vzbudil občeno občudovanje svojega očeta in vojakov. Abant pa je izgubil mnogo ladij, ki se, kakor nekdanj perzijske v Salaminskem zalivu, zaradi svoje velikosti in neokretnosti niso mogle zadosti razviti v majhni morski ožini.

Tej bitki je naredila konec noč. Nato odjadra Krisp s svojim ladjevjem na južni rt tracijskega polotoka, Abant pa na Maloazijsko obalo v Ajakovo pristanišče. Drugi dan se nadaljuje pomorski boj. Vetrovi se bojujejo za Konstantina. Sever podi Konstantinovo brodogovje proti Licinijevemu in vrže Abanta in njegove ladje ob klečevito Maloazijsko obalo. 130 ladij, na katerih je dal Licinij prepeljati svoje čete iz Bizancija v Malo Azijo, pogine z vojniki vred, in samo s štirimi se reši Abant na maloazijsko obrežje,¹ dočim Licinij, videč, da je postalo popolno obkoljenje Bizancija od sovražniške strani neizogibno, beži iz tega mesta z boljšim delom svojih čet in svojih zakladov v maloazijski Kalecedon, kjer spravi na noge novo, približno 60.000 mož broječo vojsko, imenuje Martinijana, mogočnega dvornega uradnika, cesarjem ter ga pošlje v Lampsak, kjer naj bi branil sovražnikom prehod iz Tracije v Malo Azijo.²

Sedaj je bil Helespont odprt in prost, da je moglo Konstantinovo brodogovje preskrbeti njegovo Bizancij oblegajočo vojsko z oblegovalnimi sredstvi in z vsemi potrebnimi živili, dočim Konstantin ni pustil iz oči svojega še vedno nevarnega nasprotnika, pripravil hitro mnogo manjših ladij, ker se z večjimi ni upal bližati klečeviti maloazijski obali, peljal izpred Bizancija del svoje

¹ Prim. Zos. II. 23.: . . . Constantini classis . . . e Piraeo solverat et in Macedonia stationem habebat. Itaque navarchos accessit, navibus ad Hellespontum adesse iussit . . . Constantini duces octoginta duntaxat expeditissimis navibus . . . dimicandum censuerunt; quod is locus propter augustias magno navium numero non esset opportunus. Abantus autem, Licinianae classis imperator, ducentis navibus invehebatur . . . Constantini nauarchi sic suas agebant naves, ut hostem composite adorirentur. Abantus autem, nullo ordine in adversos impetum faciens, naves suas ob multitudinem in artum coactas inter se collidebat et quodam modo demergendas et varie perendas hosti praebebat. Denique multis nautis et militibus in mare praecipitatis nox superveniens navale proelium diremit; et alteri quidem ad Elaentem Thraciae appulerunt, alteri portum Aiakis ingressi sunt; II. 24.: Postridie eius diei, cum vehementes aquilonis flatus essent, Abantus egressus Aiakis e portu navalem ad pugnam se parabat . . . exortus auster vehemens Licinii classem ad litus asiaticum . . . eiecit, partim saxis impegit, partim cum vectoribus demersit ita quidem ut hominum quinque milia, naves cum hominibus centum et triginta perirent . . . Cum autem in Asiam navibus quattuor Abantus aufugisset . . . iamque naves ad Hellespontum appulissent, quae onera varia maximamque comaeatibus copiam Constantini ducibus attulerant, universa illi cum classe solvunt, ut se cum iis qui Byzantium obsidebant coniungerent et urbem mari quoque cingereut . . .

² Prim. Zos. II. 25.: Licinius . . . statuit deserto Byzantio et ibidem exercitus infirmiore parte relicta . . . cum maxime sibi necessariis . . . Chalcedonem Bithyniae quam primum se recipere . . . navigio Chalcedonem delatus adiunctum sibi socium periculi Martinianum, qui ordinum palatinorum dux erat, Caesarem creat et cum exercitu Lampsacum mittit, impediturum, quominus hostes e Thracia transirent ad Hellespontum; ipse copias suas in collibus et faucibus ad Chalcedonem collocat.

vojske na rt pri vходу v Helespont, ki je bil od Kalcedona oddaljen kakih 200 ur, zasedel tu nekatere višine ter naskočil z vso silo pri Krizopolu zbrano Licinijevo vojsko, kateri sta bila na pomoč prihitela Martinijan in Alikaka, poveljnik grških čet. Huda, krvava bitka se je končala s popolnim porazom Licinijevem (20. aprila l. 324.). Nad polovico Licinijeve vojske je ostalo na bojišču, ostali Licinijevci so pa iskali svoje rešitve na begu.¹

Sedaj sta odprla Konstantinu svoja vrata Bizancej in Kalcedon, dočim je bežal premagani Licinij z ostalimi vojaki v Nikomedijo. Konstantin hiti za njim, ga oblega v Nikomediji ter prisili, da se mu uda na milost in nemilost. Ko Licinij vidi, da je izgubil vse boljše čete in ne more več misliti na zdaten upor proti svojemu silnemu nasprotniku, stopi iz mesta, prosi po svoji ženi Konstanciji, Konstantinovi sestri, svojega zmagovalca odpuščenja, se odpove vsej oblasti, položi pred zmagalčeve noge škrlat ter nazivlje odslej Konstantina svojega cesarja in gospoda. Konstantin odkaže premaganemu Liciniju kot kraj prognanstva Solun.² Tu preživi zadnje dni svojega življenja Licinij, katerega pa da Konstantin navzlic storjeni prisegi unoriti pod pretvezo, da namerja nasprotnik s pomočjo ustanka se zopet polastiti vrhovne oblasti, v istini pa zato, ker hoče pravočasno s pota spraviti vsakega tekmeča in nasprotnika svojega jedinovladarstva, ter ukaže zaradi tega svojim vojakom usmrtiti tudi Martinijana, Licinijevega podpoveljnika. Evzebij pravi: «Nato je (Konstantin) božjega sovražnika in njegove prijatelje, obsojene po vojnem pravu, kaznil s primerno smrtjo.»³

Konstantinovi boji z vzhodnimi barbari.

Zadnji nasprotnik jedinovladarstva je bil premagan, jedinovladarstvo ustanovljeno ter zavladal novi red po veliki državi Konstantinovi. Toda ta novi red so hoteli motiti in kaliti mir barbari, katerim je posvetil Konstantin posebno pozornost. Že po prvi vojni med Konstantinom in Licinijem so prekoračili na zapadu reko Ren Franki in Alamani, na vzhodu pa Dolenjo Donavo Sarmati in Gotje ter pustošili in plenili rimsko zemljo. Proti Frankom in Alamanom je poslal Konstantin z vojsko svojega sina Krispa, ki si je v kratkem času priboril nad Germani več sijajnih zmag ter jih zapodil nazaj čez Ren,⁴ dočim je šel z vojsko nad Sarmate in Gote Konstantin sam. Bojevita rodova sarmatski in gotski sta stanovala ob levem bregu Dolenje Donave

¹ Prim. Zos. II. 25.: . . . Constantinus . . . celoces et cymbas quam citissime struit et . . . ad promontorium sacrum . . . quod a Chalcedone ducentis stadiis abest, navigat . . . Licinius . . . Lampasaco Martinianum arcessit . . . ordines ad pugnam instruit . . . acri pugna in locis Chalcedoni . . . inita . . . longe Constantini pars superior erat, quae . . . tantam caedem edidit, ut de centum et triginta milium numero vix triginta milia evaderent. Prim. tudi Entropi brev. X. 6: Postremo Licinius navali et terrestri proelio victus apud Nicomediam se dedit. Prim. tudi Soerat. h. e. I. 4.: Multisque proelis terra marique consertis tandem ad Chrysopolim Bithyniae, quod navale est Chalcedonensium devictus Licinius Constantino se dedit.

² Prim. Zos. II. 28.: Cum autem Constantinus etiam Nicomediae Licinium obsideret, rebus ille desperatis . . . egressus urbe supplex Constantino factus est; et allata purpura imperatorem ac dominum clamabat veniamque praeteritorum posebat: nam vitam sibi pollicebatur, cuius nomine iusiurandum uxori eius a Constantino praestitum fuerat. Martinianum Constantinus satellitibus suis occidentum tradidit, Licinio Thessalonicam aبلغat velut istie secure victuro.

³ Prim. Euseb. v. C. II. 18.: Soer. h. e. I. 4.; Sozom. h. e. I. 7.; S. A. vict. d. Caes. XLI.; Anom. Vales. 29.; Zos. II. 28.: Neque multo post ei (Licinio) violata iurisiurandi religione . . . laqueo vitam ademitt.

⁴ Prim. paneg. X. 17.: . . . ut fortissimo Caesari (Crispo) primitias ingentis victoriae daret (natio Francorum) . . .

ter že opetovano težko čutila ostro orožje Klavdijevo in Avrelijanovo tako, da se dalj časa nista upala napasti rimsko ozemlje, in sicer tudi takrat ne, ko so vladale zmešnjave v rimski državi.¹ Toda trajnega miru ni bilo pričakovati od njih bojevitosti in ropateljnosti. Opetovano skrb so provzročali rimskim cesarjem Sarmati, podonavski Slovani, oziroma Slovenci, ki so stanovali že v četrtem veku po Kr. r. med Črnim morjem in levim obrežjem Dolenje Donave, kakor se to tudi lahko razvidi iz Teubingerjeve karte.² Le-ti so l. 319. pod vodstvom svojega kralja Ravzimoda prekoračili Dolenjo Donavo, pustošili in ropali Licinijevo in Konstantinovo ozemlje, t. j. Dolenjo in Gorenjo Mezijo, napadali z ognjem in mečem mesta in trdnjave ter že hoteli oditi nazaj v svoja bivališča preko Donave, ko jih je z vso močjo zgrabil in potolkel Konstantin, ki je bil nalik blisku prihitel iz Soluna rimskim pokrajinam na pomoč. Sarmate so bežali, kar jih ni ostalo na bojišču, s svojim kraljem vred preko Donave; pa niso dolgo mirovali, marveč so zopet namerjali napasti rimsko zemljo. Toda Konstantin ni čakal njih napada, marveč je šel sam nenadoma s svojimi junaškimi četami čez Dol. Donavo (Ister), napadel Sarmate v njih bivališčih, jih hitro premagal, mnogo sovražnikov pomoril, med temi tudi kralja Ravzimoda, ter se vrnil v svoj šator z množico ujetih Sarmatov, katere je naselil na Balkanskem polotoku.³ Leta 334. je imel Konstantin zopet opraviti s Sarmati, ki so, pregnani s svojih bivališč od svojih podjarmljenih podanikov ali sužnjev, prosili pomoči Konstantina, ki se jih je tudi usmilil ter jih deloma uvrstil med svoje bojne sile, deloma jim pa na jugu od Dolenje Donave izročil rimska zemljišča za obdelovanje. Teh Sarmatov je bilo okoli 300.000.⁴ Kakor Sarmate, tako je Konstantin kmalu ukrotil tudi Gote, stanujoče med Črnim morjem in levim bregom Dolenje Donave. Ti so večkrat prekoračili rimsko mejo, premagali rimske legije ter prisilili rimske cesarje, da so jim morali več let plačevati davek,⁵ katerega oprostili Rimljane še le Konstantin. Leta 322./3. so Gotje v zvezi s Sarmati zopet ropali in plenili Mezijo; kar prihiti od juga Konstantin, napade nenadoma ropajoče sovražnike ter jim vzame plen in ujete Rimljane.⁶ Prijateljstvo med Goti in Sarmati ni bilo dolgotrajno. Že leta 332. pokličejo Sarmate Konstantina na pomoč proti nasilnim Gotom. Konstantin usliši prošnjo

¹ Prim. paneg. V. 10. VII. 2.

² Prim. Burekhardt, d. Z. C. d. Gr. 1868. p. 101.—102: . . . eine wiederkehrende Sorge verursachten die Sarmaten, wahrscheinlich ein slavisches Donauvolk . . .

³ Prim. Zos. II. 21.: Cum autem Constantinus inaudisset ad Maeotidem paludem habitantes Sarmatas, Istro navigiis transiecto, quae dicionis suae erant infestare, copias in eos duxit . . . a tergo barbaros adortus multos occidit, plures vivos cepit, reliquis fuga sibi consulentibus. Rausimodus maiore parte copiarum amissa . . . Istrum transiecit, cum haberet in animo dicionem Romanam iterum populari. Quod ubi Constantinus comperisset et ipse transiecto Istro subsequitur . . . ad collem delatos adoritur et multos interficit, quorum in numero Rausimodus erat; multisque vivis captis, residuum multitudinem, quae manus porrigebat, in fidem recepit; eoque pacto magna cum multitudinem captivorum ad praetorium reversus est . . . Prim. tudi Orosii h. VII. 28.

⁴ Prim. Euseb. v. C. IV. 6.: Nam cum Scythae (Gothi) bellum eis intulissent . . . Hi vero nullum alium salutis portum quam Constantinum repperere. Qui . . . universos intra fines imperii Romani recepit. Et eosqui idonei essent, militaribus copiis adscripsit, reliquis ad necessaria vitae subsidia agros collendos assignavit. Prim. tudi Burekhardt d. Z. C. d. Gr. 1868. p. 101—102.

⁵ Prim. Soer. I. 18.: Jordan. de Reb. Got.; Euseb. v. C. IV. 5.: Scythia (Gothis) quidem superiores etiam imperatores tributa pendebant et barbaris Romani rei ipsa serviebant, annuam solventes pecuniam.

⁶ Prim. Corpus inscript. latin. III. 6159.: in Illyrico victis superatisque Gothis. Prim. tudi Burekhardt, p. 101—102.

Sarmatov, se vzdigne hitro s svojim sinom Konstantinom vred z vojsko nad Gote ter jih premaga po kratkem boju leta 332. Ti mu morajo nato tudi sina svojega kralja Ariarika izročiti kot talnika.¹ Med boji s Sarmati in z Goti je Konstantin premagal tudi Karpe, stanujoče ob Dolenji Donavi² in kaznil z mučno smrtjo Kalokera, ki se je bil na otoku Cipru s silo polastil vrhovne oblasti.³ Vsled mnogoštevilnih krvavih bojov in slavnih zmag nad barbari in Rimljani so se Konstantinu na čast obhajale razne svečane, njegovo bojno slavo povzdigajoče frankovske, gotske in druge igre.

Tudi različni naslovi, s katerimi se je nazival Konstantin, svedočijo še dandanes njegovo izredno veliko bojno slavo. Po zadnji zmagi nad Licinijem se je jel imenovati Konstantin «zmagonosni Konstantin Veliki Avgust», zaradi zmag nad Germani, Sarmati, Goti in Karpi se je nazival «Konstantin Germanski, Sarmatijski, Gotski, zmagalec Gotov in zmagoslavljence Karpski» in na Konstantinovih denarjah sta bili videti besedi: «Sarmacija premagana». Vsi ti naslovi so bili izraženi v latinščini.⁴ Kolik strah je vladal med barbari pred Konstantinom-vojakom, pokazale so njegove zadnje bojne priprave, ki jih je delal proti nemirnim Perzijanom.

Po velikanskem cesarstvu Konstatinovem se ni nikdo drznil kaliti miru; le boja in plena željni Perzijani so se jeli gibati ter hoteli prekoračiti reko Evfrat. To nevarno gibanje perzijsko pa ni ostalo prikrito Konstantinu, ki je hitro sklical svoje bojne čete, napravil cerkvi podoben vojni šator, pozval škofe, da bi z njim vred molili in prosili Boga za zmago, ter namerjal odriniti s svojo zbrano vojsko proti Babilonu. To pa je tako prestrašilo Perzijane, da so poslali h Konstantinu poslance ter ga prosili miru in prijateljstva. Konstantin ugotovi njih prošnji.⁵ Bil je že prileten in postal bolj miroljubiv; tudi so se bližali Velikonočni prazniki. Dnevi njegovega življenja so bili seštet. Binkoštno nedeljo leta 337. okoli poldne izdihne svojo junaško dušo.⁶ Glas o njegovi smrti je pretresel ves svet. Ljudstvo in vojaki so objo-

¹ Prim. Euseb. IV. 5. . . Romani . . . annum solventes pecuniam . . . imperator (Constantinus) hanc indignitatem ferre non potuit . . . brevi cunctos subegit . . . prim. tudi Fasti Idatii; Soer. I. 18., Sozom. I. 8.

² Prim. Corp. inscript. lat. VIII. 8412.

³ Prim. S. Aur. Vict. XLI.: . . . quo (Calocero) excruciato, ut fas erat, servili aut latronum more . . .

⁴ Prim. Euseb. v. C. II. 46.: «Victor Constantinus Maximus Augustus»; III. 30.: «Victor Constantinus Maximus Augustus Macario»; III. 60.: «Victor Constantinus Augustus populo Antiochensi»; prim. tudi Euseb. C. III. 61. 64; IV. 42; Corp. inscript. lat. VIII. 8412.: «Gothicus Maximus», «Gothorum victor ac triumphator»; «Carpicus Maximus»; «Germanicus»; «Sarmaticus»; «Sarmatia devicta».

⁵ Prim. Euseb. v. C. IV. 56.: . . . cum de motu barbarorum ad orientem solem degentium nuntius allatus esset . . . Persis bellum inferre statuit (Constantinus). Quod cum facere decrevisset, militares copias undique excivit et cum episcopis, quos circa se habebat, de professione consilium communicavit, provida mente prospiciens viros ad divinum cultum necessarios secum assidue versari oportere . . . Deinde tabernaculum in speciem ecclesiae ambitioso cultu ad huius belli usum praeeparavit, in quo preces ad Deum victoriae auctorem una cum episcopis fundere decreverat; IV. 57.: Persae cum imperatorem bellum parare comperissent et cum illo congressi vehementer reformidarent, missis legatis pacem ab eo postulaverunt . . . imperator pacis amantissimus Persarum legatione benigne excepta pacem et amicitiam cum eis libenter pepigit. Aderat iam magna paschalis solemnitas, in qua imperator vota Deo persolvens una cum ceteris pernoctavit. Prim. tudi Ruf. Fest. brev.: Constantinus rerum dominus extremo vitae suae tempore expeditionem paravit in Persas . . . Sub cuius adventum Babyloniae regna in tantum trepidarunt, ut supplex ad eum legatio Persarum occurreret.

⁶ Prim. Eus. v. C. IV. 64.: . . . In ea igitur solemnitate (Pentecostes) . . . circa meridiem migravit ad Dominum (Constantinus).

kovali njegovo smrt, bridko žalovali po njem ter ga niso mogli pozabiti.¹ Vojaki so mu ljubezen in spoštovanje, ki so mu je skazovali v življenju, ohranili tudi po smrti. Le-ti so vzdignili mrtvega Konstantina, ga oblekli s škrlatom, ga okrasili z diademom in drugimi kraljevimi znamenji ter ga nesli v zlati krsti v Carigrad, kjer so ga v cesarski palači položili na krasen oder ter ga poklekovaje pozdravljali, od koder so ga spremili zadnjikrat v cerkev vseh apostolov k večnemu počitku ter tako skazali zadnjo čast zmagoslavnemu, velikemu vojaku Konstantinu.²

¹ Prim. Euseb. v. C. IV. 65.: Et protectores quidem omnisque stipatorum turba confestim discerpitis vestibus pronos se in terram abicientes caput solo illidebant, eiulatus et lamenta cum planctu et clamoribus edentes; eumque dominum atque imperatorem nec ut dominum, sed ut parentem piissimi liberi inclamantes. Tribuni vero et centuriones servatorem, praesidem bene meritum praedicabant. Reliqui exercitus . . . cum omni modestia ac reverentia (eum) optimum pastorem desiderabant. Plebs quoque per universam civitatem discurrebat, intimum animi animi sui dolorem vociferatione et clamoribus abunde significans.

² Prim. Euseb. v. C. IV. 66.: Posthaec milites sublatum e lecto corpus in arca aurea deposuerunt eamque purpurea obtectam veste Constantinopolim deportarunt atque in praecipuo imperialis palatii cubiculo sublimem collocaverunt. Dehinc aurea super candelabra luminibus undique accensis admirabile spectaculum inbuentibus praebebat . . . Funus imperatoris in arca aurea sublime iacens regis insignibus purpura scilicet ac diademate exornatum. IV. 67.: Ceterum totius exercitus duces, comites quoque et reliqui iudices ac magistratus . . . imperatorem in arca depositum perinde ac vivum et spirantem genu flexo post obitum salutabant . . . ; IV. 70.: At secundus ex filiis (Constantius) . . . ipse exsequias praecedens. Praebant per catorvas et agmina dispositi numeri. Pone sequebatur innumerabilis hominum multitudo. Hastati vero et scutarii ipsum imperatoris corpus medium cingebant. Postquam ad apostolorum Servatoris nostri ecclesiam perventum est, arcam illic deposuerunt . . .

Šolska poročila.

I.

Učiteljstvo.

a) Izpembe.

Pred začetkom šolskega leta 1898. 99. so izstopili iz učiteljskega zbora namestni učitelji :

Anton Peterlin, z razpisom vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 9. julija 1898, šte. 14.825, imenovan za rednega učitelja na c. kr. cesarja Franca Jožefa gimnaziji v Kranju.

Dr. Josip Pipenbacher, z razpisom vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 14. aprila 1898., šte. 6621, imenovan za rednega učitelja na c. kr. državni gimnaziji v Novem mestu.

Josip Wester, ki je moral učiteljevanje prekiniti, da zadosti svoji vojaški dolžnosti.

Vrhutega je 10. oktobra zapustil zavod profesor **Alojzij Tavčar**, z razpisom vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 3. septembra 1898., šte. 20.865, tukajšnji c. kr. državni višji realki v službovanje pridodeljen.

Vstopili pa so začetkom šolskega leta učiteljski pripravniki :

1.) **Anton Jošt**, potrjen za namestnega učitelja z razpisom preslav. c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 28. septembra 1898, šte. 2566.

2.) **Dr. Josip Debevec**, potrjen za namestnega učitelja z razpisom preslav. c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 3. avgusta 1898, šte. 1968.

3.) **Dr. Josip Komljanec**, potrjen za namestnega učitelja z razpisom preslav. c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 28. septembra 1898, šte. 2566.

b) Odpusti.

Docelnega odpusta ni imel noben učitelj. Pač pa je dovolilo vis. c. kr. naučno ministerstvo delen odpust profesorju **dr. Lovru Požarju**, znižavši mu z razpisom z dne 7. maja 1898, šte. 10.005, mero učne dolžnosti na 7 ali 8 tedenskih ur v ta namen, da prevzame i v šolskem letu 1898. 99. začasno vodstvo mestne višje dekliške šole v Ljubljani.

Učiteljsko osebje koncem šolskega leta 1898./99.

A. Za obvezne predmete.

	Ime in značaj	Razrednik v razredu	Učil v razredu	Število ur na teden
1	Fran Wiesthaler , c. kr. ravnatelj	—	Latinščino v II. a	8
2	Davorin Karlin , c. kr. profesor VIII. činovn. reda	I. a.	Latinščino v I. a. — Grščino v IV. — Nemščino v I. a. in IV.	20
3	Simon Rutar , c. kr. profesor VIII. činovnega reda, varuh zemljepisnim in zgodovinskim učilom, konservator osrednj. poverjenstva za preiskovanje in ohranjevanje umetniških in zgodovinskih spomenikov	—	Zemljepis v I. a. — Zgodovino in zemljepis v II. a. in b., III., IV.	18
4	Lovro Požar , dr. modroslovja, c. kr. profesor, varuh učiteljski knjižnici, začasni vodja mestni višji deklinski šoli, mestni odbornik	IV.	Latinščino in slovenščino v IV.	8
5	Josip Jenko , c. kr. profesor	I. b.	Latinščino in nemščino v I. b. — Slovenščino v I. a. in b.	18
6	Andrej Karlin , dr. i. u. na vis. šolah v Rimu, svetni duhovnik, propovednik, varuh knjižnici podpornega zaloga	—	Verouk v vseh razredih	12
7	Davorin Sinkovič , c. kr. profesor, varuh prirodznanskim učilom	II. a.	Matematiko v I. b., II. a., IV. — Prirodopis v II. a. — Prirodoslovje v IV. — Zemljepis v I. b.	17
8	Anton Jošt , izprašan namestni učitelj	—	Matematiko v I. a., II. b., III. — Prirodopis (ozir. prirodoslovje) v I. a. in b., II. b. in III.	17
9	Josip Debevec , dr. bogoslovja, svetni duhovnik, namestni učitelj	III.	Latinščino, grščino, nemščino in slovenščino v III.	17
10	Josip Komljanec , dr. modroslovja, namestni učitelj	II. b.	Latinščino v II. b. — Nemščino in slovenščino v II. a. in b.	20

B. Za neobvezne predmete.

1.) **Francoščino** v prvem tečaju (za učence IV. razreda) je učil 2 uri na teden višje realke profesor *Avgust Nêmeček*.

2.) **Laščino** v prvem tečaju (za učence IV. razreda) je učil 2 uri na teden višje realke profesor *Anton Laharner*.

3.) **Risanje** za učence vseh razredov v 3 tečajih po 2 uri na teden je učil ces. svetnik in višje realke profesor *Ivan Franke*.

4.) **Lepopisje** za učence vseh razredov v 2 tečajih po 1 uro na teden je učil gimnazijski profesor *Davorin Sinkovič*.

5.) **Telovadbo** za učence vseh razredov v 2 oddelkih po 2 uri na teden je učil telovadni učitelj višje realke *Fran Brunet*.

6.) **Petje** za učence vseh razredov v 2 tečajih po 2 uri na teden je učil glasbeni vodja v stolnici *Anton Foerster*.

*

Pomožni sluga: *Avgust Bokau*.

II.

Učni načrt.

Podlaga pouku v obveznih predmetih je v obče splošno veljavni učni načrt (objavljen z razpisom vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 26. maja 1884, števil. 10.128, deloma prenavljen, oziroma dopolnjen po naredbah z dne 1. julija 1887, števil. 13.276, 24. maja 1892, števil. 11.372, in 6. julija 1892, števil. 11.297). Glede na učni jezik veljajo za zavod pravila, ki jih je izdalo vis. naučno ministerstvo za slovenske oddelke tukajšnje c. kr. višje gimnazije z naredbom z dne 22. julija 1882, števil. 10.820. Po tej je:

- V I. in II. razredu slovenščina učni jezik pri vseh učnih predmetih izvzemši deloma nemščino, kateri so odločene 4 ure na teden.
- V III. in IV. razredu je nemščina učni jezik pri nemščini in grščini. Pri prelaganju iz Cezarja v IV. razredu se sme poleg slovenščine uporabljati tudi nemščina. V III. razredu se uči nemščina 3, v IV. razredu 4 ure na teden.
- V odnosno-obveznih ali na izvoljo danih predmetih razven petja je učni jezik nemški, imenstvo je podajati sploh v obeh jezikih.

A. Obvezni predmeti.

I. razred.

1.) **Verouk.** Katoliški katekizem. O veri, zapovedih, svetstvih in blažilih.

2.) **Latinsščina.** Pravilno oblikoslovje imensko in glagolsko, učenje vzorcev in slovok prevajanje latinskih in slovenskih stavkov, ki se potem doma zapisujejo, pozneje vsak teden ena ali dve mali nalogi za vajo v latinjenju. Pričenši s tretjim mesecem vsak teden ena polurna šolska naloga.

3.) **Nemščina.** Empirično razlaganje osnutkov prostega in zloženega stavka. Oblikoslovje vzporedno s slovenskim in latinskim poukom. Vežbanje v krepkih glagolih poleg čitanja. Branje, govorjenje, obnavljanje in predavanje na izust naučenih beril v vezani in nevezani besedi. Pismeno prevajanje iz slovenščine v nemščino. V drugem polletju semttertja pismene obnove razloženih beril. Vsak mesec dve nalogi, premenjema domači in šolski.

4.) **Slovenščina.** Nauk o prostem stavku v elementarni popolnosti; pravilno oblikoslovje in najvažnejše nepravilnosti; empirično razlaganje osnutkov zloženega in skrčenega stavka. Čitanje s stvarno razlago in potrebnimi slovniškimi opazkami. Obnavljanje, učenje na pamet in predavanje beril v vezani in nevezani besedi. Pismene naloge: narekovano pisanje za pravopisne namene, obnova predavanjih prostih povestij in pripovednih opisov. Vsakih 14 dni jedna šolska naloga; v II. polletju se čredijo šolske naloge z domačimi.

5.) **Zemljepis.** Nazorno dovajanje do osnovnih zemljepisnih predstav. Dnevne solčne poti glede na šolsko poslopje in dom o raznih letnih časih; po tem opoznavanje v pravi okolici, na zemljevidu in zemeljskem oblu. Popisovanje in razlaganje svetlobnih in toplotnih razmer, pojavljajočih se v domovini tekom jednega leta, kolikor so neposredno zavisne od dnevne dolgosti in solčnega viška. Glavni liki trdine in tekočine, njih razdeljenost po zemlji, kakor tudi leža najznamenitejših držav in mest poleg vednega vežbanja in udovrševanja v čitanju z zemljevidov. Poskušnje v risanju najenostavnejših zemljepisnih predmetov.

6.) **Matematika.** A. Aritmetika: Dekadični številni sistem. Rimske številke. Četvero osnovnih računov neimenovanih in enoimenskih celih in decimalnih števil. Meterski merni in utežni sistem. Računanje z mnogoimenskimi števili. O deljivosti števil. Razstavljanje števila na njegove prafaktorje. Najenostavnejše začetne vaje v računanju z navadnimi ulomki. Skupna mera in skupni mnogokratnik. — B. Geometrija (II. polletje): Osnovni tvori. Prema, krog, kot in vzporednice. Najenostavnejša svojstva trikotnikova. Vsako konferenčno dobo ena šolska naloga, nekoliko enostavnih primerov za domačo vajo od ure do ure.

7.) **Prirodopis** (nazorni nauk). Prvih šest mesecev šolskega leta: Živalstvo, in sicer: sesavci in žuželke, primerno izbrani. Zadnje štiri mesece šolskega leta: Rastlinstvo. Opazovanje in opis nekaterih semenskih rastlin raznih vrst, pri čemer se je ozirati na važnejše njih znake; primerjalno opazovanje rastlin, da se spozna njih sorodnost.

II. razred.

1.) **Verouk** (liturgika). Duh katoliškega bogočastja, cerkvene osebe, redovi, oprava, opravila, časi.

2.) **Latinščina.** Pravilno oblikoslovje, spopolnjevano z onimi vrstami zaimkov in števnikov, ki so se v I. razredu preskočile; najvažnejše nepravilnosti v pre-gibanju, vežbanje kakor v I. razredu; pomnožitev sintaktičnih oblik s pridejanim absolutnim ablativom. Učenje na pamet kakor v I. razredu, pozneje domače pri-pravljanje (preparacija). Vsak mesec ena domača in tri šolske naloge, zvršljive v $\frac{1}{2}$ ali $\frac{3}{4}$ ure.

3.) **Nemščina.** Ponavljanje in dopolnjevanje pravilnega oblikoslovja, zlasti sistematično razpravljanje krepkih glagolov. Empirično obravnavanje zloženega in skrčenega stavka. Sistematično preučevanje pravopisnih pravil. Nauk o ločilih. Čitanje kakor v I. razredu. Naloge kakor v I. razredu, toda z večine obnovljene povesti.

4.) **Slovenščina.** Zloženi in skrčeni stavek; nauk o ločilih; dopolnjevanje oblikoslovja, posebno natančno razpravljanje glagola. Čitanje in naloge kakor v drugem polletju I. razreda.

5.) **Zemljepis in zgodovina.** *A. Zemljepis* (2 uri na teden): Azija in Afrika po leži in obrisu, v goropisnem, vodopisnem in krajepisnem pogledu z ozirom na podnebne razmere, kolikor se dajo pojasniti iz stanja solčne poti proti različnim obzorom. Zveznost podnebja z vegetacijo, deželnimi prirodnimi in opraviili narodov pokaži se le na posameznih, iz obližja vzetih in prav jasnih vzgledih. Evropa: pregled po obrisu, reliefu in vodovju. Dežele južne Evrope in britskega otoškega kraljestva z motrišča, označenega pri Aziji in Afriki. Vaje v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov. — *B. Zgodovina* (2 uri na teden): Stari vek. Podrobnejše obravnavanje bajk. Najvažnejše osebe in dogodki, zlasti iz grške in rimske zgodovine.

6.) **Matematika.** *A. Aritmetika:* Širje vaje o meri in mnogokratniku. Natančna razlaga in vaja v računanju z ulomki. Pretvarjanje decimalnega ulomka na navadni ulomek in obratno. Glavna pravila o razmerjih in sorazmerjih. Razreševanje enostavnih regeldetrijskih nalog po sklepih in s pomočjo sorazmerij. Procentni in enostavni obrestni račun. — *B. Geometrija:* Somernica prem in kotov. Skladnost trikotnikov in njena uporaba. Najvažnejša svojstva kroga, četrkotnikov in mnogokotnikov. Naloge kakor v I. razredu.

7.) **Prirodopis** (nazorni nauk). Prvih šest mesecev šolskega leta: Živalstvo, in sicer: ptiči, nekaj plazivcev, krkoni in ribe, nekateri brezvretenčarji. Zadnje štiri mesece šolskega leta: Rastlinstvo. Pouk I. razreda se nadaljuje, kažó se nove semenske rastline ter napeljuje do razumevanja sistematične rastlinske sestave. Nekatero trosocvetke.

III. razred.

1.) **Verouk.** Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi (svetopisemska zgodovina stare zaveze od praveka do Krista).

2.) **Latinščina.** Slovnica (3 ure na teden): Nauk o skladnosti, rabi sklonov in predlogov. — Čitanje (3 ure na teden) iz Kornelija Nepota. — Domača priprava. Vsakih 14 dni ena šolska naloga za celo uro, vsake tri tedne ena domača naloga.

3.) **Grščina.** Vežbanje v oblikoslovju (s prigrasom vred) do glagolov na *mu*; preskočiti je le nekaj izjem. Učenje slov. Obojno prevajanje iz vadne knjige. Domača priprava. Začeniši z drugo polovico I. polletja vsakih 14 dni ena naloga, premenjema šolska in domača.

4.) **Nemščina.** Slovnica: Sistematičen pouk v oblikoslovju in sklonoslovju s posebnim ozirom na pomenoslovje. — Čitanje s stvarnimi in jezikovnimi razlagami in opazkami, zadnje zlasti za stilistične namene. Učenje na pamet in predavanje; (ako možno) tudi prevajanje težjih slovenskih povesti. Vsakih 14 dni premenjema ena šolska in domača naloga (povesti, popisi, obrazi).

5.) **Slovenščina.** Sistematično ponavljanje oblikoslovja, skladnja imenska, pri kateri se je ozirati na pomenoslovje. Čitanje s stvarnimi, jezikovnimi in stilističnimi razlagami in opazkami. Učenje na pamet in predavanje. Vsak mesec ena šolska in ena domača naloga.

6.) **Zemljepis in zgodovina** (3 ure na teden, premenjema zemljep. in zgodov.). *A. Zemljepis:* Evropske dežele, ki se v II. razredu niso obravnale (izvzemši avstrijsko-ogersko monarhijo), Amerika in Avstralija z istih motrišč kakor

v II. razredu, posebno tudi glede na pojasnjevanje podnebnih razmer. Vaje v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov. — *B. Zgodovina*: Sreduji vek. Najvažnejše osebe in dogodbe s posebnim ozirom na zgodovino avstrijsko-ogerske monarhije.

7.) **Matematika**. *A. Aritmetika*: Četvero osnovnih računov s celimi in ulomljenimi običnimi števili. Kvadrovanje in potezanje kvadratnega korena. V zvezi z geometričnimi računi: nepopolna števila, okrajšano množenje in deljenje, zadnjega uporaba pri potezanju kvadratnega korena. — *B. Geometrija*: Enostavno primerjanje, pretvarjanje in razdeljevanje likov. Merjenje dolžine in ploščine. — Naloge kakor v I. razredu.

8.) **Prirodoznanstvo**. I. polletje: *Fizika*. Osnovni pojmi: prostornost in neprodinost teles. Opis treh vrst skupnosti. Vodoravna in navpična mer; absolutna in specifična teža. Zračni tlak. Iz nauka o toploti: Toplotni občutki; stopinja in množina toplote; izpreminjanje prostornine in skupnosti; prevod toplote in žarjenje (najenostavnejše prikazni); izvori toplote. Iz kemije: Uvod: zveznost, sprijemnost, prožnost, krhkost, trdnost, mešanje, raztop, kristalizovanje. Spajanje, razkrajanje in nadomeščanje. Dokaz (s poskusi) o neizpremenljivosti množine tvarine, o spajanju prvin v stalnih utežnih in prostornih razmerjih. Prvine; molekul, atom; spojinske osnove, kisline in soli. Najnavadnejše nekovine in nekoliko njih spojin. Gorenje. — II. polletje: *Prirodopis* (nazorni nauk). *Mineralogija*: Opazovanje in opis nekaterih imenitnih in prav navadnih rudninskih vrst brez posebnega ozira na sistematiko. Najnavadnejše hribine.

IV. razred.

1.) **Verouk**. Svetopisemska zgodovina nove zaveze (zgodovina mladosti, življenje in trpljenje, vstajenje Kristovo; njegova cerkev, nje razširjevanje).

2.) **Latinščina**. Slovnica (2 uri na teden): Skladne posebnosti imenske in zaimenske, poraba časov in naklonov, vezniki; zlogomerje in osnovno stihoslovje. — Čitanje (4 ure na teden) iz Cezarjeve «galske vojne» z domačo pripravo. V drugi polovici II. polletja vežbanje v stihoslovju na podlagi krestomatije iz Ovidija (2 uri na teden). — Naloge kakor v III. razredu.

3.) **Grščina**. Slovnica: Kratka ponovitev in dopolnjevanje imenskega in glagolskega oblikoslovja, glagoli na *mu* in nepravilni glagoli. V II. polletju glavne točke iz skladnje, vežhanje v obojnem prevajanju, učenje slov, domača priprava. — Naloge kakor v III. razredu.

4.) **Nemščina**. Slovnica: Sistematičen pouk, skladnja zloženega stavka, perijoda. Posnetek zlogomerja in stihoslovja. Čitanje, učenje na pamet, predavanje in naloge kakor v III. razredu.

5.) **Slovenščina**. Sistematično ponavljanje zloženega stavka v zvezi z glagolsko skladnjo. Posnetek zlogomerja in stihoslovja, prilike in podobe. Čitanje in naloge kakor v III. razredu.

6.) **Zemljepis in zgodovina**. *A. Zemljepis* (2 uri na teden): Prirodoznanski in politični zemljepis avstrijsko-ogerske monarhije brez statističnega dela, toda obširneje uvažajoč deželske pridelke, opravila, prometne in kulturne razmere narodov. Vaje v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov. — *B. Zgodovina* (2 uri na teden): Novi vek. Najvažnejše osebe in dogodbe: jedro pouku je zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije.

7.) **Matematika.** *A.* Aritmetika: Enačbe prve stopinje z eno in več neznanjki, čiste enačbe druge in tretje stopinje, ki se upotrebijo pri geometriškem računanju; v zvezi z njim kubovanje in potezanje tretjega korena. Sestavljena regeldetrija, razdelbeno pravilo. Obrestnoobrestni račun. — *B.* Geometrija: O medsebojni leži prem in ravnin. O telesnih ogljih. O najimenitnejših telesih. Eno-stavno preračunjanje površine in prostornine teles. — Naloge kakor v I. razredu.

8.) **Fizika.** I. polletje. Iz nauka o magnetizmu: Prirodni in narejeni magneti; magnetni poli in njih vzajemno delovanje; magnečenje po razdelbi; zemeljski magnetizem. — Iz nauka o elektriki: Električnost, najenostavnejši elektroskopi; dobri in slabi elektrovodi; pozitivna in negativna elektrika; elektrizovanje po razdelbi; najnavadnejša orodja in priprave za vzbujanje in nabiranje elektrike; blisk in grom; strelvod; Voltov člen, izmed stalno delujočih členov le tiste, ki se upotrebijo pri poskusih; najimenitnejši učinki galvanskega toka, galvanoskop, električni in magnetni navod pa njegova najnavadnejša in najenostavnejša elektrotehnična uporaba (n. pr. električna luč, galvanoplastika, Morseejev pisalni brzojav). — Iz mehanike: Opis najvažnejših vrst gibanja: premočrtno, krivočrtno, enakomerno in enakomerno pospeševano gibanje; oba učinka mehaničnih sil: pospešba in tlak (teg), statičnega delovanja merjenje z uteži; pojav vztrajnosti pri menjavi hitrosti in meri (sredobežnost); težnost, udar, ovire gibanja; sestavljanje in razstavljanje sil s skupnim prijemališčem in istomerno vzporednih sil; nekoliko jednostavnih in sestavljenih strojev. — II. polletje. Značilna svojstva kapljivotekočih teles; gladina, hidrostatični tlak; ravnotežje kapljevine in ne mešajočih se kapljev in v občejučih posodah; Arhimedov zakon; najenostavnejši način določevanja specifične teže trdnih in kapljivotekočih teles; lasovitost. Značilna svojstva raztezno tekočih teles (Mariottov zakon); Toricelijev poskus, barometer pa še kaka druga uporaba delovanja zračnega tlaka; zračna sesaljška, zrakovplav; princip parnih strojev. — Iz akustike: Zvočni dojmi, šum, žvenk; višina tona, lestvica tonov; najenostavnejša zvočila; človeško glasilo, telefon; širjenje in odboj zvoka, sozvočenje; človeško uho. — Iz nauka o svetlobi: Dojmi svetlobe; premočrtno širjenje svetlobe, senca, svetlomer, odboj in lom svetlobe; zrcala in leče (temna sobica, princip fotografije); razkroj svetlobe v njene sestavine, mavrica; oko, drobnogled, najenostavnejši daljnogledi. — Dodá naj se fizikalnemu pouku, sosebno v mehaniki, opis prikazni na nebesnem obloku glede na nepremičnice; mene in obhod mesečev v teku jednega meseca; letno gibanje solnca. Navedene prikazni in pa razlike dnevnih in letnih časov na krajih različne zemeljske širine in dolžine naj se razlagajo iz vrtenja zemlje okoli njene osi v enem zvezdnem dnevu in iz njenega letnega gibanja okoli solnca v teku enega leta. Solčni in mesečni mrki.

Pregled predmetov, razporejenih po posameznih razredih in tedenskih urah.

Predmet	I. a.	I. b.	II. a.	II. b.	III.	IV.	Skupaj
Verouk	2	2	2	2	2	2	12
Latinščina	8	8	8	8	6	6	44
Grščina	—	—	—	—	5	4	9
Nemščina	4	4	4	4	3	4	23
Slovenščina	3	3	2	2	3	2	15
Zemljepis in zgodovina	3	3	4	4	3	4	21
Matematika	3	3	3	3	3	3	18
Prirodopis	2	2	2	2	— 2	—	(I. polletje): 8 (II. polletje): 10
Prirodoslovje	—	—	—	—	— 2	3	(I. polletje): 5 (II. polletje): 3
Skupaj . .	25	25	25	25	27	28	155

B. Neobvezni predmeti.

1. Francoščina.

Pouka v I. tečaju tega predmeta so se udeleževali četrtošolci skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije 2 uri na teden.

Učni načrt: Glasoslovje, imensko oblikoslovje (člen, samostalniki, pridevniki, zaimek). Oba pomožnika in tri pravilne spregatve. Vežbanje v slovniški tvarini na podlagi obojnega prevajanja po slovnici in vadni knjigi prof. dr. Fileka pl. Wittinghausna.

Udeležba: v I. polletju 5, v II. polletju 2 učenca.

2. Laščina.

Pouka v I. tečaju tega predmeta so se udeleževali četrtošolci skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije 2 uri na teden.

Učni načrt: Izreka; pregibanje samostalnika in pridevnika, svojilni in kazalni zaimki, sedanjik pomožnikov in glagolov na -are, -ere, -ire, pretekli deležnik in iz njega izhajajoča tvoritev preteklega časa in trpne dobe, prihodnjik. Prislóvi na -mente, osebni zaimki, modalni glagoli, velevnik, stopnjevanje, najpotrebniši skladni členi za tvoritev prostih stavkov. Ustno in pisмено pripravljanje na dotične vaje. Učna knjiga: Adolf Mussafia, Laška slovnica.

Udeležba: v I. polletju 2, v II. polletju nobeden učenec.

3. Risanje.

V tem predmetu so se poučevali učenci vseh razredov skupno z učenci višje gimnazije v treh letnih tečajih po 2 uri na teden.

Učni načrt: I. tečaj: Geometriško oblikoslovje, kombinacije ravnih geometriških tvorov, geometriški ploski okras po nariskih na tabli zvršen s svinčnikom in peresom v dveh bojah; prosto ploskovno okrasje po nariskih na tabli, biserni traki, zvršeni v dveh vodenih bojah. Učenci se poučujejo skupno.

Udeležba: v I. polletju 10, v II. polletju 6 učencev.

II. tečaj: Pojasnjevanje perspektivnih načel s pomočjo obriskov na tabli, žičnih modelov in prikladnih pristrojev. Risanje stereometriških telesnin in njih kombinacij po žičnih in lesenih modelih. Uvodni nauk o okrasu, boje prve in druge vrste, barvila in slikanje, pri katerem se je posluževati zlasti vodenih boj. Narisovanje prostih listnih in cvetnih likov in lažjih okraskov grškega in arabskega zloga, izvedeno v bojah. Učenci se poučujejo skupinoma.

Udeležba: v I. polletju 7, v II. polletju 3. učenci.

III. tečaj: Narisovanje starovinskega posodja, romanskega kapitelja, arhitektonskih ukrasnih členov, renesančnih in nekaterih gotskih okraskov po sadrenih modelih, šarnega ploskega okrasja po predlogah, risanje glav po reliefih in sadrenih doprsnicah, izvedeno z eno ali dvema kredama. Razlaganje najvažnejših arhitektonskih oblik. Učenci se poučujejo skupinoma ali posamezi.

Udeležba: v I. polletju 2, v II. polletju 2 učenca.

4. Lepopisje.

Pouka v tem predmetu, ki se je učil za zavod posebej, so se udeleževali učenci vseh razredov v 2 tečajih, in sicer deloma svojevoljno, deloma zaradi slabe pisave primorani od učiteljskega zbora na predlog razrednikov.

V I. tečaju (1 uro na teden) so se učenci po udarjalni metodi vežbali v genetiški razvijanih črkah slovenskega in nemškega tekočega pisa.

Udeležba: v I. polletju 39, v II. polletju 25 učencev.

V II. tečaja prvem oddelku (1 uro na teden) so se ponavljale črke slovenskega in nemškega tekočega pisa, v drugem oddelku pa se je na isti način urilo v francoskem okroglem pisu in naposled v grških črkah.

Udeležba: v I. polletju 10, v II. polletju 18 učencev.

5. Telovadba.

Tudi v tem predmetu so se poučevali učenci c. kr. nižje gimnazije posebej, in sicer razdeljeni po svoji spretnosti v dva tečaja (vsak tečaj 2 uri na teden); v I. tečaju so telovadili večinoma učenci I. in II., v II. pa večidel učenci III. in IV. razreda.

Učni načrt za oba tečaja:

V I. tečaju se je prevadila tvarina, ki jo propisuje učni načrt (razglašen z vis. c. kr. naučnega ministerstva razpisom z dne 12. februarja 1897, števil. 17.261) za I., II. in deloma za III. razred, v II. tečaju pa tvarina, propisana za III., IV. in deloma za V. razred.

Na orodju se je vadilo v vsakem tečaju v štirih telovadnih oddelkih s pomočjo predtelovadcev, proste in redovne vaje pa so se vršile v vsakem oddelku skupno.

Udeležba: v I. polletju 37 + 38, v II. polletju 29 + 29 učencev.

6. Petje.

V tem predmetu so se poučevali začetniki v I. tečaju (2 uri na teden) posebej, ostali pevci pa skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije (2 uri na teden) nastopnim načinom :

I. tečaj (deški glasovi: 1. oddelek 1 uro na teden, 2. oddelek 1 uro na teden). Predmet temu tečaju so bili temelji petja do vseh durovih načinov v zvezi z zgodovinskimi podatki o razvoju glasbe; poleg tega vaje v enoglasnem in večglasnem petju na podlagi Foersterjeve «Pevske šole», v kateri služi vsem notnim vajam metoda po številkah kot naravni pripomoček.

Udeležba: v I. polletju 25, v II. polletju 22 učencev.

II. tečaj (mešani zbor 1 uro na teden, izmed njega eden oddelek kot cerkveni zbor, 1 uro na teden). V tem tečaju so se prepevale pesni in zbori cerkvenega in posvetnega značaja; razven tega so se razpravljali molovi in ponavljali durovi načini.

Udeležba: v I. polletju 18, v II. polletju 17 učencev.

Glasbe se je učilo več učencev v šoli «Glasbene Matice».

III.

Prebrana tvarina iz latinskih klasikov.

III. razred. Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Lysander, Thrasybulus, Epaminondas, Pelopidas, Hannibal.

IV. razred. Caesaris comment. de bello Gall. lib. I.; lib. II. (domače berilo); lib. IV., lib. VI., c. 11 — 24. — Ovid. metamorph.: Die vier Weltalter. — Die große Flut.

Učne knjige,

ki so služile pouku v obveznih predmetih.

Predmeti	I. razred.	II. razred.	III. razred.	IV. razred.
Verouk	Veliki katekizem ali krščanski nauk.	Lesar, Liturgika.	Karlin, Zgodovina razodejla božjega v stari zavezi.	Karlin, Zgodovina razodejla božjega v novi zavezi.
Latinsčina	Kermavner, Latinska slovnica, I. in II. natis. Wiesthaler, Latinsko-slovenske vadbe za I. gimn. razr., 3. natis.	Kermavner, kakor za I. razred. Wiesthaler, Latinsko-slovenske vadbe za II. gimn. razred, 2. natis.	Slovnica, kakor za I. razred. Cornélius Nepos, ed. Weidner-Schmidt; 4. natis. Dr. Pozar, Latinske vadbe za III. gimnazijski razred.	Slovnica, kakor za I. razred. Caesar de bello Gallico, ed. Prammer, 5. natis. Kermavner, Vadbe v skladnji latinski, II. del. Ovids ausgewählte Gedichte, ed. Sedlmayer, 5. natis.
Grščina	—	—	Curtius-Hartel, Griechische Schulgrammatik, 22. natis. Schenkl, Griech. Elementarbuch, 15. in 16. natis.	Kakor za III. razred.
Nemščina	Willomitzer, Deutsche Grammatik, 6. in 7. natis. Sichert, Deutsches Lesebuch für die I. und II. Gymnasial-Classen.	Willomitzer, kakor za I. razred. Striöf, kakor za I. razred.	Willomitzer, kakor za I. razred. Neumann Alois, Deutsches Lesebuch für die III. Classe der Gymnasien, III. Band, 9. natis.	Willomitzer, Deutsche Grammatik, 4., 5., 6. in 7. natis. Neumann Alois, Deutsches Lesebuch für die IV. Classe der Gymnasien, IV. Band, 9. natis. premenjeni natis.
Slovenščina	Šket-Janežič, Slovenska slovnica, 7. natis. Šket, Čitanka, I., 1. in 2. natis.	Šket-Janežič, kakor za I. razred. Šket, Čitanka, II.	Šket-Janežič, kakor za I. razred. Šket, Čitanka, III.	Šket-Janežič, kakor za I. razred. Šket, Čitanka, IV.
Zemljepisje in Zgodovina	Vrhovec, Zemljepis za srednje šole, I. stopnja. Kozenn, Schulatlas, 36. natis. Kozenn-Haardt-Umlauf, Atlas, 43 Karten, 33., 34., 35. natis.	Jesenko, Zemljepis za II. in III. razred. Mayer-Kaspret, Zgodovina, I. del. Atlanti, kakor v I. razred, k temu še Putzger, Histor. Schulatlas, 19. natis.	Jesenko, kakor za II. razred. Mayer-Kaspret, Zgodovina, II. del. Atlanti, kakor v I. in II. razred.	Jesenko, Zgodovina, III. del. Jesenko, Avstrijsko-ogerska mo-narhija. Atlanti, kakor v I. in II. razred.
Matematika	Matek, Aritmetika, I. del. Matek, Geometrija, I. del.	Matek, Aritmetika, I. del. Matek, Geometrija, I. del.	Močnik-Celestina, Aritmetika, II. del. Matek, Geometrija, II. del.	Močnik-Celestina, Aritmetika, II. del. Matek, Geometrija, II. del.
Prirodoslovje	Pokorny-Erjavce, Živalstvo. Paulin, Rastinstvo.	Pokorny-Erjavce, Živalstvo. Paulin, Rastinstvo.	Senekovič, Fizika. Erjavce, Mineralogija.	Senekovič, Fizika.

V.

U č i l a.

I. Gimnazijska knjižnica, in sicer:

1. Učiteljska knjižnica (katero oskrbuje prof. *dr. Lovro Požar*) se je pomnožila v šolskem letu 1898./99. za 27 del v 28 zvezkih in 40 snopičih in za 244 šolskih izvestij:

a) Po nakupu:

α) Časopisov in zbornikov: Verordnungsblatt für den Dienstbereich des k. k. Minist. f. C. u. U., 1899. — Zeitschrift für österr. Gymn., 1899. — V. Jagić, Archiv für slav. Philologie, XX. Bd., 1898. — Mayer-Wyde, Österr.-ung. Revue, Bd. 23. und 24., 1898. — Mittheilungen des Muscalvereines für Krain, 1898. — Izvestje muzejskega društva za Kranjsko, 1898. — Ljubljanski Zvon, 1898. — Letopis «Slovenske Matice», 1898. — Westermanns illustr. deutsche Monatshefte, 1898/99. — Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, XLII. Bd., 1899.

β) Knjig: Dr. Tavčar, Povesti, III. zvezek. — Iv. Bučar, Biserojla. — Rohrmann V., Poljedelstvo, 2. snopič. — Dr. Lampe, Zgodbe sv. pisma, 5. snopič. — Österreichisch-ungarische Monarchie (nadaljevanje), snopič 304—328. — Dr. Iwan Müller, Handbuch der classischen Alterthumswissenschaft (nadaljevanje), 2 zvezka. — Instructionen für den Unterricht an den Realschulen in Österreich. — Dr. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva, IV. zvezek, 1. snopič. — Dr. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, I. del, 4. snopič. — Knezova knjižnica, 5. zvezek. — Šubic Iv., Električka, 2. snopič. — Žirovnik Jos., Cirkniško jezero.

b) Po darilih:

Darovalo je slavno ravnateljstvo c. kr. zaloge šolskih knjig: Levec, Slovenski pravopis; gospa Barbara Mader dvoje del v 5 zvezkih, ravnatelj Fr. Wiesthaler 2 knjigi, prof. Sim. Rutar 1 knjigo (v 10 sešitkih).

c) Po zameni:

244 šolskih izvestij.

Koncem šolskega leta 1898./99. šteje ta knjižnica 2023 del v 2630 zvezkih in 465 sešitkih pa 3529 šolskih izvestij.

2. Dijaška knjižnica (ki jo je oskrboval v I. tečaju namestni učitelj *dr. Jos. Debevec*, v II. pa namestni učitelj *Ant. Jošt*) se je pomnožila za 32 del, oziroma 38 knjig, in sicer:

a) Po nakupu (za 20 del, oziroma 25 knjig):

Apih, Naš cesar. — Slovenske večernice, 51. zvezek. — Spisi Kristofa Šmida, VII. zvezek. — Zabavna knjižnica, V., VI. in VII. zv. — Koledar družbe sv. Mohorja, 1899. — Planinski vestnik, IV. leto. — Fr. Hubad, Pripovedke, I. — Ivo Trošt, Pri stricu. — H. Podkrajšek, Jaromil. — A. Kržič, Vrtec, 1898 (2 izv.). — A. Kržič, Angelček, VI. zv. (2 izv.). — Dr. Fr. Lampe, Dom in Svet, XI. I. (2 izv.) — Rob. Rostok, Die Regierungszeit Sr. Majestät des Kaisers Franz Josef I. — Jul. Verne, Der stolze Orinoco, 2 Bde. — Jul. Verne, Cascabel. — Speemann, Der gute Kamerad, XII. Jahrg. (2 Expl.) — Jugend-Gartenlaube, XIII. und XIV. Bd. — Ginzl, Gaudeamus, Zeitschrift für die studierende Jugend, I. Jahrg.

b) Po darilih (za 13 del, oziroma 13 knjig).

Darovali so: Vis. c. kr. naučno ministerstvo 1, ravnatelj Fr. Wiesthaler 1, prof. S. Rutar 1, prof. Iv. Macher 1; učenci: Jan 5, Merčun 1, Debevec 1, neimenovan 1 knjigo.

Koncem šolskega leta 1898./99. šteje ta knjižnica 1187 slovenskih del, oziroma 1305 knjig in 8 sešitkov, pa 1030 nemških del, oziroma 1074 knjig in 4 sešitke, skupaj 2217 del, oziroma 2379 knjig in 12 sešitkov.

II. Zemljepisna in zgodovinska učila (varuh prof. *Sim. Rutar*) so se pomnožila:

a) Po nakupu:

Časopisov: Umlauf, Rundschau für Geographie und Statistik, 1899. — Dr. Ant. Becker, Zeitschrift für Schulgeographie, 1899.

b) Po darilih:

Darovalo je: Slavno ravnateljstvo c. kr. zaloge šolskih knjig 1 zbirko podob («Bilderbogen für Schule und Haus» — «Pole s podobami za šolo in dom»), obsejajočo 50 listov z nemškim in 50 listov s slovenskim besedilom. — Slavno založništvo Artaria & Co. na Dunaju 1 knjigo.

Vsa zbirka šteje koncem šolskega leta 1898./99.; 85 zemljevidov (v 86 izv.), 16 atlantov (v 18 izv.), 18 podob in tabel, 1 Felklov telurij, 1 globus, 1 zbirko, obsejajočo 40 slik starorimskih stavbnih spomenikov, 1 zbirko «podob za šolo in dom» in 17 knjig.

III. Prirodoznanski kabinet (oskrbuje prof. *D. Sinković*).

1. Kupila so se nastopna učila in priprave:

a) Fizikalna: 1 topilna žlica iz železa, 1 merna cev (pipeta) po Mohru, 1 merni valj, 1 stožasta merna posoda (vse tri za tekočine z razdelbo), 1 piknometar po Gay-Lussacu, 1 libela, 1 elektriški zvonec, 4 paličasti termometri z razdelbo do 100°, 1 paličasti termometer z razdelbo do 360°, 9 pol karborundum-platna, 2 karborundum-pili, 1 karborundum-brus, 3 medene cevi, 2 palici trde medenine, 1 kos platinove žice, 1 mera za debelost žic, 40 različnih polnih vijakov, 6 pločic plinovega oglja, 4 kg ovite bakrene žice.

b) Prirodopisna: 1 kavka, 1 vinski drozeg, 1 skobec; Schmied-Göbel, Die schädlichen Insecten des Land- und Gartenbaues (6 Foliotafeln in Farbendruck). — Schmied-Göbel, Die schädlichen und nützlichen Insecten in Forst, Feld und Garten (14 Foliotafeln in Farbendruck.) — Eschner, 19 Technologische Wandtafeln.

c) Kupljene knjige:

Dr. v. Wettstein, Botanische Zeitschrift, 1899. — Dr. Rabenhorst, Kryptogamenflora, IV. Bds. 3. Abth., 33. u. 34. Heft. — Siegm. Günther, Handbuch der Geophysik, Lief. 7—9. — Ed. Pospichal, Flora des österreichischen Küstenlandes, I. Bd. und 1. Hälfte des II. Bds. — Dr. Ferd. Zirkel, Elemente der Mineralogie, 2. Hälfte.

2. Darovana učila:

Gosp. dr. Emil Holub je iz svoje zbirke daroval 55 komadov raznih rudnin, hribin in okamenin iz južnoafriškega diamantnega polja, iz Japana in Evrope.

Prirodopisno zbirko so s priznanja vredno marljivostjo množili učenci; III. razreda: Tomec Ernest; II. a. razreda: Gruber, Jakhel, Kastelic, Mihelič; II. b. razreda: Krže Fr.; I. b. razreda: Lapajne V.

Koncem šolskega leta 1898./99. šteje vsa prirodoznanska zbirka: 243 fizikalnih pristojev, 255 vretenčarjev, 2330 brezvretenčarjev, 216 kemikalij, 114 kristalnih

vzorcev, 1275 rudnin in geoloških predmetov, 1609 vrst suhih rastlin, 44 stereo-
metričnih teles, 209 prirodznanskih slik, 8 narodopisnih predmetov, 132 del,
oziroma 318 zvezkov prirodznanske in matematične vsebine, skupaj 6621 komadov.

IV. Risalna učila (oskrbuje ces. svetnik in realni profesor *Ivan Franke*) se
letos niso nič pomnožila, ker se ni pojavila nikakršna potreba.

Ta zbirka, ki obseza tudi vsa risalna učila razpuščene nižje gimnazije kranjske,
šteje koncem tega šolskega leta: 23 knjig, 24 predložnih zbirk, 168 vzorcev (modelov),
1 sadreno doprsnico, 11 risalnih desk z oporami, 1 pristoj iz steklenih plošč,
1 trikotnik, 1 šestilo, 1 risalno ravnilo, 1 črtalo in 127 komadov risalnične oprave,
skupaj 359 komadov.

V. C. kr. botanični vrt (pod nadzorstvom c. kr. prof. na tukajšnji višji gim-
naziji, *Alfonza Paulina*, in v oskrbi c. kr. botaničnega vrtnarja *Iv. Rulitzä*).
Pravico, uporabljati ga v svoj prid, imajo vsa ljubljanska učilišča. Občinstvu je
pristopen ob breздеževnih popoldneh. Troške njegovega vzdržavanja zlagata (po
razpisu vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 17. aprila 1891. l., šte. 6323) tukajšnji
gimnaziji s skupnim doneskom letnih 210 glđ. iz prispevkov za učila, plačevanih
od učencev, država z doneskom letnih 210 glđ. in mestna občina, prispevajoča
105 glđ. na leto.

Javna (licejna) knjižnica z letno dotacijo 1200 glđ. in v oskrbi c. kr. va-
ruha gosp. *Konrada Štefana*, je pod zakonitimi pogoji pristopna i učiteljem i
učencem. Koncem l. 1898. je štela: 35.746 del, in sicer 54.449 zvezkov, 6544
sešitkov, 2064 listov, 420 rokopisov in 242 zemljevidov.

Deželni muzej Rudolfinum z bogatimi zbirkami iz vseh treh delov
prirodstva, mnogimi starinami in kulturnozgodovinskimi predmeti, katerim se pri-
družujejo obilne prazgodovinske najdbe, zlasti ostanki nakolnih stavb iz Kranjske.

VI.

Statistika učencev.

I. Število. ¹	V razredu						Skupaj
	I.		II.		III.	IV.	
	a	b	a	b			
Koncem šolskega leta 1897./98.	32	44	37	27	40	42	222
Začetkom » » 1898./99.	60	60	33	34	55	29	271
Med šolskim letom vstopilo . . .	—	—	2	2	—	—	4
Vseh skupaj torej sprejetih . . .	60	60	35	36	55	29	275
Med njimi:							
Na novo sprejetih, in sicer:							
Iz nižjih razredov premeščenih	54	56	3	2	1	1	117
Repetentov	1	—	2	1	1	2	7
Zopet sprejetih, in sicer:							
Iz nižjih razredov premeščenih	—	—	25	31	46	19	121
Repetentov	5	4	5	2	7	7	30
Med šolskim letom izostalo . . .	21	8	6	4	4	—	43
Štev. učencev koncem l. 1898./99.: Med njimi:	39	52	29	32	51	29	232
Javnih učencev	39	52	29	32	51	29	232
Privatistov	—	—	—	—	—	—	—
2. Po rojstnem kraju (domovini).							
Iz Ljubljane	8	14	8	8	8	5	51
» Kranjske sicer	27	36	17	20	37	23	160
» Štajerskega	1	1	1	—	1	—	4
» Koroškega	—	—	—	—	—	—	—
» Primorskega	3	1	2	3	2	—	11
» drugih dežel takraj Litve . .	—	—	—	1	1	—	2
» dežel onkraj Litve	—	—	1	—	2	1	4
» inozemstva	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj	39	52	29	32	51	29	232
3. Po materinščini.							
Slovinci vsi	39	52	29	32	51	29	232
4. Po veri.							
Katoličani (lat. obreda) vsi	39	52	29	32	51	29	232
5. Po starosti.							
11 let starih	2	2	—	—	—	—	4
12 » »	7	11	—	1	—	—	19
13 » »	13	14	6	7	4	—	44
14 » »	11	14	11	15	6	2	59
15 » »	5	7	8	7	11	4	42
16 » »	1	4	4	2	17	9	37
17 » »	—	—	—	—	10	6	16
18 » »	—	—	—	—	2	3	5
19 » »	—	—	—	—	1	5	6
Skupaj	39	52	29	32	51	29	232

¹ Znamenje * znači privatiste.

	V razredu						Skupaj
	I.		II.		III.	IV.	
	a	b	a	b			
6. Po bivališču starišev.							
Iz Ljubljane	19	19	13	10	18	13	92
Od drugod	20	33	16	22	33	16	140
Skupaj	39	52	29	32	51	29	232
7. Razredba.							
<i>a) Konec šolskega leta 1898./99. jih je dobilo:</i>							
Izpričevalo I. reda z odliko	3	5	3	4	5	1	21
» I. »	23	37	17	17	38	24	156
» II. »	8	6	6	8	4	—	32
» III. »	1	2	—	—	2	1	6
Ponavljalna izkušnja se je dovolila	4	2	3	3	2	3	17
Dodatna izkušnja se je dovolila (zaradi bolezni)	—	—	—	—	—	—	—
Izvenrednih učencev	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj	39	52	29	32	51	29	232
<i>b) Dodatek k šolskemu letu 1897./98.</i>							
Ponavljalnih izkušenj je bilo dovoljenih	6	7	2	4	2	3	24
Izkušnjo je prebilo:							
Povoljno	5	6	2	4	2	3	22
Nepovoljno (ali pa jih ni prišlo)	1	1	—	—	—	—	2
Dodatnih izkušenj je bilo dovoljenih	1	—	—	—	1*	—	1+1*
Izkušnjo je prebilo:							
Povoljno	1	—	—	—	—	—	1
Nepovoljno (ali pa jih ni prišlo)	—	—	—	—	1*	—	1*
Tedaj je končni posledek za šolsko leto 1897./98.:							
Dobilo jih je:							
Izpričevalo I. reda z odliko	2	2	3	2	—	2	11
» I. »	24	30	29	20	28	29	160
» II. »	6	11	5	4	5	7	38
» III. »	—	1	—	1	4+2*	4	10+2*
Neizprašanih	—	—	—	—	1*	—	1*
Skupaj	32	44	37	27	37+3*	42	219+3*
8. Denarni prispevki učencev.							
Šolnino jih je moralo plačati:							
v I. polletju	14	26	13	6	11	8	78
v II. »	2	7	7	7	10	2	35
Na pol je bilo oproščenih:							
v I. polletju	—	—	—	—	—	—	—
v II. »	—	—	—	—	—	—	—
Popolnoma oproščenih je bilo:							
v I. polletju	28	29	18	26	44	21	166
v II. »	37	44	22	25	41	27	196
Šolnina je znašala:							
v I. polletju gld.	280·—	520·—	260·—	120·—	220·—	160·—	1560·—
v II. » »	40·—	140·—	140·—	140·—	200·—	40·—	700·—
Skupaj	320·—	660·—	400·—	260·—	420·—	200·—	2260·—

	V razredu						Skupaj
	I.		II.		III.	IV.	
	a	b	a	b			
<i>Sprejemnina je znašala . gld.</i>	115·50	117·60	10·50	6·30	4·20	6·30	260·40
<i>Prispevki za učila so znašali gld.</i>	60·—	60·—	35·—	36·—	55·—	29·—	275·—
<i>Prispevki za igrala</i>	8·—	8·—	6·—	6·20	7·20	4·80	40·20
<i>Pristojbina za izpričevalne dvojnice gld.</i>	—	1·—	—	—	—	—	—
Skupaj gld.	183·50	186·60	51·50	48·50	66·40	40·10	576·60
9. Udeležba pri pouku v odnosno-obveznih in neobveznih predmetih.							
Francoščina	—	—	—	—	—	2	2
Laščina	—	—	—	—	—	—	—
Risanje	1	3	1	2	4	—	11
Lepopisje	12	13	7	5	6	—	43
Telovadba	10	7	6	6	16	13	58
Petje	8	6	9	4	7	5	39
10. Ustanove.							
Število štipendistov	1	1	1	3	1	3	10
Skupni znesek ustanov gld.	210·—	79·80	250·—	180·65	251·—	149·16	1180·61

II. Podpore.

a) Ustanove (glej štev. 10.!).

b) Podporna zaloga. Dasi zavodu ni nikakršno podporno društvo na roko niti kak stalni podporni zaklad na razpolago, se je vendar mogla vsaj kolikor toliko olajšati beda, moreča ogromno večino naših učencev, ki so do mala kmetiških roditeljev sinovi in z domi tako ubožni, da bi se ne mogli šolati v mestu, ko bi ne imeli zanesljive in trdne zaslombe v občeznani blagosrčnosti tukajšnjega prebivalstva. Skupščine in posamezniki so podajali ravnateljstvu i v preteklem šolskem letu v podporo potrebnih pomočkov. Med temi blagotvorniki se odlikujeta zopet visoki deželni zbor kranjski in preslavna hranilnica kranjska, ki sta velikodušno volila zavodu v podporne namene 250, oziroma 150 gld. Iz nabranih prispevkov so se preskrbovali pridnejši sirotniki z učnimi knjigami in obleko, vrh tega pa so prejeli njih roditelji ali odgovorni nadzorovalci večje ali manjše zneske v gotovini (za stanovanje, hrano, v boleznih i. t. d.). Podpore je delilo ravnateljstvo, sporazumevši se vsakokrat z dotičnim razrednikom.

Podporna knjižnica se je pomnožila za 196 učnih knjig in 1 atlant. Nakupilo se je namreč 179 knjig in 1 atlant, darovali pa so: ravnatelj Wiesthaler 15, učenca Škoberne in Jaki po 1 knjigo.

Računski pregled.

A. Dohodki:

Prenos iz šolskega leta 1897./98. v gotovini (po obračunu, podanem dne 15. septembra 1898. l. pod števil. 239 in potrjenem od preslavn. c. kr. dež. šol. sveta z razpisom z dne 24. septembra 1898. l., števil. 2520) gld. 10·66

Darovali so:

Visoki deželni zbor kranjski	250·—
Preslavna hranilnica kranjska	150·—
Gosp. Otomar Bamberg, knjigotržec, posestnik i. t. d.	15·—
Čast. tyrdka L. Schwentner	10·—
» » I. Giontini	5·—
» » O. Fischer	5·—

Ob novem letu:

a) gg. profesorji: S. Rutar 4, J. Jenko 3, Dav. Karlin, dr. L. Požar, Andr. Karlin in Dav. Sinković po 2, dr. J. Komljanec 1·50, dr. J. Debevec 1·02, Ant. Jošt 1 in ravnatelj 5 gld., skupaj	23·52
b) Učenci* razreda I. a. 7·25, I. b. 6·35, II. a. 4·85, II. b. 4·96, III. 8·98, IV. 5·50 gld., skupaj	37·89
Prof. Sinković in učenci II. b. razreda popustek, doblj. pri nakupu zvezkov	0·76
Odškodnina, plačana od učencev za izgubljene ali pokvarjene knjige	7·80

Skupaj . . . gld. 515·63

B. Stroški:

Za učne knjige	gld. 209·49
Za obleko in obutev	164·30
Podpore v gotovini	53·35

Skupaj . . . gld. 427·14

Ako se odbijejo od dohodkov v znesku

stroški v znesku

ostane prebitka . . . gld. 88·49

* I. a. razreda: Drušković 2 gld., Bahovec, Dimnik, Dolinšek, Hieng, Pleničar, Vesel po 50 kr., Ločnik 40 kr., Domicelj 25 kr., Bratina, Perjatelj, Voglar po 20 kr., Mrevlje 15 kr., Breskvar, Lušin, Ottavi, Poljanec, Škof, Vadnal po 10 kr., Borštnik, Ločniškar, Mehle, Rigler, Zupančič po 5 kr. — I. b. razreda: Česen 2 gld., Dolgan, Ogrinc, Zorec po 50 kr., Korče 30 kr., Dettela, Hočevar, Kolenc, Lapajne, Semič po 20 kr., Prudič, Tauželj po 15 kr., Jerin, Jesenko, Kraševac, Pregel, Rovšek, Teran, Trost, Windischer po 10 kr., Bolka, Delacorda, Grèar, Jerob, Ličan, Ravninar, Stepišnik po 5 kr., Koželj Lud. in Schmutz po 3 kr., Koželj Dam. in Starman po 2 kr. — II. a. razreda: Stare 2 gld., Skvarča 1 gld. 6 kr., Antončič in Virant po 20 kr., Ogrinc 15 kr., Boštjančič 13 kr., Goljar, Kovač, Ladiha, Palčič po 10 kr., Cvar, Dolenc, Gruber, Jakhel, Kastelic, Kebe, Meseč, Osana, Ravninar, Ržen, Smuk, Šiška po 5 kr., Hladnik, Malavašič, Tavzes po 3 kr., Mihelič 2 kr. — II. b. razreda: Karlin, Rupnik po 1 gld., Dolenc in Kandara po 50 kr., Počkar 30 kr., Bizjak 15 kr., Agneletto, Česnik, Fegic, Krže, Rupnik, Seifert, Šraj, Štefin, Znidaršič po 10 kr., Schiffrer 9 kr., Gruden, Žust po 6 kr., Bončina, Borštnik, Bradač, Dientl, Dražil, Gostič, Tomšič, Žagar po 5 kr. — III. razreda: Šabec 5 gld. 30 kr., Černe, Holecček, Odlasek po 50 kr., Tomsich 30 kr., Čok, Keel, Likar, Miglantsch, Polak po 20 kr., Tomec Val. 15 kr., Bevc, Dimnik po 11 kr., Ciuha, Fatur, Stojnič po 10 kr., Močnik 6 kr., Novak Iv., Perhavec, Vovk po 5 kr. — IV. razreda: Modic 1 gld. 10 kr., Hieng 1 gld., Bukovnik 50 kr., Slapničar 30 kr., Colnar, Novak, Poljak po 25 kr., Južnič, Kobal, Potrato, Rihteršič po 20 kr., Bähler, Skala po 15 kr., Likar, Selan, Suhadobnik, Štrifot, Žagar po 10 kr., Jernejec, Košmerl, Kremžar, Mramor, Zorec po 5 kr.

Blagodušno sta podpirala uboge učence, podajajoč jim hrano vsak dan ali vsaj posamične dneve v tednu, tudi samostana prečast. oo. frančiškanov in mm. uršulink, prečast. vodstvo usmiljenih sester v hiralnici, v koji so nekateri učenci brezplačno uživali celo vso oskrbo, nadalje knezoškof. Alojzijevišče, slavno ravnateljstvo »ljudske in dijaške obednice« in mnogi zasebniki. Med temi so si obvezali zavod na posebno hvaležnost prečast. gg. župniki ljubljanski, ki so bili mnogim učencem v raznih stiskah in nadlogah z besedo in dejanjem na pomoč, poleg njih pa zlasti prečast. gosp. kanonik in deželni poslanec *Andrej Kalan*, čigar požrtvovalno človekoljubje je preskrbelo znatnemu številu učencev brezplačno hrano v omenjeni obednici.

Izpolnjujoč prijeto dolžnost zahvaljuje poročevalec v imenu zavoda vse njegove p. n. dobrotnike kar najtopleje ter se usoja priporočati pomoči potrebne učence še nadaljnji njih blagohotnosti.

12. Sprejemnine in prispevki učencev za učila (glej štev. 8.!).

Ti doneski so se porabili (v zmislu ministerskih naredb z dne 14. junija 1878, štev. 9299, in z dne 17. aprila 1891, štev. 6323) za nakup učil, potrebnih pri posameznih učnih strokah.

VII.

Wichtigere Erlässe der k. k. Unterrichtsbehörden.

1.) Der Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes für Krain vom 15. August 1898, Z. 2137, verfügt mit Rücksicht auf die übergroße Zahl der in die slovenische Abtheilung der I. Classe am hiesigen Staats-Obergymnasium im Julitermin aufgenommenen Schüler, dass im Interesse der thunlichsten Ausgleichung der Frequenz beider Anstalten 20 Schüler der I. b. Classe der genannten Anstalt nach dem im Vorjahre diesbezüglich beobachteten Vorgange an das Staats-Untergymnasium abgegeben werden. Mit dem Erlasse vom 26. August 1898, Z. 22.484, hat das hohe k. k. Ministerium für C. u. U. gestattet, dass die in Rede stehenden Schüler von der neuerlichen Ablegung der Aufnahmeprüfung enthoben werden.

2.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 15. August 1898, Z. 24.150 ex 1896 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 11. September 1898, Z. 2354), womit im Interesse eines gleichartigen Vorgehens bei Anweisung von ständigen Jahresremunerationen angeordnet wird, dass letztere vom Schuljahre 1898/99 an in den Bestellungsdecreten ausdrücklich als in 12 gleichen anticipativen Monatsraten fällig zu bezeichnen sind.

3.) Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 9. September 1898, Z. 2395, womit die Abschrift einer vom hohen k. k. Finanzministerium in der Beilage zum Verordnungsblatte dieser Behörde verlautbarten Anleitung zur Behandlung der schwarzen Stempelmarken-Obliterierungsfarbe und der Obliterierungsrequisiten übermittelt wird.

4.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 11. Juli 1898, Z. 14.129 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 25. September 1898, Z. 2104), wonach von nun an als amtliche Bezeichnung der an Mittelschulen in Verwendung stehenden Lehrkräfte für den evangelischen und israelitischen Religionsunterricht der Titel »evangelischer«, beziehungsweise »israelitischer Religionslehrer« in Anwendung zu kommen hat. In demselben Erlasse wird gleichzeitig auf die bestehenden gesetzlichen Bestimmungen, beziehungsweise hochortigen Verordnungen hingewiesen, denen zufolge die erwähnten Lehrer das Recht und die Pflicht haben, den regelmäßigen Lehrerconferenzen beizuwohnen.

5.) Erlass des hohen k. k. Landespräsidiums vom 27. September 1898, Z. 4678, womit den Mitgliedern des Lehrkörpers die durch das Gesetz vom 19. September 1898 normierten neuen Bezüge, beziehungsweise Jahresremunerationen, angewiesen werden. Die bezüglichen Decrete wurden den Genannten nachträglich mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 20. Februar 1899, Z. 397, zugestellt und unter einem eröffnet, dass das hohe k. k. Ministerium für C. u. U. laut Erlasses vom 26. Jänner 1899, Z. 32.521 ex 1898, nachstehend angeführten Lehrpersonen die Supplendentienzeit zum Zwecke der Zuerkennung von Quinquennalzulagen auf Grund des § 10 des Gesetzes vom 19. September 1898 in Anrechnung gebracht hat, und zwar: dem Prof. Simon Rutar 9 Monate, den Professoren Dr. Laurenz Požar und Josef Jenko je 3 Jahre und dem Prof. Martin Sinković 2 Jahre und 11 Monate. Mit demselben Landesschulraths-Erlasse wird dem Lehrkörper auch zur Kenntnis gebracht, dass zufolge Erlasses Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 24. September 1898, Z. 2195, die Beförderung einer Lehrperson in eine höhere Rangklasse im Sinne des § 6 des Gesetzes vom 19. September 1898, ferner die Gewährung von einmaligen Unterstützungen an Lehrpersonen der Mittelschulen, welche sich durch hervorragende Leistungen auf wissenschaftlichem oder pädagogisch-didaktischem Gebiet ausgezeichnet haben, nur von amtswegen auf Antrag der k. k. Landesschulbehörde erfolgt.

6.) Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 6. October 1898, Z. 2310/C. U. M. (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 26. October 1898, Z. 2922): Der 19. November als der Tag des Namensfestes weiland Ihrer Majestät der Kaiserin Elisabeth ist, wie bisher, auch künftighin an sämtlichen Schulen und Lehranstalten schulfrei zu halten; an diesem Tage ist eine entsprechende kirchliche Feier zu veranstalten.

7.) Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 31. October 1898, Z. 1469/C. U. M. (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 7. November 1898, Z. 3141), enthaltend Weisungen in Betreff einer im allgemeinen einheitlichen, am 2. December 1898 an allen dem k. k. Landesschulrath unterstehenden Schulen und Lehranstalten abzuhaltenden Feier des 50jährigen Regierungsjubiläums Sr. k. u. k. Apostolischen Majestät.

8.) Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 26. November 1898, Z. 3398, womit der Direction in Gemäßheit des Erlasses Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 22. November 1898, Z. 2713/C. U. M., 7 Stück Jubiläumsmedaillen für Civil-Staatsbedienstete behufs Betheilung nachbenannter Mitglieder des Lehrkörpers übermittelt werden: des Directors Franz Wiesthaler, der Professoren: Martin Karlin, S. Rutar, Dr. L. Požar, Josef Jenko, Andr. Karlin und Martin Sinković.

9.) Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 25. November 1898, Z. 2752/C. U. M. (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 26. November 1898, Z. 3399): Der 2. December 1898 ist an sämtlichen zum Ressort des Ministeriums für C. u. U. gehörenden Behörden und Anstalten einem Ferialtage gleichzuhalten.

10.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 28. November 1898, Z. 25.885 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 12. December 1898, Z. 3485), womit eröffnet wird, dass die gesetzlichen, eine Dienstalterszulage der Supplenten betreffenden Bestimmungen mit dem (Gehaltsregulierungs-) Gesetze vom 19. September 1898 nicht im Widerspruche stehen und sonach auch fernerhin in Kraft bleiben.

11.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 6. December 1898, Z. 30.205 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 2. Jänner 1899, Z. 3632 ex 1898): Zum Zwecke der Zuerkennung der im § 9 des Gesetzes

vom 19. September 1898 normierten Remunerationen ist von den betreffenden Bezugsberechtigten nur der Nachweis der wissenschaftlichen Befähigung, nicht aber auch die Ablegung des Probejahres zu fordern.

12.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 16. December 1898, Z. 33.340 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 5. Jänner 1899, Z. 3633 ex 1898), enthaltend Weisungen hinsichtlich des Vorganges bei Concursausreibungen und Besetzungsvorschlägen für Dienststellen (einschließlich der Turnlehrerstellen) an Mittelschulen.

13.) Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 12. Jänner 1899, Z. 78, womit die Direction aufgefordert wird, in Absicht auf die Festsatzung des Bauprogrammes für den zur Unterbringung des k. k. Staats-Untergymnasiums und der Studienbibliothek an Stelle des jetzigen Lyceal- und sogenannten Hauptwachgebäudes aufzuführenden Neubau das durch die Frequenz der Anstalt bedingte Erfordernis an Localitäten für Lehrzimmer, Cabinette, Lehrer- und Schülerbibliotheken, Directors- und Schulienerwohnung bekanntzugeben.

14.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 28. Jänner 1899, Z. 25.762 ex 1898 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 15. Februar 1899, Z. 396), enthaltend Weisungen über die Verwendung des Formalins und Formaldehyds zu Desinfectionszwecken.

15.) Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 21. Februar 1899, Z. 344 (intim. mit dem Erlasse des hohen k. k. Landespräsidiums vom 4. März 1899, Z. 1152), womit behufs Vereinfachung des schriftlichen Verkehrs der Behörden und Anstalten untereinander und mit den Civilbehörden anderer Verwaltungszweige angeordnet wird, dass in Hinkunft die Anwendung der Bezeichnungen «löblich», «hochlöblich», «hoch» u. dgl., der Beisätze «diensthöglich», «ergebenst», «geschätzt» etc. und der Schlussclauseln «Genehmigen», «Empfangen» u. s. w. ganz zu entfallen hat. Das Datum des Berichtes, bezw. des Erlasses oder der Zuschrift, ist stets auf der ersten Seite rechts oben, die Zahl links oben anzubringen. — Zuzolge des weiteren Erlasses Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 29. Mai 1899, Z. 1111 (intim. mit dem Erlasse des hohen k. k. Landespräsidiums vom 6. Juni 1899, Z. 3047), haben die angeordneten Vereinfachungen im schriftlichen Amtsverkehre von nun ab auch in der Correspondenz mit allen sowohl krainischen als auch außerkrainischen autonomen Behörden einzutreten. Hingegen ist die bisher in Übung gestandene Correspondenzform im Verkehre mit allen kirchlichen, den Hof- und den k. u. k. gemeinsamen sowie mit den ausländischen Behörden beizubehalten.

16.) Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 4. März 1899, Z. 582, mit dem Intimat, dass sich nach dem Ableben des fürstb. Religionscommissärs Prälaten *Dr. Andreas Čebašek* die Inspection des Religionsunterrichtes und der religiösen Übungen an der Anstalt der Fürstbischöf selbst vorbehalten hat und dass ihn im Falle seiner Abwesenheit oder Verhinderung der Generalvicar Prälat und Canonicus *Johann Flis* vertreten werde.

17.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 10. März 1899, Z. 2742 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 22. März 1899, Z. 776), womit in Erinnerung gebracht wird, dass im Sinne der bestehenden Verordnungen von der Bewilligung der Wiederholungsprüfungen nur ein sparsamer Gebrauch zu machen und in den Verzeichnissen der in Verwendung kommenden Lehrbücher auch die zulässigen Auflagen der einzelnen Bücher anzugeben sind.

18.) Der Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für C. u. U. vom 12. April 1899, Z. 6853 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 4. Mai 1899, Z. 1142), eröffnet, dass nach den Bestimmungen des Gesetzes vom 19. September 1898

die vorgängige Bestätigung im Lehramte für die Zuerkennung einer Quinquennalzulage nicht mehr erforderlich ist.

19.) Erlass des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 23. Juni 1899, Z. 974, womit ein Exemplar der von der genannten Schulbehörde genehmigten «Instruction für Kost- und Quartiergeber von Mittelschülern» mit dem Beifügen übermittelt wird, dass diese Instruction mit Beginn des nächsten Schuljahres in Wirksamkeit zu treten hat.

20.) Erlass des hohen k. k. Ministeriums für C. u. U. vom 12. Juni 1899 ad Z. 861 ex 1897 (intim. mit dem Erlasse des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 23. Juni 1899, Z. 1645), enthaltend eine Weisung in Betreff der mit der österlichen hl. Beichte und Communion zu verbindenden dreitägigen geistlichen Exercitien für die Schüler.

VIII.

Kako se je pospeševal telesni razvoj šolske mladine.

(Zvršitev ministerske naredbe z dne 12. oktobra 1890, števil. 1853.)

Preteklo šolsko leto ni bilo niti jeseni niti po zimi ugodno telesnemu razvoju šolske mladine. Deževna jesen je preprečila igre na travniku skoraj popolnoma, pregorka zima pa je onemogočila prosto gibanje in zabavo na ledu. Istotako sta ovirala pogosti dež in nizka temperatura v pomladnem času kopanje in plavanje.

Šolske igre je vodil s hvalno vnemo in opreznostjo nam. učitelj *dr. J. Komljanec*. Igralo se je ob četrtek in sobotah popoldne na travniku, katerega je odmenil v ta namen slavni mestni zbor. Pri igrah so bili učenci razdeljeni po razredih, in je vsak razred za-se igral svojo igro.

Igre so si učenci večinoma sami izbirali. Ugajalo je zlasti lučanje velike ročne in male žoge; poleg tega so se igralle še igre: «Kužki», «Zunanji in notranji», «Jezdec in konji», «V vodnjak gledati», «Trdni most».

Kedaj, kje in koliko časa se je igralo in koliko je bilo udeležencev, pove nastopna preglednica:

Dan	Igrišče	Čas	Število
6. oktobra 1898	Travnik	4—6	126
13. » »	Izlet v Ježico k Savi	4—6 ¹ / ₄	100
22. » »	Izlet po mestnem logu	4—6	90
18. maja 1899	Travnik	4—6	90
27. » »	»	4—6	85
3. junija »	»	4—6	80
8. » »	»	4—6	70
10. » »	»	4—6	70
15. » »	»	4—6	85
24. » »	»	4—6	70
1. julija »	»	4—6	40
6. » »	»	4—6	70
8. » »	»	¹ / ₂ 4—6	70

Potrebni igral je pribavilo ravnateljstvo iz prispevkov, ki jih v ta namen plačujejo učenci.

Vsak šolski dan se je dovolilo učencem ob desetih in enajstih po 10 minut počitka; ta čas so smeli izprehajati se po prostornem šolskem dvorišču, dočim so se učilnice zračile.

IX. Kronika.

Njeno Veličanstvo cesarica Elizabeta †.

Strašna vest o nenadni, grozoviti smrti Njenega Veličanstva cesarice in kraljice Elizabete, ki je izdihnila svojo blago dušo dne 10. septembra 1898. l. ob Lemanskem jezeru kot nedolžna žrtev brezbožnega morilca, je pretresla vse avstrijsko prebivalstvo in z njim ves omikani svet. Vsi stanovi širne države brez razločka narodnosti in vere so v ginljivem soglasju izražali preljubljenemu vladarju svojo sočutno žalost ob tem hudem udarcu. Tuga, prevevajoča potrto srce cesarja-trpina, je odmevala tudi v prsih vsekdar lojalnega državnošolskega učiteljstva kranjskega. Dne 16. septembra so se upotila ravnateljstva ljubljanskih srednjih šol, c. kr. učiteljišča in c. kr. obrtne strokovne šole k prevzvišenemu gospodu deželnemu predsedniku *Viktorju baronu Heinu*, ter ga prosila po svojem voditelju, gospodu deželnem šolskem nadzorniku *Jos. Šumanu*, da blagovoli izporočiti Njegovemu Veličanstvu državnošolskega učiteljstva ljubljanskega najudanejši izraz bridke bolesti in prisrčnega sočutja. Dne 19. septembra se je udeležil oddelek učiteljskega zbora slovesne sv. maše zadušnice, ki se je služila za presvetlo pokojnico v stolnici. Ves zavod pa se je v molitvi spominjal preblage rajnice pri posebni sv. zadušni maši, ki jo je daroval preč. g. katehet *And. Karlin* dne 23. septembra v nunski cerkvi. V znamenje žalosti je vihrala od 11. do 17. septembra črna zastava s šolskega poslopja.

* * *

Na dan godu Njenega Veličanstva, 19. novembra, je obhajal zavod posebno službo božjo v Njen spomin. Po odredbi vis. c. kr. naučnega ministerstva ni bilo niti ta dan niti 23. septembra šolskega pouka.

Dasi se je strogo zvrševala od vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje l. 1894. izdana naredba, po kateri ni smetno na ljubljanskih gimnazijah sprejemati pripadnikov državnih gimnazij v Kranju in Novem mestu, se vendar število učencev v preteklem šolskem letu ni skrčilo, temveč se je celo (če tudi neznatno) povečalo; to pa zlasti radi tega, ker je zavod prevzel od tukajšnje višje gimnazije 20 učencev, sprejetih ondi meseca julija v slovenski oddelek I. razreda (prim. VII. 1.).

Začetkom šolskega leta je štel zavod 4 razrede s tremi vzporednimi oddelki. Z razpisom z dne 3. avgusta 1898, šte. 1968, je bil namreč preslavni c. kr. dež. šolski svet dovolil, da se deli tretji (55 učencev broječi) razred v dva oddelka. A ker je dne 10. oktobra prestopil zavodu v službovanje pridodeljeni profesor *Al. Tavčar* na tukajšnjo c. kr. višjo realko (v zmislu šolskega oblastva odredbe, omenjene na str. 31.), in ker ravnateljstvu ni bilo možno dobiti mu primerne namestnika, sta se morala oba oddelka sredi oktobra zopet spojiti. Poučevalo je odslej v 4 razredih z dvema vzporednima oddelkoma 10 učiteljev: ravnatelj, 6 profesorjev in 3 namestni učitelji.

Z razpisom z dne 3. oktobra 1898, šte. 2665, je poveril preslavni c. kr. dež. šolski svet trem profesorjem posel, da uvedejo (v zmislu vis. c. kr. naučnega ministerstva naredbe z dne 1. novembra 1893, šte. 24.871) na novo vstopivše namestne učitelje v praktično učiteljevanje, in sicer prof. *Dav. Karlin dra. Jos. Komljanca*, prof. *dr. Lov. Požar dra. Jos. Debevca*, profesor *Dav. Sinković Ant. Jošta*.

Z razpisom z dne 9. novembra 1898, števil. 24.288, je poveril prevzvišeni gospod naučni minister nadzorništvo risarskega pouka na srednjih šolah in učiteljskih pripravnicah gorenjeavstrijskih, solnograških, štajerskih, koroških, kranjskih in na šolah z nemškimi učnimi jeziki na Tirolskem in Predaleškem profesorju državne realke solnograške *Hermanu Lukasu* za dobo daljših treh let, t. j. do konca šolskega leta 1900/1901.

Z razpisom z dne 5. decembra 1898, števil. 3003, je preslavni c. kr. deželški svet stalno v službi potrdil rednega učitelja *Dav. Sinkoviča* s pristavkom, da se sme odslej v zmislu veljavnih zakonitih določil posluževati naslova »profesor«. Na podlagi ministerskega razpisa (omenjenega pod VII. 5.) je priznala ista šolska oblast z odlokom z dne 7. maja 1899, števil. 1055, profesorju *Sim. Rutarju* četrto petletnico, števno od 1. maja 1899., z odlokom z dne 20. februarja 1899, števil. 397, pa petletnice, števne od 1. oktobra 1898., in sicer profesorjema *dru. Lov. Požarju* in *Jos. Jenku* drugo, profesorju *Dav. Sinkoviču* pa prvo.

* * *

Šolsko leto 1898/99. se je pričelo dne 17. septembra s slovesno sv. mašo z »Veni sancte«, ki jo je v stolnici služil preč. gosp. konzistorijalni svetnik, monsignor in c. kr. profesor na tukajšnji višji gimnaziji, *Tomo Zupan*. Sprejemne izkušnje so se opravile dne 16., ponavljalne in dodatne pa v dobi od 16. do 18. septembra.

Dne 2. decembra se je praznovala petdesetletnica vladarstva Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. načinom, propisanim od vis. c. kr. naučnega ministerstva (prim. VII. 7.), namreč s sv. mašo, po kateri je preč. gospod katehet *Andrej Karlin* razložil mladini v navdušenem patriotičnem nagovoru pomen tega slavnostnega dne.* Potem se je zapela prva kitica cesarske pesni. Zastopniki učiteljskega zbora so se nato udeležili še slovesne sv. maše v stolnici. Po končani službi božji je izročil ravnatelj z ogovorom, primernim slavnosti dneva, stalno nameščenim učiteljem jubilejske kolajne, ustanovljene in podeljene jim od Njegovega Veličanstva v spomin tega dneva.

Nato se je poročevalce pridružil odposlanstvu državnošolskih ravnateljstev ljubljanskih, ki je stopilo pred prevzvišenega gospoda deželnega predsednika ter ga prosilo po svojem voditelju, gosp. deželnem šolskem nadzorniku, da bi blagovolil izporočiti Njegovemu Veličanstvu državnega učiteljstva prespoštljivo čestitko o tem veselem dnevu in hkrati obnovljeni izraz neomajne zvestobe in udanosti do Njegovega Veličanstva in presvetle cesarske rodovine.

Dne 27. januarija je umrl po daljšem bolehanju milostljivi gosp. *dr. Andrej Čebašek*, inful. stolni dekan, apostolski protonotar a. i. p., papežev hišni prelat, knezoškofijski komisar za verouk in bogoslužje na učiteljski in srednjih šolah ljubljanskih i. t. d. Odličnega dostojanstvenika, o čigar plemenitem, mladinoljubnem srcu bo pričala še poznim rodovom z njegovim imenom oznamljena dijaška ustanova, je zavod korporativno spremil na njegovi zadnji poti dne 28. januarija. R. i. p.! — Istotako je izkazal zavod dne 17. majnika zadnjo čast dne 15. majnika umrlemu vpokojenemu dežel. šolskemu nadzorniku, gospodu *Jakobu Smoleju*. Rajnik, svoje dni izboren šolnik, mladini iskren prijatelj, učiteljem odkritosrčen, uslužen tovariš in pozneje dobrohoten načelnik, z zavodom samim sicer ni bil nikdar v ožji zvezi, pač pa je bil večini učiteljskega zbora spoštovan in ljubljjen učitelj in predstojnik. Lahka bodi mu zemlja!

Dne 17. marcija je počastil zavod s svojim pohodom premilostni knez in škof ljubljanski, gospod *dr. Anton Jeglič*, ter prisostvoval verouku v I. a. in II. a. razredu (prim. VII. 16.).

* Ker zavod nima ne le nobene slavnostne dvorane, ampak še učilnice ne, v kateri bi se moglo zbrati več nego 65 učencev, se je morala vršiti vsa slavnost v (nunški) cerkvi.

Tudi c. kr. dež. šolski nadzornik, gospod *Jos. Šuman* je prisostvoval tekom šolskega leta večkrat pouku v posameznih razredih in predmetih in sicer 7. novembra, 9. marca, 17. aprila, 8., 9. in 10. majnika.

Prvo polletje se je končalo dne 11. februarja s tiho sv. mašo, po kateri se je pela cesarska pesen, drugo polletje pa se je pričelo dne 15. februarja.

Bogoslužne vaje: God Njegovega Veličanstva cesarja *Franca Jožefa I.* je obhajal zavod dne 4. oktobra s sveto mašo, po kateri se je pela cesarska pesen. Učiteljstvo se je poleg tega tudi še udeležilo slovesnih sv. maš v stolni cerkvi na rojstni in godovni dan Njegovega Veličanstva cesarja *Franca Jožefa I.* (dne 18. avgusta, oziroma 4. oktobra), kakor tudi slovesnih zadržnic za ude presvetle cesarske rodovine. — K izpovedi in sv. obhajilu je šla šolska mladina trikrat. Pripravljenih od preč. gospoda kateheta je prejelo pet učencev o Duhovem svetstvu sv. birme, dne 29. junija pa dva prvič sv. obhajilo. V toplejših mesecih so se udeleževali učenci dvakrat na teden (ob sredah in četrkih) sv. maše, ki se je služila v nunski cerkvi pred šolskim poukom. Pevski zbor je vodil četrtošolec *Jos. Kobal*, petje pa sta spremljala na harmoniju gojenca orglarske šole: v prvem polletju *Iv. Rakovšček*, v drugem *Gabr. Bevk*. Ob nedeljah in praznikih je bila za državno nižjo gimnazijo in spodnje štiri razrede višje gimnazije v nunski cerkvi ob osmih skupna služba božja, pri kateri sta pela združena deška zbora obeh zavodov. Petje je vodil četrtošolec (niž. gimn.) *Jos. Kobal*, spremljal pa je na harmoniju osmošolec *M. Samec*. Propovedovalo se je premenjema nemški in slovenski. Učenci obeh zavodov so bili v cerkvi ločeni in nadzirani od primerne števila učiteljev. — Zavod se je korporativno udeležil slovesnega cerkvenega obhoda na dan svetega Rešnjega Telesa (dne 1. junija), zastopniki učiteljskega zbora pa tudi cerkvenega obhoda na Veliko soboto (dne 1. aprila).

Zdravstveno stanje učiteljev in učencev je bilo letos v obče prav ugodno; nevarno ali za dalje časa je obolelo le nezadostno število učencev, a umrl, hvala Bogu, ni nobeden.

Ustne premestne izkušnje so se vršile v dobi od 30. junija do 8. julija; razredbene konference so bile dne 7. in 8., završna pa dne 14. julija. Šolsko leto se je končalo z zahvalno sv. mašo, po kateri se je pela cesarska pesen. Nato so se učencem razdelila izpričevala. Istega dne so se pričele (ob devetih) sprejemne izkušnje za vstop v I. razred, za kateri se je bilo zglasiti dne 9. julija.

X.

Naznanilo o začetku šolskega leta 1899./1900.

Šolsko leto 1899./1900. se prične dne 18. septembra 1899 s slovesno sveto mašo z »Veni sancte«, ki se bo služila ob desetih v stolnici. Na novo vstopajočim učencem (vseh razredov) se je zglasiti, spremljanim od starišev ali njih namestnikov, dne 15. septembra pri gimnazijskem ravnateljstvu v rojstnim listom, šolskim izpričevalom zadnjega leta (štipendistom in šolnine oproščenim tudi z dotičnimi dekreti) ter plačati 2. gld. 10 kr. sprejemnine in 1 gld. 20 kr. prispevka za učila in igrala.

Učenci, ki se dajo vpisati v prvi razred, morajo tekom solnčnega leta 1899. dovršiti deseto leto ter prebiti sprejemno izkušnjo z dobrim uspehom. Oni, ki so doslej obiskovali kako javno ljudsko šolo, naj se izkažejo (v zmislu razpisa c. kr. naučnega ministerstva z dne 7. aprila 1878, števil. 5416) z dotičnim šolskim (obiskovalnim) izpričevalom, obsežajočim rede iz krščanskega nauka, učnega (= slovenskega in nemškega) jezika in računstva. Sprejemne izkušnje se pričnô dne 16. septembra, in sicer pismene zjutraj ob osmih, ustne popoldne ob treh. Pri teh

izkušnjah se zahteva (po določilih minist. razpisov z dne 14. marcija 1870. l., šte. 2370, in z dne 27. maja 1884, šte. 8019): **Iz krščanskega nauka** toliko znanja, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih letnih tečajih ljudske šole; v **učnem jeziku** (slovenskem in nemškem) spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih nauk iz oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, poznavanje pravopisnih pravil; v **računstvu** izvežbanost v štirih osnovnih računskih vrstah s celimi števili.

Izpraševancem, ki bi sprejemne izkušnje ne prebili s povoljnim uspehom, se vrne vsa plačana pristojbina. Sprejemno izkušnjo ponoviti v istem letu na istem učilišču ali kaki drugi srednji šoli ni dovoljeno.

Po 15. septembru se na novo vstopajoči učenci ne bodo več sprejemali.

Učencem, ki so že doslej obiskovali ta zavod, se je javiti **dné 16. septembra** pri ravnateljstvu s šolskim izpričevalom zadnjega polletja ter plačati 1 gld. 20 kr. prispevka za učila in igrala.

Učenci, ki nameravajo prestopiti z drugih učilišč na c. kr. državno nižjo gimnazijo ljubljansko, naj si priskrbe na izpričevalu zadnjega polletja pripomnjo o pravilno naznanjenem odhodu; isto je storiti tudi onim tukajšnjim učencem prvih treh razredov, ki hočejo prihodnje leto nadaljevati svoje nauke kje drugje.

Zapiski učnih knjig se dobivajo pri tukajšnjih knjigotročih.

Ponavljalne in dodatne izkušnje se bodo vršile **dne 16. in 18. septembra**, istotako sprejemne izkušnje za vse druge razrede (izvzemši I.).

Polletna šolnina znaša 20 gld. Učenci **I. razreda** jo morajo plačati za I. polletje v **prvih treh** mesecih šolskega leta; vendar smejo (v zmislu razpisa vis. naučnega ministerstva z dne 6. maja 1890), ako so revni, prositi plačilnega odloga, oziroma oproščenja šolnine ter oddati dotične prošnje ravnateljstvu v **prvih osmih dneh** šolskega leta. Njih prošnji se more ugoditi, ako jim učiteljski zbor po prvih dveh mesecih prizna v vsakem šolskem predmetu najmanj znamko «povoljno» («befriedigend»), v vedenju znamko «hvalno» («lobenswert») ali «povoljno», v pridnosti pa «vztrajno» («ausdauernd») ali «povoljno», koncem I. polletja pa I. razred v napredku, v vedenju in pridnosti pa najmanj znamko «povoljno». V vseh drugih slučajih morajo neoprosčeni učenci plačati polletno šolnino v **prvih šestih tednih** vsakega polletja, ako jih ni med tem presl. dež. šolski svet oprostil plačevanja šolnine na njih upravičeno prošnjo. Upravičena pa je prošnja (po razp. vis. naučnega ministerstva z dné 12. junija 1886, šte. 9681) le, ako so prosilci zares revni in ako so dobili v izpričevalu zadnjega polletja najmanj prvi red v napredku, v vedenju in pridnosti pa vsaj znamko «povoljno».

Prošnjam za oproščenje šolnine, naslovljenim na «preslavni c. kr. deželni šolski svet kranjski», naj pridenó revni prvošolci (ki niso repetenti) revnostno izpričevalo, obsezajoče **natančne in vestne** podatke o stanu in imetku staršev ter **ne nad jedno leto staro**; neoprosčeni revni učenci drugih razredov pa morajo priložiti svojim prošnjam tudi še izpričevalo zadnjega polletja.

Učenci, pripadajoči po svojem rojstnem kraju ali po rodbinskih razmerah ozemlju c. kr. okrajnih glavarstev v Kranju, Radovljici, Črnomlju in Novem mestu ali pa ozemlju c. kr. okrajnih sodišč v Kamniku, Kostanjevici, Mokronogu in Zatičini, se po razpisu preslavn. c. kr. dež. šol. sveta z dne 28. avgusta 1894, šte. 2354, na tem zavodu ne smejo sprejemati. V posebnega ozira vrednih slučajih more jim sprejem izjemoma dovoliti le c. kr. dež. šol. svet.

P. n. stariši ali varuhi takih učencev, ki nameravajo tukaj **na novo vstopiti** ter potrebujejo takega dovoljenja, naj si je pravočasno izposlujejo pri preslavn. c. kr. deželnem šolskem svetu s posebno, dobro utemeljeno prošnjo.

Ravnateljstvo.

Mittheilungen, den Beginn des Schuljahres 1899/1900 betreffend.

Das Schuljahr 1899/1900 wird am 18. September 1899 mit einem in der Domkirche um 10 Uhr abgehaltenen hl. Geistamte eröffnet werden. **Neu eintretende Schüler** aller Classen haben sich am **15. September** bei der Gymnasialdirection zu melden, sich mit dem Taufscheine, den Schulnachrichten, resp. dem Zeugnisse über das letzte Semester (Stipendisten und vom Schulgelde befreite Aufnahmewerber überdies mit den betreffenden Decreten), auszuweisen und eine Aufnahms-taxe von 2 fl. 10 kr. nebst einem Lehr- und Spielmittelbeitrage von 1 fl. 20 kr. zu entrichten.

Schüler, welche in die **I. Classe neu eintreten** wollen, müssen das zehnte Lebensjahr erreicht haben oder es noch im Solarjahre 1899 erreichen und sich einer Aufnahmsprüfung mit gutem Erfolge unterziehen. Die **Aufnahmsprüfungen** beginnen am **16. September**, und zwar um 8 Uhr vormittags die schriftlichen, um 3 Uhr nachmittags die mündlichen. Bei diesen Prüfungen werden im Sinne der h. Ministerial-Verordnungen vom 14. März 1870, Z. 2370, und vom 27. Mai 1884, Z. 8019, folgende Anforderungen gestellt: «In der **Religion** jenes Maß von Wissen, welches in den ersten vier Jahreskursen einer Volksschule erworben werden kann; in der **Unterrichtssprache** (slovenisch und deutsch) Fertigkeit im Lesen und Schreiben, Kenntniss der Elemente aus der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfach bekleideter Sätze, Bekanntschaft mit den Regeln der Orthographie; im **Rechnen** Übung in den vier Grundrechnungsarten in ganzen Zahlen».

Schülern, welche diese Aufnahmsprüfung nicht bestehen, werden die erlegten Taxen rückerstattet. Eine Wiederholung der Aufnahmsprüfung im selben Jahre, sei es an dieser oder an einer anderen Anstalt, ist unzulässig.

Nach dem 15. September werden neu eintretende Schüler nicht mehr aufgenommen.

Die dieser Anstalt bereits angehörnden Schüler haben sich am **16. September** bei der Direction mit dem Semestralzeugnisse zu melden und einen Lehr- und Spielmittelbeitrag von 1 fl. 20 kr. zu erlegen.

Die **Nachtrags- und Wiederholungsprüfungen** sowie die **Aufnahmsprüfungen** für die II. bis IV. Classe finden am **16. und 18. September** statt.

Die Verzeichnisse der pro 1899/1900 dem Unterrichte zugrunde zu legenden Lehrbücher sind in den hiesigen Buchhandlungen erhältlich.

Nach den Bestimmungen des Erlasses des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 28. August 1894, Z. 2354, dürfen Schüler; welche nach ihrem Geburtsorte und nach ihren Familienverhältnissen dem Bereiche der k. k. Bezirkshauptmannschaften Krainburg, Radmannsdorf, Rudolfswert und Tschernembl und dem Bereiche der k. k. Bezirksgerichte Landstraß, Nassenfuß, Sittich und Stein angehören, hierorts nur ausnahmsweise in besonders berücksichtigungswürdigen Fällen mit Genehmigung des k. k. Landesschulrathes aufgenommen werden.

Die P. T. Angehörigen jener Schüler, welche hierorts **neu eintreten** wollen und einer solchen Genehmigung bedürfen, wollen um dieselbe beim k. k. Landesschulrath rechtzeitig mit einem gut motivierten Gesuche einschreiten.

Die Direction.

Imenik učencev.*

I. a. razred.

Aleš Fran, Ljubljana.
Bahovec Fran, Ljubljana.
Borštnik Vladimir, Hrib pri Žužemberku.
Božič Vekoslav, Žgornje Pirniče p. Medvodah.
Bratina Fran, Ustje pri Ajdovščini.
Burnik Josip, Idrija.
Dimnik Slavoj, Postojna.
Domicelj Ivan, Zagorje pri Št. Petru.
Družkovič Andrej, Ljubljana.
Hieng Ivan, Račak.
Jamnik Josip, Zelimlje pri Studencu.
Jordan Ludovik, Ljubljana.
Kavečič Fran, Koseze pri Spodnji Šiški.
Kelhar Anton, Št. Vid pri Ljubljani.
Kogovšek Ivan, Slape pri Dev. Mariji v Polju.
Ločnik Pavel, Borovnica.
Ločniškar Fran, Zbilje pri Smledniku.
Lukan Ivan, Radovljica.
Lušin Dominik, Loški Potok. *R.*
Mehle Anton, Velika Loka pri Višnji gori.
Meršolj Anton, Radovljica.
Mrevlje Anton, Sv. Križ pri Ajdovščini.
Nagode Josip, Divača. *R.*
Ottavi Anton, Ljubljana.
Paulin Feliks, Smarje.
Perjatelj Ivan, Škrolovica pri Velikih Laščah.
Pleničar Ivan, Gaberje pri Celju.
Poljanec Janko, Ljubljana.
Rigler Fran, Praproče pri Velikih Laščah.
Selan Fran, Dobrunje.
Skof Fran, Ljubljana.

Vadnal Ludovik, Borovnica. *R.*
Veseli Fran, Ljubljana. *R.*
Voglar Fran, Naklo. *R.*
Vozlaček Vladimir, Studenec pri Ljubljani.
Wohinz Karol, Kresnice pri Litiji.
Zlatnar Fran, Godič pri Kamniku.
Zupančič Ludovik, Trst.
Žitko Matija, Verd pri Vrhniki. *R.*

Med šolskim letom so izstopili:

Ažbe Janez, Zaprevolje.
Breskvar Josip, Ljubljana.
Cernive Janez, Zelezniki.
Gergorič Toussaints Karol, Novo mesto.
Grebenc Ivan, Škocijan pri Velikih Laščah.
Lampe Karol, Črni vrh pri Idriji.
Novak Lovro, Gorenja Šiška.
Ogrin Matija, Lesno Brdo pri Vrhniki.
Petrič Gabrijel, Vrhnika.
Pirc Alojzij, Drganja Sela pri Toplicah.
Potrato Janez, Št. Vid pri Lukovici.
Potrato Josip, Št. Vid pri Lukovici.
Razdrh Oroslav, Virje pri Zatični.
Rožič Viljem, Lož.
Slivar Albin, Ljubljana.
Stare Edvin, Lukovica.
Šetina Ivan, Medno pri Ljubljani.
Tekauz Feliks, Gorica na Primorskem.
Tomažič Ivan, Kresnice pri Litiji.
Velikanje Anton, Spodnja Idrija.
Zebre Janez, Ljubljana.

I. b. razred.

Berlan Josip, Veliki Gaber pri Št. Vidu na Dolenjskem.
Bojka Fran, Cerklje na Gorenjskem.
Černe Josip, Dvor pri Žužemberku.
Česen Anton, Vipava.
Delacorda Ivan, Ljubljana.
Delak Edvard, Ljubljana.
Dettela Emil, Toplice pri Zagorju ob Savi.
Dolgan Josip, Košana pri Postojni.
Fajdiga Rudolf, Lože pri Vipavi.
Gerčar Josip, Ljubljana.
Hladnik Fran, Idrija.
Hočevar Ivan, Velike Lašče.

Jereb Fran, Verd pri Vrhniki.
Jerin Albert, Toplice pri Zagorju ob Savi.
Jesenko Stanislav, Ljubljana.
Jež Fran, Vipava.
Keržič Ivan, Ljubljana.
Kolenec Alojzij, Čemšenik.
Korè Josip, Cerknica.
Kosin Friderik, Ljubljana.
Koželj Damijan, Št. Gotard.
Koželj Ludovik, Št. Gotard. *R.*
Kraševce Andrej, Podstrmec pri Vel. Laščah.
Lapajne Vinko, Idrija.
Ličan Fran, Ilir. Bistrica.

* Debeli tisk znači odličnjake.

Lončar Fran, Ljubljana.
 Modic Anton, Ljubljana. *R.*
 Niefergall Rudolf, Radovljica.
 Ogrinc Alojzij, Grahovo pri Cerknici.
 Pirč Alojzij, Veržej pri Ljutomeru.
Požnenel Karol, Rakitnik pri Postojni.
 Pregelj Josip, Polje pri Vipavi.
 Prosenc Ivan, Ljubljana.
Prudič Anton, Cerknica.
 Ravnikar Josip, Ljubljana.
 Rovšek Ludovik, Gabrije pri Moravčah.
 Schmutz Karol, Vipava.
 Semič Alojzij, Spodnja Šiška.
 Sevšek Anton, Podpeč pri Velikih Laščah.
 Starman Fran, Matenja vas pri Postojni.
 Stepišnik Ivan, Zagorje ob Savi.
 Šinkovec Ivan, Idrija.
 Tavželj Fran, Zdenska vas pri Vel. Laščah.
 Teran Fran, Jelšane v Istriji.

Tomazič Ivan, Moste pri Ljubljani.
 Tratnik Fran, Idrija.
 Trost Friderik, Vodice.
 Uran Ivan, Ljubljana.
 Vadnal Fran, Borovnica. *R.*
 Windischer Ernest, Ljubljana.
 Zorec Rudolf, Ljubljana.
 Žvokelj Rafael, Vrhpolje pri Vipavi. *R.*

Med šolskim letom so izstopili:

Janec Karol, Spodnja Šiška.
 Koritnik Gregor, Briše pri Polhovem Gradcu.
 Kos Fran, Ljubljana.
 Luštrik Peter, Goričane pri Medvodah.
 Mlakar Anton, Železniki.
 Mravljje Božidar, Lukovec pri Ljubljani.
 Rudolf Dominik, Lome pri Črnem vrhu.
 Vrhovnik Fran, Mengeš.

II. a. razred.

Antončič Adolf, Ljubljana.
 Aplenc Fran, Sopote na Štajerskem.
 Blaž Karol, Ljubljana. *R.*
Boštjančič Leopold, Smrje pri Ilir. Bistrici.
Cankar Izidor, Sid v Slavoniji.
 Cvar Josip, Preserje pri Borovnici.
 Dolenc Ivan, Repnje.
 Goljar Fran, Trata pri Ljubljani.
 Gruber Srečko, Rojan pri Trstu.
 Hladnik Ivan, Črni vrh pri Idriji. *R.*
 Juvan Alojzij, Vače.
 Kastelic Peter, Ljubljana.
 Kovač Fran, Ljubljana.
 Ladiha Ludovik, Trebnje. *R.*
 Lončar Karol, Ljubljana. *R.*
 Malavašič Ignacij, Vrhnika. *R.*
 Mesec Andrej, Stara Vrhnika.
 Ogrinc Fran, Zlebič pri Ribnici.
Osana Josip, Ljubljana.

Palčič Venceslav, Markovec pri Starem trgu.
 Ravnikar Ivan, Ljubljana.
 Ržen Vinko, Ljubljana.
 Skvarča Fran, Slavina.
 Smuk Ignacij, Podkoren.
 Starš Bruno, Kranj.
 Šiška Ivan, Hrastje pri Ljubljani.
 Tavzes Karol, Idrija.
 Verhovec Ivan, Horjul.
 Virant Josip, Tolmin.

Med šolskim letom so izstopili:

Berlan Alojzij, Ambrus pri Žužemberku. *R.*
 Jakhel Emil, Radeče.
 Kebe Matevž, Dolenje jezero pri Cerknici.
 Mihelič Valentin, Kropa.
 Šinkovec Florijan, Idrija.
 Širelj Karol, Ljubljana. *R.*

II. b. razred.

Agnetto Josip, Trsek na Primorskem.
 Bizjak Fran, Sanabor pri Vipavi.
 Blaznik Adolf, Ljubljana.
Bončina Fran, Spodnja Idrija.
 Borštnik Bogoslav, Banja Loka pri Kočevju. *R.*
Bradač Fran, Jama pri Žužemberku.
 Česnik Ivan, Sanabor pri Vipavi.
 Dientl Robert, Dunaj.
 Dolenc Ciril, Ljubljana.
 Fegic Bogomir, Ajdovščina na Primorskem.
 Gostič Anton, Ljubljana.
 Gruden Karol, Godovič.
 Kandare Albin, Ljubljana.
Karlin Ivan, Kranj.
 Kordiš Ivan, Travnik pri Loškem Potoku.
 Krže Fran, Verd pri Vrhniku.
 Maračič Nikolaj, Nova Baška na Primorskem.
 Mihelič Anton, Dane pri Ribnici.
 Mrcina Fran, Gorenji Kašelj.

Neřima Aleksander, Kamnik.
 Omahna Jakob, Log pri Litiji.
 Počkar Viktor, Ljubljana.
 Rupnik Matej, Idrija.
 Schiffner Egidij, Ljubljana.
 Sitar Ivan, Ljubljana. *R.*
 Šraj Ivan, Železniki.
 Štefin Edvard, Zalog pri Postojni.
Tomšič Fran, Ilir. Bistrica.
 Zabukovec Ivan, Randol pri Krki.
 Žagar Ivan, Ljubljana.
 Žnidaršič Josip, Mramorovo pri Rakeku.
 Žust Anton, Škofja Loka.

Med šolskim letom so izstopili:

Dražil Štefan, Ljubljana. *R.*
 Kostanjevec Rafael, Vipava.
 Petrič Ivan, Gumnišče.
 Seifert Avgust, Črnomelj.

III. razred.

- Babnik Ivan, Gorenja Šiška.
 Bešter Ivan, Železniki.
 Bevc Ant., Pečice pri Sv. Križu na Dolenjskem.
Božič Bogomir, Idrija.
 Bren Fran, Rovišče pri Št. Lampertu. *R.*
Čiuha Viktor, Hrušica pri Ljubljani.
 Černe Ivan, Ljubljana.
 Čok Ivan, Lonjer na Primorskem.
 Dimnik Martin, Jarše ob Savi.
 Fatur Jakob, Zagorje pri Št. Petru.
 Golj Alojzij, Ljubljana. *R.*
 Grebenc Oton, Radeče pri Zidanem mostu.
 Gregorka Karol, Ljubljana.
 Holeček Peter, Spodnja Šiška.
 Jaki Fran, Draga pri Št. Rupertu.
 Jeralla Fran, Budimpešta. *R.*
 Jere Fran, Iška Loka.
 Jerman Anton, Ljubljana.
Kcel Ivan, Trzin.
 Košenina Ivan, Koseze nad Ljubljano.
 Kuster Ivan, Gaberje na Štajarskem.
 Lavrič Josip, Gora pri Sodražici.
 Likar Anton, Idrija.
 Lončar Fran, Zagreb.
 Lovšin Anton, Hrovača pri Ribnici.
 Magajna Fran, Dolenje Vreme.
 Miglantsch Ivan, Idrija.
Močnik Ernest, Idrija.
 Novak Ivan, Rozore pri Dobravi.
 Novak Viktor, Spodnja Šiška.
 Oblak Valentin, Horjul. *R.*
 Odlasec Josip, Braunau, Gor. Avstrijsko.
 Perhavec Alojzij, Divača.
 Perič Ludovik, Borovnica.
 Polak Venceslav, Vevče. *R.*
 Potočnik Bogomir, Domžale.
Samsa Ivan, Gora pri Sodražici.
 Selan Fran, Prežganje.
 Srebotnjak Fran, Metlika. *R.*
 Stritar Albin, Zagorje.
 Svetlič Ivan, Ljubljana.
 Šabec Karol, Selce pri Št. Petru.
 Šmuc Rudolf, Ljubljana.
 Šušteršič Ernest, Ljubljana.
 Tomec Ernest, Fara pri Blokah.
 Tomec Valentin, Moravče.
 Tomsich Josip, Poreče pri Št. Vidu na Vipavskem.
 Velkavrh Josip, Studo pri Domžalah.
 Vovk Alojzij, Goče pri Vipavi.
 Zaletel Ivan, Ljubljana.
 Zenko Fran, Spodnja Šiška.

Med šolskim letom so izstopili:

- Jezeršek Jurij, Spodnja Šiška.
 Juh Avgust, Ljubljana. *R.*
 Nabernik Ivan, Dovje.
 Stojnič Jurij, Radovica. *R.*

IV. razred.

- Baebler Viljem, Vrhnika.
 Bekš Josip, Ljubljana. *R.*
 Bukovnik Viljem, Ljubljana. *R.*
 Colnar Ivan, Stožice. *R.*
 Flerè Pavel, Ljubljana. *R.*
 Hieng Ernest, Rakek.
 Jernejec Peter, Brezovica.
Južnič Rudolf, Czegled na Ogerskem.
 Kobal Josip, Planina nad Vipavo.
 Košmerl Ivan, Sodražica.
 Kremžar Fran, Cerovica pri Litiji.
 Likar Ivan, Šturje.
 Modic Izidor, Lahovo pri Rakeku. *R.*
 Mramor Ivan, Kališče pri Vel. Lašičah.
 Novak Fran, Dobrova.
 Pipan Anton, Št. Vid nad Ljubljano. *R.*
 Poljak Fran, Podlipovica pri Kolovratu. *R.*
 Potrato Gilbert, Ljubljana.
 Repovš Edvard, Ljubljana.
 Rihteršič Alojzij, Dobrnič.
 Selan Matija, Dobrunje.
 Skala Josip, Vrbovo pri Ilirski Bistrici.
 Slapničar Ivan, Selo pod Ljubljano.
 Smolè Mavricij, Prečna pri Novem mestu.
 Suhadobnik Josip, Šmartno pod Šmarno goro.
 Šemè Avgust, Vič.
 Štritof Anton, Cajnarje nad Cerkuico.
 Zorec Ivan, Mali Gaber.
 Žagar Fran, Bistričica pri Kamniku.

